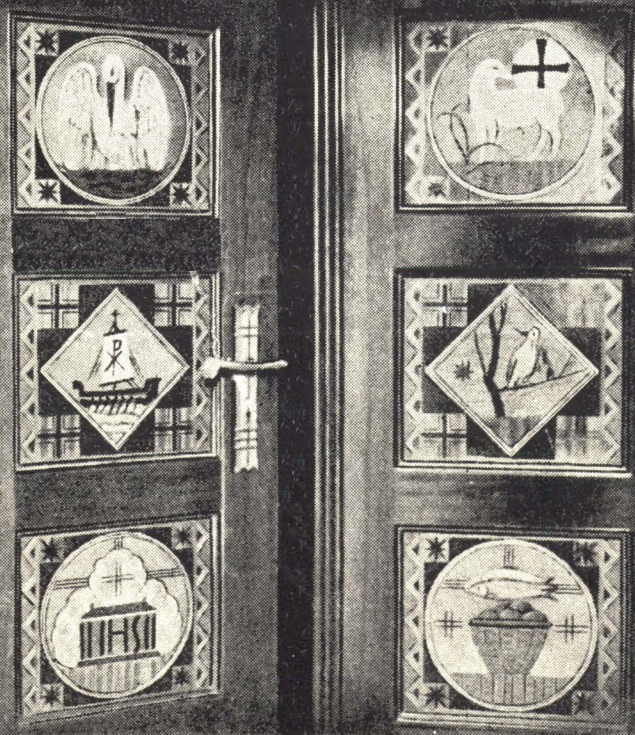

ELŐÍTÉLETEK GÁTJAIN KERESZTÜL

H. Marchant

HOLLAND MINISZTER ~
HAZATÉRÉSE

KORDA RT. KIADÁSA BR

Marchant Hendrik Pieter

BIRÁLATOK:

„Öt évvel ezelőtt egész Hollandia a Marchant-esetről beszélt: a közoktatásügyi miniszter, a kiváló jogtudós, a pártvezér áttért a katolikus vallásra. Nem értették. Nem, mert nem tudták legyőzni előítéleteiket. Ő le tudta győzni! Ő is tele volt előítélettel, hiszen abban nevelték. De gondolkodott és a gondolkodás vezette vissza a katolikus Egyházba. Mert vannak, akiket egy látomás, másokat az érzelem, másokat a megfontolás térít meg: ő az utóbbiak közül való.

Nem ismerek a konvertita irodalomban még egy művet, mely gondolkodó protestánsnak, vagy racionalista gondolkodás által inficiált katolikusnak nagyobb szolgálatot tehetne, mint Marchant „legyőzött előítéletei” (Magyar Kultúra, 1939 április 20.).

MARCHANT:

**ELŐÍTÉLETEK GÁTJAIN
KERESZTÜL!**

Nihil obstat. P. Joannes Hemm S. J. censor dioe-
cesanus. Nr. 757/1940. Imprimatur. Strigonii, die
30. Januarii 1940. Dr. Joannes Drahos vic. gen.

Fordította a Budapesti Növendékpapság
Magyar Egyházirodalmi Iskolája
a mű negyedik német kiadásából.

A szerzőnek külön a magyar kiadáshoz írt
előszavával.

P. Bangha Béla S. J. bevezető sorával.

Kiadta: Korda R. T. Budapest, 1940.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

**„Megismeritek az igazságot és
az igazság szabaddá fog tenni
titeket” (Ján. 8, 32).**

ELÜLJÁRÓBAN

Szerencsés gondolat volt az Egyházirodalmi Iskolától, hogy Marchant megtérési könyvét hozza a magyar nyilvánosság elé. A volt holland kultuszminiszter és pártvezér beszámolója azokról a gondolatokról, amelyek őt a katolikus Egyházhoz mind közelebb hozták, végül áttérésre bírták, nemcsak szerzőjének s szereplőjének egyénisége s társadalmi helyzete miatt érdemel figyelmet, nemcsak a miatt az eleven, mélyen egyéni, kissé ironikus és mindig lebilincselő előadásmód miatt, amelyet használ, hanem mint korjelenség is. Ennek a kivételesen mélyen gondolkodó értelmiségnek megtérése annak újabb bizonyítéka, hogy amikor egy bizonyos felületes tömegpropaganda a maga jelszóbölcseiségével az emberek millióit tépi le ismét a pozitív kereszténység s az Egyház életfájáról, a választott és kifinomodott lelkek, a komolyak és behatolók, a maradéktalanul őszinték és igazságkutatók milyen fontoséges biztossággal találhatnak vissza ma is Krisztus Egyházába.

Szükség van az ilyen konverziós irodalomra s annak széleskörű terjesztésére, meri az egyéni épülésen és hiterősödésen keresztül

esetleg tágabb körökben is alkalmas a felekezeti helyzetnek soká elhanyagolt, szinte elvileg megtagadott revíziójára. Sokan beszélnek vallási egységről, még únióról is, de megállnak a „szeretet úniójánál”, valami dogmatikailag elmosott, a kérdések lényegére le nem hatoló, s éppen ezért nem is komoly és hatékony közeledésnél, az igazi úniós törekvések elvizenyősítésénél. Adjuk oda ezt a könyvet az olyanok kezébe is, akik az „egy Istent imádunk” jelszó taktikája alatt a vallási közönyt és a mélyebb vallási érdeklődés hiányát ápolják; de adjuk oda a saját embe-reink kezébe is, hadd lássák: íme, milyen problémák égnek ma komoly másvallásúak lelkében, s mik azok a gondolatok, amelyek a forrongó, kételkedő, tanácstalanul vergődő értelmiség megvilágítására vezethetnek.

„Hogy mindnyájan egyek legyenek”!

Budapest, 1939. Nagy Szent Albert napján.

BANGHA BÉLA S. J.

A SZERZŐ ELŐSZAVA A MAGYAR KIADÁSHOZ

Ennek a kis könyvnek első holland kiadását csak a szabadelvű protestáns körök bírálták behatóbban. Ez a bírálat figyelmet érdemel a nyíltság miatt, mellyel nézeteimet szembeállította a szabadelvű vallási nézetekkel.

Természetesen, megpendítették azt a hűrt is, hogy a katolicizmus útjában áll a szabad tudományos kutatásnak. E mellett aztán Galileinek is porondra kellett lépnie. Vagy talán nem? Hiszen már az iskolában is tanultuk: Galilei fedezte fel, hogy a föld forog a nap körül, és ezt az Egyház Isten ígéje ellen való bűnnek tartotta, mert ellenkezett a Szentírás előadásával. Ezért égették meg aztán eleve-nen szegény Galileit, aki mint igazi hős, még a lángok közt is azt kiáltotta: „és mégis mozog a föld!”

Ez a mese még mindig vígan tovább él hatalmas bizonyítéku arra, hogy az Egyház nem engedi meg a tudományos szabadkutatást. Ezzel szemben több mint 40 éve már minden történettudós elismeri, hogy a derék Galilei saját ágyában fejezte be életét, úgy,

ahogy mi is meghalni szeretnénk. Az Egyház csak az ellen tiltakozott, hogy Galilei szentírásmagyarázással foglalkozzék. Erre az Egyháznak megvannak a maga szervei, amelyek megfelelő tekintéllyel is rendelkeznek. Hogy ez a mese még mindig tovább él, pedig már Galilei előtt Kopernikus akadálytalanul hirdette ugyanazt az elméletet, csak bizonyosság annak igazolására, hogy az Egyház nem gördít akadályokat a tudományos kutatás útjába. Valótlansághoz folyamodjék, aki ennek valóságát kétségbe akarja vonni.

Mégis, a legérdekesebb gondolat, melyet szembeállítottak tapasztalataimmal, ez volt: Amit a szerző kíván, — mondták — azt mi nem adhatjuk meg neki. Bizonyosságra, szinte jogi nyilvánosságra áhítózik. Személyiségtől független vallást keres. Mi pedig csak személyiségben gyökerező vallást ismerünk: mindenki azt hiszi, amit egyénileg, belső meggyőződése alapján a legjobbnak, igazságnak talál.

Figyelemreméltó ez a föltevés, mert ha az ember kereszténynek, azaz Krisztus követőjének vallja magát, el kell fogadnia, amit maga Krisztus és apostolai igazságként hirdettek. Ha pedig a Szentírást Isten szavául nem fogadjuk el, honnan lehet megtudni, mit tanítottak Krisztus és apostolai. Ezt tehát mindenki maga okoskodja ki, a nélkül, hogy tudná, honnan. Ebben az elgondolásban aztán mindenki saját magának lesz krisztusa.

Az ortodox-protestánsok hisznek legalább a Szentírásban mint Isten ígében. Elvetik azonban Krisztus egyetlen, látható Egyházát, Krisztustól kapott tanítótekintélyével együtt.

Mindenki önmaga lesz csalatkozhatatlan tekintély magamagának, mert úgy véli, hogy a Szentlélek őt sugalmazza, s ezzel együtt jár a csalatkozhatatlanság. Így sokszorozódott meg idők folyamán a csalatkozhatatlan protestáns pápák s velük az egyházi szervezetek vagy „egyházak” száma.

Néhány évvel ezelőtt történt Amsterdam-ban. Egy protestáns lelkész azt a kijelentést kockáztatta meg igehirdetés közben, hogy a paradicsomi kígyó nem emberi nyelven szólította meg az első emberpárt. Az egyházközségi előjáróság nem értett vele egyet. Felmentette a lelkészt állásától. A zsinat hozzájárult elbocsátásához. De a pásztor új egyházközséget alapított, mely tanította, hogy a kígyó nem emberi nyelven szólt. Ismét egy új egyház csalatkozhatatlan tanítói tekintély nélkül! Így nő ez a szám folytonosan. Egyedül Németalföldön 400 felekezetet számoltak össze. Ugyanitt az 1930-as népszámlálás alkalmával 14 irígylésreméltó ember is akadt: olyan felekezethez tartoztak, melynek ők voltak egyedüli tagjai.

Természetesen a Krisztusban való egység utáni vágynak újra ébrednie kellett. Létrejött az Egyházak Világszövetségének szervezete. Ennek a Szövetségnek legalább a Szentháromságban való hit az alapja és így a szabadelvű egyházi felekezeteket eleve kirekeszti. Ahol gyűléseznek, ott sok szó esik, — s mégis csak egyre növekszik a felekezetek száma.

Ezek a követelmények elkerülhetetlenek, mióta a heidelbergi katekizmusban a reformátorok felrobbantották az alapzatot, mely Szent

Máténál (16, 18) található: „Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam”, „erre a kősziklára fogom építeni Egyházamat”. A hitűjítók szemében ez csupán a hívek láthatatlan közösségét jelentette, látható egyház nélkül. De ez a Szentírásból való „kiolvasás” valójában inkább beleolvasás volt, mint magyarázat. Ezt már az összefüggésből is világosan láthatjuk. De szófejtés alapján is nehezen érthető, hogy ennek a kifejezésnek: „építeni fogom Egyházamat” ilyen jelentése volna. Még kevésbé a görög szövegben: οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν. Ez a szó ugyanis: οἰκοδομήσω éppenséggel családi háznak építését jelenti és semmiképpen sem elvont, láthatatlan, merőben szellemi közösségnek a létrehozását, amelyben mindenki úgy gondolkodik és hisz, mint Krisztus gondolkodott és hitt. Krisztus világosan kimondotta, aki őt akarja követni, szorosan tartsa magát az ő hirdette elvekhez.

Ez a helyes, „személyiségtől független” hit. Ezen a hiten senki sem változtathat csak úgy a saját felfogása és magyarázata szerint, bárki legyen is. Ezért fontos egészen a nélkülözhetetlenségig az Egyház tanítótevékenisége és ezért kell az Egyház fejének kijelentését csatlakozhatatlannak elfogadni. Máskülönben végkép veszendőbe megy a keresztény hitrendszer.

Katolikus részről egyesek azt hibáztatták, hogy az Oltáriszentségről nem tárgyaltam túlzatosan. Válaszom: ebben a kis könyvben csak azokról a mozzanatokról beszéltem, melyek engem az Egyházba vezettek. Az Oltáriszentségről valójában csak akkor alkothatunk fogalmat, amikor már hazaérkeztünk. A szerző

célja volt, hogy világosan megmutassa: csupán az előítélet és tudatlanság zárta el előtte oly sokáig az Egyház kapuját, s ezzel másokat is kutatásra serkentsen és a katolikusokat is megerősítse hitükben.

Hazámban mindkét irányban meglepő eredményt ért el ez a kis könyv. Sokan olvassák. A német fordításon kívül Dél-Amerikában portugál nyelven is megjelent, s készen áll francia fordítása is. Nagy szerencse és kitüntetés lenne számomra, ha magyar nyelven is minél több olvasó szívéhez találhatna utat ez az egyszerű írás. Mert aki ismeri az Egyházat, meg is szereti.

MARCHANT HENDRIK PIETER.

ELŐTÉLETEK

Atyáink Egyházába való hazatérésem, amelyre még hozzá késő öregkoromban határoztam el magamat, sok nemkatolikust meglepett. Sőt „talányszerűnek” mondták. És még most is azt tartják, hogy ilyen esetet nem lehet megérteni. A katolikusok közt azonban nem fedeztem fel ilyen meglepődést. Honnan ez a különbség? A különbséget egyszerűen abból lehet megérteni, hogy éppen azok, akik meglepődnek, nem ismerik a katolicizmust. Én pedig, éppen mivel most már ismerem, sokkal inkább azon lepődöm meg, hogy hazatérésem nem történt meg sokkal előbb, hogy annyi más emberrel együtt oly soká megmaradtam a tudatlanságban. Ez annál is inkább meglep, mivel soha semmivel szemben, ami katolikus, nem éreztem idegenkedést, és nem is tekintetem szellemileg alacsonyabbrendűnek. Tudatlanságom ugyanis nem volt oly feltétlen tudatlanság, hogy mint idegen álltam volna a katolikusokkal szemben, és lelki életük mindenestül érthetetlen lett volna számomra. Éppen ellenkezőleg áll az eset. Az a tény, hogy politikai szereplésemben már kezdettől inkább a katolikusokhoz vonzódtam, abból érthető.

hogy politikai terveink igen sok rokon vonást mutattak. Ezt nem egyszer kimondtam a nyilvánosság előtt is. Ezért sajnáltam mindig, hogy ezek a tervek a pártpolitikai szétaprózás miatt sohasem valósulhattak meg. Ezt a tényt azonban általában senki sem vette észre, vagy nem is akarta észrevenni. Egy azonban hiányzott nekem, és ez a katolikus hittan ismerete volt.

Aki a konverziók — mondjuk magyarul így: hazatérések — terjedelmes irodalmát ismeri, tudja, hogy minden esetben sajátos tapasztalatok bírták rá a hazatérőket a katolikus hit tanulmányozására. A hazatérők minden irata Szent Ágostontól kezdve, korábbi tudatlanságukról való vallomástétel. És sok olyan akad köztük, akit semmiképpen sem lehet szellemi alacsonyabbrendűséggel megvádolni. Ha tehát ezen a területen úgy látszik, hogy talány előtt állunk, akkor ezek a talányok nem a hazatérő tetteiből fakadnak, hanem a csodálkozók lelki magatartásából.

Az a sajátos tapasztalat, amely engem kutatásra indított, a következő volt. Hivatalos úton szoros érintkezésbe kerültem a katolikus intézményekkel, mindenekelőtt tanintézetekkel, ezek tanerőivel és így sok pappal is. Itt olyan szellemi kiválóságot, életerőt és életkedvet, olyan szervezőtehetséget és szeretettől fűtött együttműködést láttam, amely nagy hatással volt rám. Tudni akartam, honnan erednek ezek az erők? Amit eddig elmulasztottam, most megtettem, és a katolikus hit tanulmányozására adtam magamat. Megütközhet-e ezen valaki? Vagy nem volna-e sokkal meglepőbb, ha így gondolkodtam volna: látom

ugyan ezeket a dolgokat, de hogy miért van így, az nem érdekeli?

Korábban egyszer azt írtam, hogy a jól-esően meglepő odaadást, az önmehtagadást és életkedvet sehol sem lehet inkább megtalálni, mint azoknál, akik a katolikus Egyháznak vagy intézményeinek szolgálatában állnak. Ekkor szememre vetették, hogy igazságtalan vagyok azokkal szemben, akik más őrhelyen bár, de ott is ugyanolyan tulajdonságokkal rendelkeznek. Én csak azt mondtam, hogy másutt nem lehet olyan általánosan és olyan nagymértékben azokat feltalálni. Ez világosan kitűnik az összefüggésből és ez indított arra, hogy komolyabb vizsgálat alá vegyem a katolikus hitrendszert. Ez végül hazatérésemet eredményezte.

A másgondolkodásúaknál általános a tudatlanság a katolicizmust illetően. Ez mindannyiszor kitűnik, valahányszor megfigyeljük azt a hatást, mely egy-egy hazatérést követni szokott. Ez a hatás mindig és mindenütt ugyanaz volt. Ha azonban pontosabb ismereteik volnának a katolikus hitről, érdeklődve kérdeznék meg önmaguktól: „Hogyan is lehetséges egyáltalán, hogy értelmes ember ezt vagy azt a dogmát elfogadja”? És akkor igyekeznének megokolni ezt az észrevételüket. Ez azonban sohasem szokott előfordulni. Olyan dolgokról beszélgetnek, amelyeknek semmi közük sincs a katolikus tanításhoz. Feltételeznek indító-okokat, melyeket aztán mint holtbiztos tényeket adnak tovább. Az egyedüli, igazi okra, amely a hazatérőt valóban vezette, senki sem gondol. Ez az ok pedig az, hogy vizsgálódásainak végső eredményeképpen átadja magát

a szeretet Istenének, akit Krisztus hirdetett. Ezért történik meg, hogy egy áttérés nem a katolikus dogmák megvizsgálásához vezet, hanem pletykákat szül, melyek középpontjában a hazatérő áll. Eleve megállapítják, hogy gondolkodó ember ilyen elhatározásra nem juthat és közben megfélekeznek Mirabeau szavairól: „Vannak emberek, akik gondolkodásmódjukban sohasem változnak meg; ezek olyan emberek, akik egyáltalán nem is szoktak gondolkodni”. A jobbérzésűek úgy nyilatkoznak, hogy „tisztelőben tartják” a hazatérő elhatározását. Mintha bizony más egyáltalában lehetséges volna!

Ez a szellemi magatartás a legérdekesebb szemrehányásokat fogalmazza meg. A történelmen végig mindig ugyanazokkal találkozunk.

Dr. Bahr-Bergius svéd konvertita így ír: „Katolikussá lenni szükségszerűen azt is jelenti, hogy az ember a jövőben meghajol az Egyház parancsai előtt és aláveti magát a gyónás, áldozás stb. kötelezettségének — és az ember szabadságszeretete ennek ellenszegül. És mindezt „az Egyház karjaiba való fáradt lerogyás”-nak nevezik azok, akik át nem éltek. Azután a szigorú követelményektől való félelembe csaknem valamennyi esetben belevegyül az emberfélelem is. Ha az ember ismeri a svéd magatartását a katolicizmussal szemben és visszaemlékezik arra, ahogyan maga is vélekedett, könnyen elképzelheti, hogyan szokták az áttérést megítélni. Ami személyemet illeti, sajnos még nem jutottam el a tökéletességnek arra a fokára, amelyen már kö-

zömbös lettem volna embertársaim véleményével szemben”.

Az a kép, ahogyan a hazatérők a katolikus Egyházat elképzelték, míg rajta kívül álltak, a valóság gúnyképe volt. Mihelyt megismerték a maga valóságában, áttértek. Az értelmiségnek az a része, amelyből kikerültek, tudatlan volt és egyáltalán minden vizsgálódástól távol tartotta magát. Egy anglikán papnak, aki hivatásban való testvérei százaihoz hasonlóan belépett az Egyházba, egy másik anglikán pap ezt vetette szemére: „Áruló vagy”! Az én fülemben is ismerősen cseng ez a kifejezés. Fél-évvvel később ez a pap is hazatért! Barátjának hazatérése legalább alkalmul szolgált, hogy maga is tüzetesebben vizsgálódjék. Hányan teszik meg ezt? És azután kit és mit árult el az a pap? Egyházát? De akkor nem árulták-e el azok mind, akik Luthert és övéit követték, a katolikus Egyházat? Atyáik hitét? Ugyanilyen szemrehányást tett Frigyes Vilmos porosz király Stolberg grófnak, mikor az katolizált: „Ilyenfajta emberek nem tetszenek nekem”! „Nekem sem — válaszolta Stolberg — és ezért tértem vissza őseim hitére”. Mi az tehát, amit a hazatérő elárul? Saját tudatlanságával, mások tudatlanságát! És ezt veszik tőle rossz néven.

Akadnak továbbá emberek, akik azt hiszik, a hazatérőnek más emberré kellett válnia. Meglátogatott egy öreg barátom. Mindíg nagy bizalommal volt hozzám. Ez a bizalom csodálkozást váltott ki a környezetében levő és politikailag más nézetet valló emberek közt. Mikor hazatérésemről hallottak, így szóltak

barátomhoz: „Ime, ilyen embert ajándékoztál meg bizalmaddal!” Ez a szemrehányás megdöbbsentette. Meglátogatott. Mikor azután néhány óra múlva elbúcsúzott, szemmel láthatóan megkönnyebbülve így szólt: „Jól esik tudnom azt, hogy ön egészen a régi. Minden ugyanolyan volt, mint azelőtt”.

Tudatlan bíró ítélete értéktelen. Bíráim maradjanak csak jól kipárnázott karosszékekben. Úgyis marad még mindig elég ember, aki szívesen aláveti magát ítéletüknek. Ilyenekből élnek ezek a bírák. Még mindig elegenden maradnak, akik attól félnek, amit közvéleménynek neveznek. Ettől még dr. Bahr-Bergius is félt. Teljes virágjában pompázik napjainkban ez az üzlet, amely a közvéleményt alakítja, történeteket költ — és nem történetet ír. Aki pedig a közvélemény hatalma által akarja megmenteni a népet, mindenekelőtt arról gondoskodjék, hogy kezében tartsa a közvéleményt. De ez már olyan üzlet, amely sok kockázattal jár!

Hogyan lehet mármost az Egyházzal és annak hitrendszeréről való tudatlanságot megmagyarázni?

Az ok nem mindenkinél ugyanaz. A racionalisták és agnosztikusok már alaptételüknek megfelelően sem törődnek a vallással. Mégsem érnek el kézzelfogható eredményt. Jobban is felhasználhatnák idejüket. Olyan emberek, akik a vallás felé hajlanak, azon vannak, hogy megtarthassák egyszer már szilárdabbá vált meggyőződésüket, ha kevéssé tartalmas is az, vagy pedig bizonytalanságukban kívánnak tovább élni. Olyan tannak tart-

ják a katolicizmust, amelyet csak az vallhat, aki benne nevelkedett. A számtalan hazatérő — köztük igen sok tekintélyes ember — írásait nem ismerik. Sőt fogalmuk sincs arról, hogy egyáltalában vannak ilyenek. A meggyőződéses protestáns — amint már a neve is mutatja — egyszersmind élő tiltakozás az Egyház ellen. Arra nem is gondol, hogy minden tiltakozás számára legalább is az ajánlatos: ismerje az ellenfél állítását, — de úgy, amint az a valóságban van. Sokan vallják magukat protestánsoknak, akik előtt semmiképen sem világos, mit is hisznek. A protestantizmus területe éppenséggel nincs élesen elhatárolva. Átnyúlik a hitetlenségbe. Pedig hogy valaki protestáns legyen, ahhoz szükséges volna, hogy legalább keresztény legyen. És ez azt jelenti, hogy az evangéliumok tanításához tartozónak kellene magát vallania. Ennek ellenére sokan protestánsoknak mondják magukat, s mégsem teszik ezt, vagyis nem keresztények és éppen olyan joggal Buddháról vagy Krisnamurtiról is elnevezhetnék magukat. Rengeteg olyan protestáns van, aki lehet jó vagy rossz ember, de semmiesetre sem nevezhető kereszténynek. És mindezek a protestánsok, akár keresztények, akár nemkeresztények, megegyeznek abban, hogy ellenszenvvel viseltetnek Rómával szemben. Ezt érték el a „hitújítók”. A hagyomány, amit teremtetek, rendkívül erős és szívós. Ellenszenvből nem akarják ismerni a katolicizmust. A katolicizmusról való általános tudatlanságuk sajnálatraméltó. De még jelentősebb az, hogy minden vizsgálódástól távol tartják magukat.

Ennek a ténynek fontos következményei vannak. Kialakul az a helyzet, hogy emberek tömege jár-ke-l a világban, amely tudatlanra veszi mindazt, ami a lelki élethez tartozik. Ezekről távol van a lelki tisztánlátás, a kedély nyugalma, a szenvedés örömteli vállalása, egyszóval az egészséges lelki élet. Minde-azért, mert a környezet és a hagyományok erőszakkal befogják a szemüket.

Tudatlanságból vetik a katolicizmus szemé- re, hogy megköti a tudományos kutatás szabadságát. E mellett az ember arra kötelezi magát, hogy a legfőbb dolgot, a vallást, nem teszi vizsgálódás tárgyává. Az Egyház fél a szabadkutatástól és közben maguk az emberek sem mernek vizsgálódni. A tudatlanság ugyanis, amelyet tudatosan akarunk, a félelem egyenes következménye. Az emberek minden-áron ki akarják zárni a meggyőződés lehetőségét. Önkénytelenül feltámad bennünk a gondolat, amelyet Chesterton (The Catholic Church and Conversion) hazatérése után paradox módon így fejez ki: „Lehetetlen a katolikus Egyházzal szemben tárgyilagosnak maradni. Abban a pillanatban, amelyben megszűnünk rajta bosszankodni, már közel érezzük magunkat hozzá. Abban a pillanatban, amelyben megszűnünk gyalázni, már hallgatunk rá. Abban a pillanatban, amelyben megkíséreljük, hogy igazságosak legyünk vele szemben, már kezdjük szeretni”.

Előítéletekkel tehát félreismerik a katolikus Egyházat. Ezekkel ugyanis előre elítéljük, amit nem ismerünk. Most szeretném megmutatni, hogyan győztem le az előítéleteket. A nemkatolikus olvasót esetleg gondolko-

dásra és vizsgálódásra bírhatja rá írásom. A katolikus olvasót győzze meg arról, hogy az előítélet legyőzéséhez ő is hozzájárulhat. Sokszor hallja az ember, nincs értelme annak, hogy vallásról beszéljünk és írjunk. Mindenkinek magának kell tudnia, akar-e hinni és mit akar hinni. Ha senki sem beszélne róla, akkor sohasem volnának magyarázkodások és vitatkozások.

Az utóbbi megállapítás helytáll: a harcnak teljesen csendes mérkőzésként kellene végbemennie. A többi azonban nagyon különösen hangzik. Az is tévutakra térhet, aki csendben gondolkodik. Gondolkodásunkban is meg kell tartanunk egy bizonyos irányt. A szellemi élet igen kevés lépést tenne előre, ha gondolkodás közben sohasem vennénk tudomást mások gondolkodásáról. Mégha ezt csak azért tesszük is, hogy saját gondolkodásunkat ellenőrizzük.

Mások eredményeinek tanulmányozása sok előnyt jelentett számomra. Nem tartom lehetetlennek, hogy ugyanez másoknak is hasznára lesz. Ezt éppen a vallásos dolgoknál tapasztaltam. Éppenséggel nem könnyű és egyszerű ezeket a dolgokat átgondolni és végiggondolni, ha egyedül marad az ember. Ezért hozták nyilvánosságra tapasztalataikat sokan azok közül, akik gondolkodásuk és életük által egészen új ismeretekhez jutottak, vagy akik azelőtt nem találtak elfogadható életcélt. Ha olvasnák általában ezeket az írásokat, nem adtam volna fejemet az írásra. Sajnos, a dolog nem így van.

Bizonyial akadnak olyan emberek is, — ez saját hazatérésem alkalmával éppúgy kitűnt,

mint a többiekénél — akiknél csütörtököt mond minden kísérlet gondolatkörük kiszélesítésére. Mindent a legpontosabban tudnak. Hogy ők tévedhetnek, az eleve lehetetlen. Nekik a katolicizmus „oktalanságok, tévedés és uralomvágy keveréke”. Túlságosan felvilágosodottak ahhoz, hogy effélét elfogadjanak. A pusztá gyanú arra, hogy áldozatul esnek a tudatlanságnak, halálosan megsérti őket. Nekik nem lehet semmit „bemesélni”. Pontosan ismerik az okokat, amikért valaki „rómaivá” lesz. De egyiküknek sem jut eszébe, hogy egyszer ő maga könyvet vegyen a kezébe. Egyszerűen lehetetlen, hogy tévedhet.

A másik oldalon pedig vannak, akik nem szégyellik bevallani önmaguknak saját tudatlanságukat, még akkor sem, ha eddig nem adtak számot maguknak erről az ügyről. Ezek megkérdézik önmagukat: Okosan járnak-e el, ha a régi mellett maradnak; van-e igazán vallásos hitük; mi a tartalma hitüknek; megnyugtató-e őket ez a tartalom; amit hisznek, következetesen végig lehet-e gondolni; hitük határozza-e meg cselekedeteiket; megtalálják-e békéjüket hitükben? Bevallják majd önmaguknak, esztelen dolog volna, ha bármilyen szándék miatt nem akarnák megismerni azt, amit mások hisznek. Felteszik majd önmaguknak a kérdést: nem alaptalan-e az a félelem, mely visszatartja őket a további kutatástól?

Végül vannak emberek, akik egyáltalán semmit sem hisznek, akiknek sohasem volt igényük, hogy természetfeletti dolgokról gondolkodjanak. Mégis lehetséges, hogy valamikor eléjük mered a kérdés, vajjon jól érzik-e ma-

gukat ilyen szellemi magatartás mellett, hogy megkérdézik önmaguktól, vajjon a hívő valóban kisebb értékű-e szellemileg, csak azért, mert van hite?

Mindezek számára megvan a lehetőség, hogy tisztultabb pillanataikban azt mondják magukban: mégis jó volna többet tudnom ezekről a dolgokról. Egyáltalában nem félnek attól, hogy e közben a hálóba kerülnek. Ez ellen kellően védi őket szellemi vértezetük. Mégis csak többet szeretnének erről a kérdésről olvasni.

Ezek a lehetőségek fennállnak és ezért szántam rá magamat az írásra. Bárcsak azt az egyet mondhatnám el, hogy az olvasmánytól és a kutatástól való félelmen — az előítéleten — győzelmet arattam. Mert ez a dolog sarkallója!¹

Azoknak az írásai, akiket egyszerűen „hazatérők” neve alatt foglalom össze, megegyeznek abban, hogy tanúbizonyságot tesznek arról a tudatlanságról, amely a nemkatolikusok közt az Egyházzal uralkodik. A hazatérők közt a legnagyobbak is tanúskodnak erről. Saját magukról is megvallják ezt. És nemcsak a hazatérők, hanem tudós protestánsok, mint Heiler meg Harnack is elismerték ezt.

Az igazságnak és az emberi élet számára való kimondhatatlan értékének már a felismerése követeli, a hitvallás természetének megfelelően, hogy másokat önvizsgálatra ébreszsen az ember. Ellentétben áll Krisztus tanításával, hogy valaki ennek a tanításnak érté-

¹ Efféle írásokról tájékoztatót talál az olvasó ennek a könyvnek végén is.

két felismerje, szellemi értékét magának tartogassa, de másokkal ne törődjék. Aki Krisztust követni akarja, azt ez az akarata bizonyos mértékben apostollá avatja, még akkor is, ha a világban él. Így lesz írásom korábbi tudatlanságomnak megvallása. Célom, hogy azokat a gondolatokat boncolgassam, amelyek más-gondolkodásúak körében ellenkezést váltanak ki a katolikus Egyházzal szemben. Azonkívül szeretném megmagyarázni, miért lettem katolikussá, amint tudatlanságom és annak következményei lassan-lassan eltűntek.

Vizsgálódásaimat papnak vezetése vagy ösztönzése nélkül vittem végbe. Csak néha-néha kértem felvilágosítást vagy segítséget tanulmányaimhoz szükséges könyvek megválasztására. Fontos, hogy ezt a tényt erősen hangsúlyozzam, mert sok ember a hazatérőben lélekvadász csapdájába került áldozatot lát. Ezt rólam is feltételezték. Sőt ezt a feltevést egészen határozott időpontokkal is megszerkesztették. A mi langyos nyugati tengerparton élő népünk körében is minduntalan olyan bizonyítékokra bukkan az ember, melyek keleti képzelőtehetségre vallanak.

Nem hittudományi fejtegetéseket írok. Ez nem hivatásom. Csak saját tapasztalataimat ismertetem. Ezért könyvemben nem is lehet rendszerező tárgyalásokat találni. Egy sor megfontolást tartalmaz, melyek az előítélet leküzdése után az atyai házba visszavezettek. Ez az oka annak, hogy itt-ott ismétlésekre bukkan az olvasó, de ezeket az összefüggés miatt nem lehetett elhagyni. Ennek ellenére nem vagyok illetéktelen arra, hogy megírjam

az okokat, miért vetettem el az egyiket és miért fogadtam el a másikat. Bizonyosan akad majd protestáns teológus, aki azt gondolja, nem meggyőző érvek alapján fogadom el az egyiket és vetem el a másikat. Ha nem így volna, nem is lenne soha véleménykülönbség és minden harc feleslegessé válna. Nehezen tudom csak elhinni, hogy azok, akiknek véleménye szerint az Egyház tiltja a szabadkutatást, elutasítják új, kutatásra buzdító felszólításomat. A maguk részéről arról is gondoskodhatnak, hogy akik kutatásra adják fejüket, véletlenül rá ne találjanak olyasmire, amit ők tévedésnek tartanak. Hiszen erre vannak teológusaik.

A FORRÁSNÁL

Gyermekkoromban történt. Édes jó anyám egyszer, mikor lefektetett és betakargatott, így szólt hozzám: „Mindannyiszor, amikor lefekszel, át kell gondolnod, vajjon nem tettél-e a nap folyamán rossz fát a tűzre. Ha igen, akkor bocsánatot kell kérned a jó Istentől és meg kell ígéred, hogy többé rosszat nem teszel”.

Ez az egy figyelmeztetés elég volt egész életemre. „Ave, pia anima”!

Nem szabad tehát gondolni: katolikusnak kell lenni, hogy valaki istenfélő ember lehessen. Ha tehát a katolikus Egyház magát állítja oda egyedül üdvözítő Egyháznak, ez semmiesetre sem jelenti azt, hogy más vallásos közösségben vagy pedig távol minden közösségtől, nem lehet üdvözülni. Éppoly kevéssé jelenti azt, hogy ha valaki katolikus, már minden további nélkül jó ember és biztosan számíthat az üdvösségre.

De akkor mit jelent?

Krisztus az Egyházban alapította meg az Ő üdvrendjét. Egyedül általa közli üdvözítő kegyelmét. Aki ennek az Egyháznak tagja, az tudja ezt. Aki pedig Krisztus Egyházát általa

alapított egyedül üdvözítő Egyháznak megismerte és mégsem lép be, bezárja saját maga előtt az üdvösségre vezető kaput.

Vannak azonban emberek, akik tudatlanságból és jóhiszeműségből maradnak távol az Egyháztól. Ezek más vallásban is, vagy egy bizonyos vallásnak ismerete nélkül is elérhetik üdvösségüket. Ezeknek az üdvözüléshez nem szükséges tudatában lenniök annak, hogy nekik az üdvösség egyedül csak Krisztus Egyházának, az ő egyetlen üdvözítő intézményének ereje által jut osztályrészül. A keresztség utáni tudatalatti, burkolt vágy él minden halandóban, aki kész megtenni mindazt, amit Isten — akit Teremtőjének és törvényhozójának megismer — az üdvösség elnyerésére tőle követel. Így nem tagja ugyan Krisztus látható Egyházának, de tudatlanul is hozzátartozik az Egyház lelkéhez. Így részesedik a megszentelő kegyelemben, amely az Egyház működésének erejénél fogva jut osztályrészül. Olyan emberhez lehet az ilyent hasonlítani, akinek lakásában világosság ragyog a nélkül, hogy tudná, milyen központból kapja az áramot. Tudatlansága ellenére is sötétben maradna a központ működése nélkül. Így áramlik Krisztus kegyelmének minden világossága egyetlenegy üdvösség-intézményen keresztül a lelkekbe. És ilyen értelemben egyedül üdvözítő Egyház az Egyház, amelynek működése nélkül senki az üdvösségre el nem juthat.

Vannak emberek, akik minden Krisztus-követő példaképeként járkák be az életet. Emberek, akik csak mások számára élnek, akik szeplőtelenek a szeretetben és igazságban,

emberek, akik nemcsak hogy nem katolikusok, hanem hitükről és vallásukról még nem is alakítottak ki maguknak világos képet. Úgy látszik, nincs rá igényük. Vagy nem tudják a biztosság felé vezető utat megtalálni. Tudatlanul élvezik Isten kegyelmét.

A katolikusok jól tudják, hogy egyes vallásrendszerekben vannak igaz magok is. Amit a protestantizmus a katolikus tanításból megőrzött, helyes addig a pontig, ameddig nem másították meg és nem gyengítették le. A mohamedánizmusban, a zsidó tanításban, a buddhizmusban és a hinduizmusban is vannak igaz elemek. Krisztus tanításában is fel lehet őket találni. A csodálatos az volna, ha nem így volna.

Mégis gyakran találjuk nemkatolikusok írásaiban azt az állítást, hogy az Egyház tanítása szerint, pl. a protestánsok mind elkárhoznak. Igaz, hogy a pápa és a zsinatok meghatározási formái, melyekkel a tévtanokat elvetik, így hangzanak: „Aki ezt állítja, kiközösítés alá esik.” A kiközösítés azonban csak azokat éri, akik makacsul megmaradnak tévedésükben. Azonfelül, ha eltorzításoktól kell megvédeni Krisztus tanítását, nem lehet azt minden szempontra kiterjedően eléggé élesen és pontosan körvonalazni. De itt is az egyetemes egyházi tanítást kell szem előtt tartani. Máskülönben képzelgések ejtenek meg, melyek nem felelnek meg az igazságnak és szépen hangzó véleményeket gyártunk, melyek félrevezetik az embereket. Mindig meg kellene gondolni azt, hogy az emberek ezek sze-

rint a vélemények szerint rendezik be életüket.

Kutatásaim közben gyakran bukkantam olyan állításokra, melyek szöges ellentétben álltak az igazsággal és amelyeket már eléggé megcáfoltak. Ilyen módszer alkalmazásával saját ügyének árt az ember. Aki pereskedik, az ítéletet saját kárára nem befolyásolhatja alkalmatlanabb módon, mint hogy kitart olyan megállapítások mellett, amelyek tarthatatlansága már eléggé bebizonyosodott. Mindaz, aki törekszik, hogy az igazságot megtalálja, ellenfeleiben is ugyanezt az izgalmat váltja ki. Nem a katolikus tanítás gyengesége az oka a közmondásnak, mely latin fogalmazása ellenére, semmiesetre sem Rómából származik: „*Catholica non leguntur*”: értelmes ember nem olvas olyan könyvet, melynek szerzője katolikus. Ez a közmondás eredményezte azt, hogy olyan sok nyilvános könyvkereskedés kevés katolikus művet tart raktáron. Ezzel szemben örvendetes jelenség: a katolikus könyvkereskedésekben megtalálhatjuk a protestáns könyveket. A szabadkutatás jelszavának nem nagyon felel meg ez a latin közmondás. Pedig ennek oltalma alatt folyik a harc a katolicizmus ellen és terjed a szellemi rabszolgaság.

Ezzel a kijelentéssel: „Bemenet tilos”, nem lehet a keresőnél eredményt elérni. Az ő számára nincs index. Ezzel a jelszóval nem lehet az igazságot letaglózni. Legrosszabb esetben diadalmenetét lehet hátráltatni.

Mi más célja lehetne ennek a mondásnak, mint éppen az, hogy mindenkorra megerősítse az előítéletet. „*Catholica non leguntur*”: aki

nem olvas, nem is fog majd tudni! Csak nem-tudással lehet a katolikus Egyház elítélését a felmentéstől megakadályozni.

Mínt hogy a katolikus Egyház igényt tart az „egyedül üdvözítő” jelzőre, összeférhetetlennek bélyegzik. Pedig nem az. Igaz, a katolikus Egyház kizárólagos (exkluzív) és hajthatatlan, de az valami egészen más.

Összeférhetetlen az az ember, aki nem tűr maga mellett mást és nyíltan kimondja, hogy a másikat összeférhetetlennek tartja. Kizárólagos az a közösség, amely tagjai sorából kizárja a másgondolkodásúakat. A maga módján minden egyházi közösség kizárólagos. És a katolikus Egyház kapui mégis mindenki számára nyitva állanak, még az egyházi épületek kapui is. Senki előtt sincsenek titkai. Minél több kereső vesz részt istentiszteletein, annál jobb. Senki sem tartja őket vissza, csak maguk tarthatják vissza magukat.

Az Egyház azonfelül hajthatatlan. Szilárdan kitart tanítása mellett. Nem fogja borát vízzel vegyíteni, hogy ezáltal másokkal együttműködhessék. Nem ejt el egyet sem alaptételei közül. Krisztus éppen azt a feladatot bízta az Egyházzal, hogy hamisítatlanul őrizze meg tanítását minden idő számára. Az összeférhetetlenséghez azonban ennek semmi köze sincs.

Összeférhetetlenség akkor támad, ha a másképp gondolkodókat abban az esetben is kizárjuk közösségünkől, mikor más meggyőződésük nem káros és nem hátrányos. Összeférhetetlen az, aki más vallási meggyőződést valló embereket éppen ezért és csak ezért ki-

sebb értékűnek tart; ha külsőleg is kimutatja, hogy ilyeneknek tekinti őket; ha a papokra papi ruhájuk miatt becsmérlőleg pillant, vagy öltözetüket asszonyruhának csúfolja. Összeférhetetlen a gúnynevek használata a más-gondolkodásúak megjelölésére egyedül azért, mert másképp gondolkodnak.

Mindezt nem találjuk a katolikusoknál. Kellemetlennek foghatjuk fel, ha azt tartják és ezt a véleményüket ki is nyilvánítják, hogy mások tévedésben botorkálnak; ha kéri a jó Istent, hogy készítse elő őket az igazság befogadására. Összeférhetetlenségnek azonban a nyoma sincs ebben.

De akkor felvetődik még az „eretnokség” és a „vallásüldözés” gondolata. És valóban, nem egy protestánst üldöztek a vallása miatt. De katolikusokat is, és még hozzá protestánsokról!

Minden történeti eseményt a kor lelkületén át kell szemügyre vennünk. Az eretnek-üldözéseket is. Ezekben nem annyira az eltérő vallásuk miatt fogták pörbe az embereket, mint inkább a cselekedeteik miatt, melyeket ezen az alapon — véleményük szerint — meg mertek maguknak engedni. Biztos, hogy volt idő, amikor mindenkit vallása miatt vádoltak, amikor vértanú százezerszámra akadt. De a legtöbb közülük, kezdve Szent Péteren és Szent Pálon, katolikus volt. Számukat sohasem éri majd el valami más egyházi közösség vértanúinak száma. Melyik egyház tud oly nagy vértanúsereget felvonultatni, mint a katolikus Egyház csak a legújabb időkben is Oroszországban, Mexikóban, Spanyolország-

ban? És a mai Hollandiában? Kísérelje meg egyszer egy pártatlan bíró az ítélkezést a hit-tudományi, államvezetési, társadalmi összeférhetetlenség felett: a katolikusokat a protestánsokkal szemben és fordítva, meg a protestánsokat egymásközt szemügyre véve. A katolikusoknak nem kell az ítélettől félniök.

De ha a katolikus Egyház azért, mert egyedül üdvözítőnek vallja magát, nem összeférhetetlen, vajjon nem az önhittség beszél-e mégis belőle?

Csak azok ütközhetnek meg ezen a kijelentésen, akik nem veszik észbe, hogy az Egyház Krisztus Egyháza. Ha az, akkor egyedül üdvözítő éppen Krisztus által, mert hitrendszere az igazságot tartalmazza.

Mindezek a szemrehányások két tévedésből erednek. Az egyik: Isten Fia azért jött a földre, hogy a Szentírásban Isten szavaként tanításának *egyetlen* forrását ajándékozza az embereknek. A második tévedés az, hogy az Úr Krisztus *rábízza* minden esetleg keletkező egyházi közösségre és mindenegyes emberre, mit olvassanak majd ki belőle az idők folyamán az ő tanításaként. Ebben az esetben az egyik tanításnak éppen olyan létjogosultsága van, mint a másiknak. De akkor nem is kapunk kinyilatkoztatást az igazságról, hanem csupán támpontot nyertünk, hogy elindulhasunk az igazság felkutatására. Akkor méltán önhittség lenne az, ha valaki előállna és hirdetné: az én tanításom az igazság.

Csakhogy éppenséggel nem így áll a dolog!

MINDEN IDŐRE

Azt felkutatni, amit Krisztus az emberiségnek hozott, csak annak értékes dolog, aki Krisztusban mint Isten Fiában hisz. Vannak emberek, akik Krisztusban nem azt a történeti személyt látják, akit az evangéliumi tanítás állít elénk: Legendás alaknak, vagy pedig egy tehetséges szónok történeti személyének vélik, akit az apostolok később az evangéliumokban istenivé magasztosítottak, noha nem volt Isten.

Egy alkalommal mint egyetemi hallgató egy volt kartársam fejtegetését hallgattam. Az illető később egyetemi tanár lett. „Jézusnak állításait már ezer évvel ő előtte hirdették” — mondotta. Ezen a kijelentésen nagyon megütköztem, mert csak a tisztelet teljes hiányának bizonyítékát tudtam benne felismerni. De beszélhet-e másképen az, aki Krisztus istenségét elveti és mások meggyőződésével nem törődik?

Vannak azután emberek, akik az evangéliumokat, mint az Istenember tanításának tartalmát azért vetik el, mert benne különböző régi, az ószövetségtől független vallások alkotórészeit fedezik fel. Teljesen érthetetlen,

miért alap ez az elvetésre. Éppen ellenkezőleg. Az volna sokkal inkább csodálatraméltó, ha Krisztus tanítása a korábbi vallásrendszerekkel nem mutatna semmiféle összefüggést. Az isteni kinyilatkoztatás természete semmiképpen sem követeli azt, hogy minden igazság új legyen. A kinyilatkoztatás ad új igazságokat, de már ismerteket is. Vannak benne titkok is, melyeket természetes eszünkkel sohasem ismerhettünk volna meg. Mindez biztos igazság, mert Isten mint valami tőle eredőt közölte velünk. De ha az evangéliumok isteni eredetét tagadjuk, ha tartalmukat más vallásrendszerekkel egy színvonalra állítjuk, sőt ha a modernistákkal minden természetfeletti kinyilatkoztatást tagadunk, hogyan és miért mondanánk magunkat még keresztényeknek? Miért biztosítsunk Krisztusnak a tudományban és az Egyházban egészen egyedülálló helyet?

Azok, akik útjukat az evangéliumokon kívül keresik, a keresztény vallást fogalmilag így határozzák meg: „Nem más az, mint egy magasabb hatalomtól való függésnek az átérzése”. Ez a fogalmi meghatározás azonban sohasem tudta az istenfogalmat kereső igényeimet kielégíteni. Nem csoda, ha ilyen módon a fogalom mindjobban elhomályosult, ha az ima elvesztette maga alatt a biztos talajt. Nem csoda, hogy ilyen kereszténység szétfoszlott és vallástalanságba süllyedt. Ezekben a ködös fogalmakban olyan tanítás van, amely mindent, ami még megmaradt, lassankint elhomályosított.

Bámulatos, hogyan kezdték félreismerni minden dolognak jelentőségét, amely Krisztus

tanításából kisarjadt. Hogyan tudják akkor a valóságnak meg nem felelő, homályos elgondolásaik alapján a kereszténység keletkezését megmagyarázni? Miért kezdjük Krisztus születésével az időszámítást és miért nem tudott egy másik állandósulni? Hogyan lehetséges, hogy Krisztus beszéde nyomán a katolikus Egyház kisarjadt és oly rövid idő alatt hatalmassá fejlődött? Hogyan áldozhatta érte számtalan vértanú életét? Hogyan lehetséges, hogy 15 századnak szellemóriásai és azok követői a hitújítás előtt Krisztus tanításának értékelésében ennyire tévedtek? Ha minden más kézzelfogható érv hiányoznék is, akkor is „ex absurdo” elég volna ez a bizonyíték arra, hogy a kereszténységet Isten Fiának kellett hirdetnie, még ha sokan elárulták is őt. És ha az Egyházat nézzük? Nem bizonyíték-e keletkezése, küzdelme, fénykora, minden támadással szemben való győzelme arra, hogy ez a mindenkire magába foglaló keresztény világ-közösség Isten műve?

Az előbb hitújításról beszéltem. Vannak protestánsok, akik reformáción, hitújításon nem azokat a történeti eseményeket értik, amelyek — más újítók véleménye szerint — a katolikus Egyházat egyszersmindenkorra másikkal, új, erős hitrendszerrel pótolták. Azt vallják, hogy a 16. század egy lassan kifejlődő hitújítást vezetett be „minden időre”. Krisztus tanítását úgy értelmezik, hogy nekünk „minden időre” olyan hitrendszert adott, amely állandóan fejlődik és folytonos kibontakozásban van. A társadalmi és tudományos fejlődésnek megfelelően a hitrendszernek is lépést kell tartania a fejlődéssel. Krisztus tanát is

úgy kell kezelni, ahogyan az emberi törvényhozás is folytonosan változik. Akinek valamilyen megfelelő változtatás eszébe jut, csak közölje. Esetleg e mellett még azt is érezni fogja, hogy Isten hívta!

A kérdésre, ki volt Krisztus, csak egy felelet van. Ezt a feleletet maga adta meg.

A múlt nyáron hallottam, amint dr. Poels a rolduci szociális héten ezt mondta: „A nagy igazságok legtöbbször csak akkor kezdenek teljes fényességükben ragyogni, amikor a felfelbukkanó, torzító tévedések pontosabb vizsgálatra kényszerítenek”. Így is van. A tévedések szörnyű következményei kényszerítenek vissza az igazsághoz. Isten nem hiába büntet. Én is úgy éreztem, hogy a forráshoz kell visszamennem. És ekkor ott állottak előttem az evangéliumok egyszerűségük nagyszerűségében. Soha el nem enyésző kincs. Soha el nem enyészik éppen szilárd változhatatlansága miatt. Soha el nem enyészik a társadalmi élet kibontakozásának bármilyen fokán. Minden embernek, gazdagnak, szegénynek, tudósnek, egyszerűnek az Evangélium: csoda!

Az ember évszázadok forgása alatt megerősödött, más emberré lett. Az evangéliumok igazságai mégis ugyanazok számunkra, mint voltak őseink számára, akikhez Krisztus és az apostolok szóltak. Ezeket az igazságokat tárta fel Kempis Tamás Krisztus Követésében a 14. század embereinek. Egy papnak előadásából tudtam meg kevéssel ezelőtt, hogy ezek az igazságok a 20. század gyermekeit is egészen közélről érintik. A pap valakinek, aki érdeklődést mutatott a katolikus tan iránt, Krisztus Követésének olvasását ajánlotta. Néhány nap

mulva az illető visszavitte a könyvet ezzel a megjegyzéssel: „Nem tudom elolvasni, ez az ember személyeskedik”. Nyilvánvaló, hogy megijedt attól a jólsikerült tükörképtől, melyet Tamás eléje tartott. Van-e ennél még világosabb bizonyíték arra, hogy ez a könyvecske minden idő lélektan-könyve? Pedig, mikor Tamás azt megírta, már 13 század vihara száguldott el a kereszténység fölött! Ezzel szemben, melyik bölcselő vagy hittudós tudott olyat nyújtani, ami akárcsak néhány század viharát kibírta volna, mikor ezt a Tant megjavítani, vagy saját bölcseségével pótolni akarta.

Krisztus örök időkre adta tanítását. Minden út hozzá vezet vissza. Ő maga szóval hirdette.

Ugyanezt parancsolta az apostoloknak és mindazoknak, akik az ő munkájukat az elkövetkezendő időkben folytatni fogják: hirdessétek tovább!

Krisztus nem könyvet írt. Élőszóval hirdette a jó hírt és ezzel alapította meg Egyházát, annak szerveit, ezeknek kell a meghirdetett tant tisztán megőrizni. Az igehirdetést nem lehet az Egyháztól elválasztani. Csak évek mulva rögződött meg a Szentlélek segítségével tanításából az, ami a Szentírásban maradt ránk. Ekkor már az Isten Fia az égbe szállt, de misztikus testében, az Egyházban tovább is itt maradt.

Ezt a tant én érintetlennek találtam. El kellett fogadnom színigazságnak. Nem gyengítette meggyőződésemet az, hogy mit csináltak később belőle; ellenkezőleg, ez csak megingathatatlanul megerősítette azt.

ÉSZ ÉS HIT

Most felmerül a kérdés: helyes volt-e, hogy erre az útra léptem? Nem kellett volna-e az észnek visszatartania?

Sokan fogják ezt gondolni. A racionalizmus még mindig él, sőt jobban, mint belső ereje, illetőleg erőtlensége sejteni engedi. Egyszer egy hozzám közelálló mondta egy ismert államférfiről: nagyon okos ember lehet, de a fejében mégis minden rendben... és mikor ezt mondta, sokat mondóan mutatott homlokára. Ezt pedig csak azért mondta, mert az az államférfi komolyan hívő volt. Idestova félszázada már ennek. De még ma is van sok ember, aki ugyanazt mondhatná. Pedig az a megjegyzés protestánsnak szólt!

Mikor megtérésem híre köztudomásra jutott, a Második Kamara egyik balpárti tagja állítólag csodálkozását fejezte ki katolikus társánál, hogyan térhet át egy férfi, akinek éles elméje és kritikai szelleme van — így szóról-szóra — a katolikus hitre? Úgy látszik, inkább tompaelméjűektől várt ilyesmit.

Ez a megjegyzés nem volt túlságosan udvarias, de gyökerében rámutat egy tévedésre, mely a baloldali körökben, ha nem is mély,

de mégis erős gyökeret vert. Ez szembeállítása az Észnek — hollandul ilyen összefüggésben nagybetűvel tisztelik meg ezt a szót — és a hitnek, melynek kis kezdőbetűvel kell megelégednie.

Itt a nagy félreértés. Nem új. Az észről mindenekelőtt azt gondolják, hogy csak a látható dolgokat tudja megismerni, mert ezeket az érzékek kapuján át fogja fel. A hithez vezető úton teljesen tétlen. A hittel szemben mindenről lemond. A hit indítékainak megismeréséhez nem tud elvezetni. Ugyanebből a gondolatból támadt az a hiedelem is, hogy az ész és hit közt hadiállapot van. Az észnek és az általa irányított tudománynak minden eredménye a hit rovására megy. Ezáltal a hit folytonos területvesztéseket szenved, míg végre majd az ész uralkodik mindenben! Aki ezt vallják, úgy gondolják, hogy szellemileg hatalmasabbak. A többiek az ész felsőbbiségét félreismerik és ezért „alacsonyabbrendűek”. E miatt nem lehet éleseszű ember katolikus! És ha katolikussá lesz, akkor feltétlenül beteg. — Az észnek ez a fajtája hitnélküli ész és ilyen hit: esztelen hit. Sok ember, tudós és éleseszű is csak akkor tud békében lenni önmagával, ha láthatatlan és természetfeletti dolgokról egyszerűen nem gondolkodik. Fáradt lemondással érintetlenül hagyják ezt a területet és legfeljebb magukban sóhajtoznak: „ignoramus et ignorabimus”, nem tudjuk és soha nem is fogjuk megtudni. Ezek lemondók a legnagyobb mértékben és e mellett a legkisebb nehézséget sem érzik. Ezen a téren semmiféle szellemi igényt nem kell elnyom-

niok. Tőlünk ellenben követelik, hogy vakon higgyünk hitetlenségükben: a hit csak egy-egyű embereknek való, akik nem elég felvilágosodottak annak megértésére, hogy ezen a téren egyáltalán nincs igazság.

Az ész és hit viszonyának ez a félreértése sok kárt okozott. A helyett, hogy megvilágosította volna a szellemet, inkább csak elhomályosította azt. Lehetetlenné tette számára az igazság megtalálását. Az a vélemény, hogy az érzékileg észrevehető dolgok határán az ész félreállhat és átengedheti helyét az ész nélküli hitnek, végzetes tévedés.

De ennek a véleménynek ellenkezőjével is találkozhatunk. Prédikátor szájából hallottam egyszer, amint szószékről hirdette: „Az ész egy megvetésre méltó torzszülött, melynek nyakát kellene szegni”. Mindkét nézet halálos ellenségnek tünteti fel az észet és a hitet. Aki pedig ezt teszi, téved.

Sohasem tudtam megérteni, amit modern teológusok hirdetnek, pedig az ő tanításukban nőttem fel. Mindíg elismertem a hit észszerű alapjait. Egyszerűen az ész kényszerít erre. A közömbösséget ezekben a dolgokban sohasem tudtam a szellemi fölény bizonyítékául elismerni.

A modern protestantizmus tanítása nem tudott kielégíteni. Tanról egyáltalán, — legalább is azután, amit tanultam és amit később hallottam meg olvastam, csak nehezen lehet beszélni. Bár éreztem függésemet egy magasabb, imádasraméltó hatalomtól, melyet Istennek nevezünk; bár legfőbb életszabályom volt az Evangélium szeretet-parancsa: „Szeresd

Istent mindenekfelett és felebarátodat, mint tenmagadat"; bár ezen törvény alapján igyekeztem életemet berendezni, — mégis maga a tan számtalan kérdést hagyott felelet nélkül. Sőt annak, aki határozott gondolatok és fogalmak után kutat, alig ad a kérdésekre feleletet. Mit tesz tulajdonképpen az a prédikátor, aki ünnepélyesen megesküdt, hogy teljes szívéből elfogadja és őszintén hiszi Isten szent ígését, amit az Ó- és Újszövetség iratai tartalmaznak, mit tesz, mikor azt hirdeti, hogy a Szentírásban nem kell mást látni, mint vezérfonalat az élet számára, nem pedig a történeti Istenembernek, Krisztusnak valódi tanítását? Saját meggyőződése szerint, mit tesz a prédikátor, ha megkereszteli a gyermeket az Atya, Fiú és Szentlélek nevében és mire gondol ilyenkor? Milyen joron keresztel és mi a ténykedésének eredménye a megkeresztelt gyermek számára? Mit jelent az Úrvacsora, melyet csak mint a „Szent“-et ismert meg? Mit jelent az imádság, mi indít imára és mi a várható eredménye? Mi a különbség prédikátorom és a katolikus pap közt? Mi az Egyház lényege és milyen viszonyban áll a többi egyházzal szemben? Miért vetik el az evangéliumoknak csodákról szóló elbeszéléseit? Mi a különbség az Evangélium és más régibb vallásrendszerek közt, ha a Biblia nem Isten szavát tartalmazza? Miért mondjuk magunkat keresztényeknek, ha Krisztust nem tekintjük és nem imadjuk Isten Fiaként, ha Krisztus már nem él körünkben? Miért nem hallottam soha hittemnek más vallásmódszerrel való egybevetéséről és vallásomnak szilárd alapokon álló megvédéséről azzal szemben?

Igen, tudtam; mert a modernek ezt mondták: Ha meg is kell engedni, hogy a hívő protestáns tehetséges és éleseszű, mégis valami rendellenességnek kell lenni elméjében, mely hozzáférhetetlenné teszi számára a modernizmus világosságát. És a katolicizmus? Nos, az beteges továbbhurcolása a formák és képek szolgátságának, azon nem is érdemes gondolkodni!

Ha pedig a katolikusok közt is volt eszes ember, azt csak abból lehet megmagyarázni, hogy belegyökereztek a hagyományba. Ezt a tényt a reformáció már régen igazolta. A katolicizmus bénítólag hat a szellem minden megmozdulására. Arra használják, hogy az embereket megtartsák a butaságban és az alkalmatlan, szabadon mozgó szellemeket gúzsbakössék. Vajjon a holland nép politikai elnyomása nem volt-e mindjárt „római” elnyomás is? Politikai szabadságunkért nem nyolcvan éven át küzdöttünk-e Róma ellen és nem ezért protestáns nemzet a holland nemzet? A papokban nem szabad mást látnunk, mint Róma ügynökeit, akik a szabadgondolkodást akarják tőlünk elrabolni!

De vajjon milyen tanból élnek maguk a modern teológusok?

Semmiképen sem tudtak megnyugtatni azok a válaszok, amelyeket az előbbi kérdésekre adtak. Minden elmosódott. Úgy tűnt fel nekem, hogy a szabatosan fogalmazott kérdéseket kerülgetik és így akarnak mindenáron menekülni a következetes és világos magyarázat elől. Ezt nem tudtam megérteni. Ha elfogadjuk, hogy az ember szellemi élete szá-

mára a vallásos hit pótolhatatlan és éppen ezért pótolhatatlan számára a kemény és kötelező erkölcsi törvény is, akkor mindenféle homály meg érthetlenség veszedelmes. Az a hitrendszer, mely érthetetlen, nem tudja a hitet megőrizni. Kell, hogy következetes, kerek egészlet alkosson. Különben elpusztul maga a hit.

Igy az elvetendő racionalizmus és az ész kizárólagossága mellett feltűnt egy második sajátos jelenség. Sokan, akik ebben a kérdésben egységes, értelmes képet nélkülöznek, megelégszenek ábrándképekkel. Ezek azonban minden kérdést, melyre hasztalan kerestek feleletet, válasz nélkül hagynak. Keresztények és e mellett elvetik a kereszténység leglényesebb kinyilatkoztatott igazságait. Homályos gondolatoknak és képzelgéseknek adják át magukat, melyek érthető leírását sem tudják adni. Ezt azért teszik, mert az érthetőt elfogadhatatlan okokból elvetették. Az életet vallásos hit nélkül lehetetlennek tartják, sőt emberhez méltatlannak, de nem lehet őket meggyőzni arról, hogy ne dolgozzanak olyan fogalmakkal és tényekkel, melyek érthetlenségükkel a szellemet minden vallásos hittől elidegenítik. Nemcsak önmagukat, hanem másokat is visszatartanak attól, hogy a hagyományos keresztény hitet keressék. Sőt, ami több, inkább elvetik azt.

Ezt a modern teológusok világosan kifejezték: „A mi világnézetünk — a moderneké — szerves világnézet, amelyben a csodának és ennek következtében a természetfeletti kinyilatkoztatásnak nincsen helye” (Kuenen).

„A természetfelettség nem tartozik a kereszténység lényegéhez” (Hooykaas Herderschêê). „Sohasem éreztem vonzódást kinyilatkoztatott igazságokhoz”. „A keresztény kinyilatkoztatás csupán az ész találmánya” (Busken Huêt). „A természetfeletti kinyilatkoztatás a szó igazi értelmében ábrándkép” (Pierson).

Ami csak természetfeletti Krisztus tanításában, elvetik. Miért? Mert az érzékileg észrevehető dolgok vizsgálatánál irányító ész oly eredményekhez vezet, melyek a természetfeletti jelenségekkel ellentétben állnak, vagy mert kinyilatkoztatott igazságokhoz „nem éreznek vonzódást”. De szabad-e a természetfelettit ilyen okok miatt elvetni? Ezekután milyen hatalom lehet Isten, az érzékileg észrevehető dolgoknak a teremője? Természetes, aki Reville-vel azt mondja, hogy noha Isten „szükségszerű valami”, de személyes akarat birtokosa nem lehet, az nem beszélhet ennek az Istennek kinyilatkoztatott igazságairól. De miért nevezi akkor azt a „szükségszerű valamit” Istennek?

Ha már ezeknek a teológusoknak hitét is nehezen lehet körvonalazni, akkor senki se csodálkozzék, hogy rajtuk keresztül nyílt meg az út a hitetlenség felé. Én semmiesetre sem csodálkozom, hogy engem a fogalmaknak ez a homályos és egyben elhomályosító birodalma más irányba terelt. Onnan, ahol a tartalmat üres szavakkal és kifejezésekkel iparkodnak pótolni, arra a területre, amelyen a szellem számára biztos támaszpont kínálkozott. Én az ész és hit minden ellentétének megoldását kerestem.

Ime a megoldás: egy végzetes pillanatban

elválasztották az észet a hittől és ellenséges erőket, ellentéteket kezdtek bennük látni. A szétválasztást a hit javára akarták végbevinni és miatta az észet nem ismerték el Isten ajándékának. Mi más következménye lehetett ennek a félreismerésnek, mint hogy a fékevesztett harcban a hit is folytonosan veszteségeket szenvedett és a racionalisták, kik a természetfelettit tagadták, a modernizmus segítségével az észet választották királlyá.

Isten az embert saját képére teremtette, a tökéletes embert, Krisztust, pedig példaképnek, hogy kövessük mint tanítónkat. Azért jött, hogy világosan tanítson a természetfeletti üdvrendről. Végtelenül távol van attól a tökéletességtől, melyre Isten az embert fel akarta emelni az, aki a természetfeletti elemet tudatosan kizárja. Csak Krisztus szelleme éltet. Tanításának lényege abban van, hogy a merő természeti embert, ha hűségesen követi, meg-nemesíti és természetfeletti életre emeli. A természeti ember felemelésére szánta tanítását, hogy éppen a természetfeletti elem tegye egyáltalán kereszténnyé. Aki tehát az embernek a természetfelettre való fogékonyságát tagadja, nem mondhatja magát kereszténynek. Hisz ezzel a lényegét tagadja Krisztus tanításában. Ezt a kemény igazságot keményen meg kell mondani, mert elpalástolása félreértésekhez vezet, a félreértések pedig hitetlenséget és racionalizmust szülnek.

Krisztus és így az Egyház tanításában is zavartalan összhang van a hit és ész között, noha mindkettőt világosan meg lehet benne különböztetni. Mindkettő Isten ajándéka. Biz-

tos, hogy a természetes renden kívül, melyet érzéki észrevétel segítségével eszünkkel ismerünk meg, van természetfeletti rend is. Ezt az ész a maga erejéből nem tudja felismerni. Azt azonban kénytelen felismerni, hogy van Isten, aki a látható teremtetett világ rendezője. Mint-hogy pedig Isten minden kétséget kizáróan kinyilatkoztatta a természetfeletti rend létét, az ész követeli a gondolkodó embertől, hogy ezt maradéktalanul elfogadja. A kinyilatkoztatott igazságok hittel való elfogadására kegyelmével segíti Isten az embert. Így az ész, melyet az embernek Isten akarata szerint kell használnia, hogy minden igazságot megtalálhasson, egyáltalában nem tétlenül áll szemben a természetfeletti léttel. A kegyelem világossá teszi az érveket, melyek a hívés mellett szólnak. Feleletet ad a kérdésre, vajjon az értelemnek megfelelő-e a hitünk. Kétségtelen, hogy az értelem képessé tesz minket arra, hogy a világmindenséget és benne a csodálatos gépezetet megismerjük — természetesen, amennyire érzékeinkkel lehetséges. Ennek természetét és a törvényeket, amelyek szerint minden mozog és fejlődik, éppen az ész tárja mind világosabban szemünk elé és arra képe-sít, hogy mindjobban megérthessük. Az ész mondja meg továbbá, hogy mindez az egész világra való általános érvényével, a természeti törvények szerinti felépítésével szükség-szerűen egy rendszerező szellem műve. Tud-tunkra adja, hogy az embernek is értelmével és szellemi létével együtt, ettől a szellemtől kell erednie. Az értelem azt is megmondja, hogy nincs meg a képessége a végtelenség és örökkévalóság megértésére.

Az értelem világosít fel arról, hogy mi emberek függünk ettől a láthatatlan szellemtől. Az értelem érteti meg velünk, hogy előttünk megokolatlannak látszó rendelkezését is el kell fogadnunk. Az értelem mondja meg, hogy mindaz, amiről a történelem és hagyomány Krisztusnak földi megjelenésére vonatkozóan tudósít, az ennek a Szellemnek kinyilatkoztatása. Ez a Szellem így megajándékozta értelmünköt előfeltételekkel, hogy értelmünknek megfelelő meghívás után az ő szolgálatában éljünk, szellemi törvények szerint. Ezeket azért adta, hogy ezt a hivatást kövessük.

Végül az értelem mondja meg, hogy észellenesen, engedetlenül, hálátlanul, ostobán cselekszünk, mikor elvetjük Istennek ezeket az ajándékait. Ez az Isten-hívés észszerű alapja.

És ha ezt a szellemi rendet, a törvényeknek ezt az összességét, melyeknek engedelmességgel tartozunk, egy meghatározott, következetes rendszer adja elénk, és biztosítja a dolgok helyes menetét; ha ebben a rendszerben a legkisebb részlet sem hiányzik, és az egész emberiségre érvényes, — akkor maga az értelem parancsolja: „ezt a rendszert, mint helyeset, el kell fogadnunk”! Mert ez a rendszer az első és legfontosabb rend, melyre az emberiségnek szüksége van. Ezt jelenti kényszerítő erővel az a három szó, melyben egyszer már régebben kifejeztem tapasztalataimat: „Cogito, ergo sum”. Nem „credo quia absurdum”, hanem „credo quia necessarium per evidentiam”. Azért hiszek, mert megfonto-

lom a dolgokat. Nem azért hiszek, mert valami esztelen, hanem a világosság miatt hiszek, amely belőle visszautasíthatatlanul kiárad. Hiszek, mert érveim, melyek miatt a természetfeletti tények hitelre méltóknak tűnnek fel, természetes eszemre kényszerítő és megvilágosító hatással vannak.

Igy az értelem kivezet az érzékileg észrevehető dolgok területéről. Aki ezt elveti, nem azért teszi, mivel esetleg élesebb gondolkodású, mint a hívő emberek. Elveti, mert egy bizonyos pillanatban megszűnik gondolkodni, mert kicsiny és korlátozott területre szóló biztonsággal megelégszik és végső életkérdésekben való biztonságot nem fogad el. Részletkérdések rendjének kikutatásával bajlódik. Az egésznek a rendje, mely kell, hogy uralkodjék minden részleten, a mindent irányító Szellem, közömbös előtte. Olyan érvek, melyek meggyőznek arról, hogy ebben a szellemi önmérséklésben tulajdonképpen szellemi felsőbbség lakozik, nincsenek. Felsőbbség ott van, ahol hálát adunk Istennek kegyelméért, mert fel-emelte szellemi életünket, mert megajándékozott a hittel, mely a mindent átfogó igazság kinyilatkoztatására vonatkozik.

És ezeknek a dolgoknak a megismeréséhez vezető utat, azt az utat, melyen járva megközelíthetjük a tökéletes ember képmását, el akarják előlünk zárni. Állítólaga a „szabad kutatás” kedvéért, a valóságban azonban, hogy a hittel szemben fennálló előítéletet a tudás meg ne semmisítse.

AZ EGYHÁZ

Nézzük most a másgondolkodásúak kifogásait az Egyház tanítása ellen. Ezeket kell a hazatérőnek legyőznie.

Legelőször meg kell állapítanunk, hogy Krisztus, az Isten Fia ember alakjában megjelent a földön. Itt látható Egyházat alapított, és ez az Egyház a római katolikus Anyaszentegyház.

Az első kérdés: kicsoda Krisztus? Aki Krisztusban nem az Isten Fiát látja, fel sem vetheti a kérdést, hogy Ő mint Isten Fia megjelent-e a földön, és alapított-e Egyházat? Ez elől az alapvető kérdés elől azonban senki sem térhet ki, aki magát kereszténynek tartja. És ha úgy fejezi ki magát, amint a minap egy modern prédikátortól hallottam: „Krisztus Istennek föld felé fordított tekintete”, — akkor kitér a válasz elől. Akkor elveti az evangéliumokat. Mert ezekben azt olvassuk, hogy Krisztus Isten Fiának jelentette ki magát. Akkor elveti csodás születését is. Akkor elveti Krisztust. De akkor miért tartja magát még kereszténynek? Kiről beszél, mikor Krisztust említi? Nincs kibúvó. Aki magát Krisztusról nevezi el, az elfogadta az evangéliumokat. Aki

pedig elfogadta az evangéliumokat, az nem taníthat mást, csak amit az evangéliumok tartalmaznak. Éppen amikor „eszünket” használjuk, nem tehetünk másképp. Ha következetesen gondolkodunk, nem mondhatjuk: én nem fogadhatom el Krisztus csodás születését, sem feltámadását, sem mennybemenetelét, sem többi csodáit. Ha ilyent állítanánk, épp akkor nem gondolkodnánk, mert elfelejtünk, hogy itt természetfeletti területen mozgunk. Ha itt ugyanazt a mértéket használnók tovább, mint amelyet az érzékelhető dolgok vizsgálatánál, akkor a gondolkodásban hibát követnénk el. Isten létét elvethetjük, de akkor nem szükséges ezekkel a kérdésekkel tovább foglalkozni. Ha azonban valaki elfogadja az eget és földet teremtő Isten létét; ha elismeri Őt az emberi, állati, növényi élet egyetemes törvényhozójának, hogyan tud akkor észszerűen kételkedni abban: ennek a törvényhozónak hatalmában van saját törvényein és szabályain túlmenően tetszése szerint cselekedni. Lehet azt mondani, hogy ami ránk maradt Krisztusról, amiről az evangéliumok tudósítanak, az nem igaz, az egyáltalán nem történt meg. Azt azonban már nem lehet állítani: lehetetlen, hogy mindez megtörténjék, — mert Isten nem teheti meg. Aki így beszél, az nem ismeri el Isten létét. Az az emberi értelmet és tudományt Isten fölé emeli. Másszóval: hitetlen. Viszont, az ember csak akkor hitetlen, ha nem használja eszét, és ha nem elmélkedik oly dolgokról, melyeket pedig értelmével könnyen felérhet. Ez pedig sem nem értelmes, sem pedig tudományos eljárás.

Az ellenfelek minden meggondolását is-

mertem. Egész életemen át ezeket melengettem. De éppen homályosságuk volt az, ami nem tudott kielégíteni. Hiányzott a világosság. A kifejezéseket nem lehetett megérteni. „Ahol a fogalmak hiányoznak, épp ott jelentkezik a kellő időben egy szó”. De ez a szó nem tud világosságot deríteni és ezért nem használ semmit a meggyőződés, hogy „a szó kellő időben” jött.

Mindenki tehát, aki hisz Istenben és aki jogosan nevezi magát kereszténynek, szembe találja magát a kérdéssel, vajjon Krisztus alapított-e látható Egyházat?

1. Az evangéliumok tartalmától eltekintve, erre a kérdésre csupán a történelmi tapasztalat alapján is igennel kell felelni. A keresztény hiszi: Krisztus eljött, hogy elhozza minden idő embere számára tanítását. Ezt a tant előszóval hirdette. Bizonyos, hogy az evangéliumokat csak évekkel később állították össze könyvalakba, mikor Krisztus már nem tartózkodott emberi testben a földön. És csak évszázadok elmultával jutott el mindenki kezébe. Az emberiséget egyetlen egy hitbe, egyetlenegy közösségbe akarta tömöríteni, — ezt mindenki elfogadja; az egész földön szétosztan élő embereket ugyanannak az Atyának gyermekeivé akarta tenni. De vajjon elérhette volna tanításával ezt a célt, ha csupán arra szorítkozott volna, hogy figyelmeztesse az embereket: éljenek egy meg nem határozott közösségben, melyben számtalan szervezet harcol egymás ellen? Lehetetlen. Ezért nem feszítettette volna magát keresztre! Józan ésszel egyszerűen el sem gondolható, hogy Krisztus az emberiséget kereszthalálával meg-

váltotta volna, ha a hitről szóló tanítását világosan és változtathatatlanul örök időre le nem rögzíti, ha ezt a tant a keresztények nem az egyedüli megingathatatlan szervezetben, az Egyházban ismerik meg, amely szükségkép kezeskedik az egységért és változatlanságért. Ha ez másképp volna, akkor a tannak értelmes és határozott egysége megbomlana. Akkor a tan maga szétmorzsolódik és minden a hitelenségbe zuhan. Minden olyan kísérlet, amely Krisztus és az evangéliumok tanításán kívülálló tanításra akar egy mindenkit átfogó keresztény hitet alapozni — eredménytelen. Ilyen sokszerű tant nem lehet összeszőni. Krisztus tanításával szemben, a mellett vagy pedig rajta kívül, az igazság sokszerűségének fogalma értelmetlen. Az ellentmondás magában a kifejezésben rejlik: az igazság lényegében és alakjában mindig egy, éppen azért, mert igazság. A többféleség, sokszerűség ebben az esetben azt jelentené, hogy egyazon lényegnek ellentmondó jegyei vannak. Ez azonban lehetetlen, mert vagy az egyik vagy a másik nem az igazság. Mindez okoskodás, mesterkedés; az egyedüli igazság elutasíthatatlanul jelentkezik, ez elől szeretne az ember kitérni. A tanítás, amelyet Krisztus hirdetett, egyetlen a lényegben és egyetlen a formában.

2. A másik, még szintén az evangéliumokon kívüli oka annak, hogy Krisztus Egyházának láthatónak és egységesnek kell lennie: a látható Egyháznak születése és fejlődése. Egy történeti tény: a látható Egyház itt van!

Magának Krisztusnak szóbeli tanításából és tanításának idején született a látható Egyház

és az Egyházban keletkeztek az evangéliumok.

Hagyjuk a kérdést: vajjon az egyházi tanítás egyezik-e a Krisztus hirdette tanítással? Mikor az ú. n. hitújítás fellépett, már másfél évezrede állt fenn egy Egyház. Valóban igaz, csak másfél évezredről van szó, Krisztus pedig Egyházát minden idő számára alapította. De a hosszú fennállás mégis csak mond valamit! Ez az egész világra kiterjedő szervezet áll és él megszámlálhatatlan intézménnyel és templommal; számtalan pappal; Szent Péter óta a vezetőknek szakadatlan sorával; a tudomány és művészet 15 évszázadával, a keresztény Egyház 15 évszázados kizárólagosságával; másfélévezred szellemi világhatalmával, amely mellett semmiféle más világhatalom nem bírt máig fennmaradni.

És azután a nagy csoda: az Egyház összevetve minden mással, amiről a történelem beszél, az időnek egy pillanatában keletkezett. Keletkezett Egyetlen Egynek, és tizenkét tanítványának tanításából. Ezek egyszerű emberek voltak. Hallgatóik meggyőzését nem alapíthatták emberi módon tanultságra, sem iskolázott ékesszólásra. A tan, melyet hirdettek, élesen szembeszállt az akkori pogányság emberi szenvedélyeivel. Ez a tan olyan gyorsasággal terjedt, amelyet senki sem sejtett. Ez a terjedés számtalan vértanút követelt: egy szakadatlan hősök serege áldozta fel magát érte.

És jött a hitújítás, hogy ezt az Egyházat megsemmisítse. Nem vette tudomásul 15 évszázad történetét. A krisztusi tanításnak megfelelően, valami jobbat akart alapítani. En-

nek a 15 évszázadnak tudományát mint tévedést akarta pellengérre állítani. Pápának és papnak el kell tűnnie. A Szűz Máriával és szentekkel kapcsolatos „bálványimádásnak” véget kell érnie. Az oltárnak, keresztnek és más „bálványképeknek” el kell tűnniök a templomokból. Isten templomainak művészetét össze kell zúzni és át kell meszelni. A szentségeket kettőre kell csökkenteni.

Mindezekből a jelszavakból semmi sem valósult meg. A látható Egyház rendíthetetlen maradt. Nem sikerült és nem is fog sikerülni sohasem elszakítani az Egyházat gyökerétől és az evangéliumokat az Egyháztól. Ezek a hitnek természetfeletti életéből nőttek ki.

Ha az Egyház a hitújítás idejében tényleg oly intézmény lett volna, mint amilyennek Luther beállította: lényege szerint képtelenség, egy történetietlen torzszülött, nem pedig az Istennek Krisztus által alapított és a szent papság által hordozott világközössége, — akkor az, mint egy korcs emberi mű, a hitújítás támadására összeomlott volna. Akkor az oltárok és kereszték még most sem állnának helyükön. Akkor a hit, hogy mi ebben a jelben győzni fogunk, egy túlhaladott álláspont volna. Akkor arról a magaslatról, amelyet ma a pápai szék jelent, nem lehetne beszélni. Az Oltáriszentség titka éppúgy, mint a papság, történeti érdekességgé vált volna. Egy értelmes ember sem akarna többé gyónásról halálni. Egy érzékű ember sem értékelné a betegek szentségét. Senki sem tekintené a házasságot szentségnek. Effélett tanítanak nekünk: egyszer, négyszáz éve, igen sok ember 15 évszázados balhiedelemnek hódolt. Ez

Krisztus földi megjelenésének teljes félreértésén alapult, aki állítólag pápával az élen és papok vezetésével Egyházat alapított. Mindez számunkra már csak történelmi érdekesség volna. A róla való emlékek ma a múzeumokban volnának eltemetve. Mit látunk azonban magunk körül? A pápa, akit Luther trónjáról le akart dönteni, még mindig trónján ül. A papok száma a föld népességének megfelelően megsokszorozódott. Százmilliók térdelnek naponta az egész világon az oltárok előtt. Százmilliók imádkoznak naponta Istenhez és Krisztushoz; tisztelik Szűz Máriát mint Istenanyát, és pedig egyetlen nyelven. Százmilliók engedik az egész földön, hogy gyermekeiket a papok megkereszteljék és a katolikus Egyházba felvegyék. Százmilliók borulnak le naponta Krisztus keresztje előtt. Keresztet vetnek, mikor Krisztusra gondolnak, aki testi és lelki szenvedése által megváltotta a világot. Köszönetet mondanak ezért neki. Százmilliók bánják meg bűneiket és vallják be a papok előtt az egész földön és boldognak érzik magukat az Isten nevében kimondott feloldozó szavak hallatára. Százmilliók térdelnek a templomokban az egész földön, amikor a szentmiseáldozatban Krisztus köztük megjelenik. Százmilliók fogadják a paptól az egész földön az átváltoztatott kenyeret és boldogok, hogy Krisztussal egyesülhetnek. Végül ebből a múltó földi létből a hitújítás óta százmilliók léptek be az örök életbe, az örök világosság boldog látására, miután a pap a betegek szentségében részesítette őket.

Igy virágzik Luther ellenére négyszáz évvel később is a katolikus Egyház fenséges

erőben szemünk előtt. Az Egyház él. Az Egyház áldás. Isten olyan egységet ajándékozott nekünk az Egyházban, amelyben nekünk halandóknak egy családként kell élnünk kölcsönös szeretetben. Krisztus Egyháza, Krisztus egyedüli egyetemes Egyháza, elpusztíthatatlan.

Még vannak ugyan, akik hiszik, hogy az Egyházat majd háttérbe tudják szorítani. Ez azonban ábránd.

És mi lett Luthernek, a tisztogatónak művéből? Mi lett az új „pápából”?

Abban a pillanatban, midőn a katolikus Egyháznak a tévedhetetlenségre való igényével szakítottak, megindult a szétesés. Támadt-e Krisztusnak egy új, egyetemes egyháza?; szennyfolt nélküli, olyan, amelyet Krisztus a sziklára épített? Jobban elvégezte-e Luther az alapító, építő és fenntartó feladatot? Mit jelentenek ma már a lutheránusok a földön? Annyi új egyház keletkezett, ahány új vezér, akik Luther művét meg akarták javítani. Egyik a másikat jelenti ki megmásítónak. Száz és száz állítólagos „egyetlen, egyetemes” Krisztus egyháza támadt. Sőt: alig kezdte el Luther munkáját, felléptek az újrakeresztelők, jöttek azután a modernisták, és sokan, akik azelőtt a katolikus Egyházhoz hűen ragaszkodtak, a hitetlenségnek estek áldozatul. Egy pápa helyett számtalan „pápa” jelenik meg. Egy egyházi tanítótekintély helyett számtalan tekintély-szerv lépett működésbe vak hitszabályokkal: zsinatok, önálló gyülekezetek, amelyek maguk választották elöljáróikat, és megkötötték őket saját felfogásuk és bibliamagyarázatuk által. Ezeknek az elöljáróknak, bár füg-

getlenek voltak a pásztori szervezettől, mégis meg kellett hajolniok választóik tekintélye előtt. Minden új eltérés a Szentírás magyarázatában újabb szétforgácsolódáshoz vezetett. Amint a katolikus Egyház az egész emberiség egységének a tábora a múltban is, és a jelenben is, — ahogyan Krisztus akarta, úgy Luther olyasvalamit hozott, ami természete szerint az egyenetlenségre és szétforgácsolódásra vezetett.

És mi maradt az újhítűeknek? A meleg és ízig-vérig bensőséges hitélet, a gyermeki egyszerűség és elfogulatlanság, a szívélyes bizalom Isten-Atyánkkal szemben, kénytelen volt helyet adni a legjobb esetben egy bizonytalan, ingadozó és hideg isteneszmének. Ugyanaz az ellentét észlelhető a katolikus Egyház meg a protestáns egyházak életszemléletében és szellemi magatartásában, mint templomaik között. Ott festett ablakokon átszűrődő fényben színesen pompázik a templom belső világa, a virágokkal és lobogó gyertyákkal ékesített oltár: egy Istentől ihletett hívő értékes remekműve, itt pedig a kopár, fehérremeszelt, megújított templomok, közönséges üvegablakok, melyek száműztek minden művészi vonást. Az oszlopokon, falakon a színeket, gyönyörű festményeket átmeszelték; az oltárt és a képeket, a kereszteket, a gyertyatartókat és a térdeplőket eltávolították: itt nem térdelnek többé! Az „újjáépítők“ keze még itt-ott megkímélt egy-egy drága faragott padot és szószéket. Ezeket mutogatják a látogatóknak, akik azonban nem imádkozni jönnek. Ezeket a fehérremeszelt templomokat, — melyeknek már csak külső alakja tanúskodik az építő-

művész isteni ihletettségéről — csak vasárnaponként nyitják ki az istentiszteletre, midőn a prédikátor megjelenik.

Ilyen az ellentét! És mi ebből a következtetés? Vajjon már ebből az egyedüli tényből bizonyítható-e vagy sem, hogy a kereszténység évszázadok fölé nyúló és minden támadásnak ellenálló oszlopa, a katolikus Egyház, azonos Krisztus által Péter sziklájára épített Egyházzal? Vajjon ez az Istennek szent védelme alatt álló egyetlen egyetemes Egyház?

A tizenöt évszázad további négygyel növekedett. Igaz, milliók szakadtak el az Egyháztól. Háromszázhetvenhárom milliónyian azonban még ma is ugyanazon oltár előtt térdelnek, ugyanabban a szolgálatban, az egész világon ugyanabban a szervezetben élnek, ugyanazon tanítótékintély alatt, ugyanazzal a papsággal. A vértanúk hosszú sora szakadatlan. Minden új támadás után megerősödött az Egyház. És szükség idején a katolikus Egyházon kívülállók az „ő pápájukhoz” kiáltanak segítségért. A világi hatalmasságok sokszor szembefordulnak az Egyházzal. Úgy vélik, hogy az akadályt jelent a lelkek feletti mindenhatóságuk számára. Végül mégis tehetetlenül omlanak össze nyers hatalmuk ellenére az Egyház vértanúi előtt, ma éppúgy, mint az elmúlt időkben.

Szeretnék nyers erőszakkal a szellemi életet elnyomni. Ez azonban csak rövid ideig sikerül. Az Isten keresése ugyanis fellázítja a lelkeket. A zsarnokok maguk ellen fegyverzik fel az ellenséget. Sohasem volt máskép.

És hol van az új egyház? Hol van az a Krisztus „igaz tanítására” alapított látható

vagy láthatatlan egyház? Az egyáltalán nincs itt. Hasonlítsuk össze a Krisztus utáni első négy század és a Luther utáni négy század eseményeit, és tegyük egymás mellé az eredményeket. A „tévelygők” az első négy században teljes fölségében kialakították a látható világegyházat. Viszont az utolsó négy század alatt minden, amit újjáépítettek, rommá vált, — ha egyáltalán volt köztük valami teljes, ép. Először nagy darabokká esett szét, majd ezek mindig kisebbekké morzsolódtak fel. Az 1930. december 31-i népszámláláson Hollandiában száz meg száz gyülekezetet, szektát jelentettek be. A templomok üresen állnak; a hívők menekülnek azok ridegsége elől. És az egy-ségbe való visszatérés utáni kiáltás évről-évre sürgetőbben hangzik fel. Az egyházak láthatatlansága azonban kitér minden egységesítő törekvés elől. Megértük, hogy az ünnepektől szabad szövegmagyarázat a hitetlenségnek szövegmagyarázatában merült el. Most már ezen az úton nincs visszatérés! Sok áldozat, sőt még vértanú ellenére is a kísérlet kudarcot vallott.

Szabad-e tehát ezek után bárkinek azt mondania: nézd, ez vagy az az egyház, nem pedig a katolikus Egyház Krisztus igazi Egyháza?

Krisztus ezért a leírhatatlan zűrzavarért halt meg a keresztfán, nem pedig a látható Egyházért, mely megható történetével előttünk áll? Az emberiség földi életét ezzel a zűrzavarral akarta megáldani? Lehet-e ez egyáltalán az Ő jóhírt hozó követségének ajándéka?

Ezekre a kérdésekre kerestem a feleletet,

gondolkodó eszem meg is adta azt. A felelet csak ez lehet: Ez a zűrzavar nem lebeghetett Krisztus szeme előtt. — A tapasztalat pedig megerősítette ezt.

3. De talán mégis igaz, hogy bár egyedül a katolikus Egyház az egyetlen és egyetemes látható Egyház, mégis tanításában félreértette az evangéliumokat? Talán ez a hatalmas épület mégsem sziklára, hanem egy tévedésnek ingó talajára épült? Talán az újjáépítés művének balsikere, mint egy rosszul sikerült templom, csak tervezési hibának tulajdonítható? Várhatunk talán valami megfelelőbbet?

Ez már magában is meglehetősen kilátástalannak látszik. És az evangéliumokban sem akadtam nyomára egy célzásnak sem, amely ezt megerősíthetné.

Az Ószövetség prófétái megjövendölték a Megváltó eljövetelét. Ő majd a zsidó nemzeti templom helyébe egyetemes Egyházat alapít, amely magába foglal minden népet és számára Isten minden népből választ papokat.

Az Újszövetségben olvassuk: Krisztus eljött, hogy betöltse a régi próféták jövendöléseit. Ez azt jelenti, hogy egy világegyházat alapított a zsidó nemzeti templom helyébe. Te Péter vagy — így szólt első apostolához — és erre a sziklára építem Eklézsiámat. A görög szót használom, — ez eredetileg emberi csoportosulást jelent — mert vannak, akik az „Egyház” szóval való fordítást a „gyülekezet” szóval helyettesítették, hogy így a katolikus Egyház fogalmát kiszorítsák. Ennek a változtatásnak nincsen jelentősége. Más helyen a görög szó — melynek éppúgy, mint a mi egyház szavunknak, több jelentése van — „helyi

egységcsoportot" jelent. Itt tehát a görög szó fordítása gyülekezet, ennyit mond: plébánia. De ha ez utóbbi fordítást alkalmazzuk Szent Máté 16. fejezetében a 18. versben — ez csak félreértésre vezethet, mert ott helyi egységcsoportról nem lehet szó. Akkor inkább közösségről kellene beszélni. De sem ez a szó, közösség, sem a gyülekezet nem semmisíti meg a katolikus Egyházat. Hogy Szent Máténál közösségről, a maga egyetemességében álló Egyházzal van szó, az a közvetlenül utána következőkből is kitűnik: „És a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyek országa kulcsait. És amit megkötöndesz a földön, meg lesz kötve mennyekben is és amit feloldasz a földön, fel lesz oldva mennyekben is" (Máté 16, 18—19). Minél tovább olvassuk, annál világosabbá válik, hogy itt egy világközösségről, világegyházzal van szó.

A Szentírásnak számtalan más helyéből is kitűnik, hogy Krisztus látható Egyházat akart alapítani. És nemcsak egyes, kiragadott helyek, hanem az evangéliumok egészbe véve is ezt bizonyítják. Valamely törvénykönyv egyik törvényszövegének magyarázatánál az első dolog: ismerni kell az alapgondolatot, amelyen az egész mű nyugszik és ennek kell a zsinórmértéknek maradnia az egyes szövegek értelmezésénél. Nevezetesen, azokat az alapgondolatokat, melyek az egyes törvénykönyvek számára, sőt például a polgári törvénykönyv egyes részei számára is mások. Egy kiragadott szöveg tanulmányozása feltétlenül tévútra vezet. A teológiai magyarázók azonban ezt a bölcs alapelvet a joghallgatóknak hagyták.

Az Egyház kincsestára számára hirdette Krisztus saját tanítását, melyet az ő parancsa szerint meg kell hirdetni minden népnek. E tan által új vallási szertartásokat, szentségeket alapított, mégpedig első helyen a keresztséget.

Harmadszor felállított egy új tekintélyt: „Minden hatalom nekem adatott mennyben és a földön. Elmenvén tehát, — így szólt tanítványaihoz — tanítsatok (tegyétek tanítványaimmá) minden népet, megkeresztelvén őket az Atya és Fiú és Szentlélek nevében; tanítván őket megtartani mind, amiket parancsoltam nektek. És íme, én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig” (Máté 28, 18—20).

Ez a három elem: a tanítás, a szentségek és a tekintély mindig kiütközik az evangéliumokból a nélkül, hogy kételkedni lehetne az értelemben. Minden elem egy látható szervezet felépítésére való.

Mielőtt az evangéliumokból csak egyetlen szót is leírtak, ezekből az elemekből épült fel az egyedüli egyetemes, apostoli Egyház, és minden, az Egyház megsemmisítésére irányuló erő csak megerősítette azt. Az Egyház az újszövetségben Krisztus testeként, a halhatatlan Krisztus testeként áll előttünk.

Hol van egy másik egyház, amely elfogadhatóvá tudja tenni azt, hogy a katolikus Egyház sok évszázados élete ellenére nem a sziklára épült, hanem hogy ő — az a másik egyház — fektette a sziklára saját első alapjait? Ilyen egyház nincs!

A TANÍTÓTEKINTÉLY

Bár az Egyháznak lényegét és lelkét, jelentőségét és célját az evangéliumok világosan körülírják, mégis megkísérelték azokat aláásni és elhomályosítani. Volt egy Egyház kötelező tanítótekintéllyel, de meg akartak szabadulni ettől a tekintélytől. Ez a szabadságvágy még ma is él nemkatolikus körökben. Ezek megegyeznek abban, hogy az Egyházat a lelki kényszer intézményének tekintik, amely a szabad szellemet leláncolja és megakadályozza ennek fejlődését. Mindenekelőtt ez idegeníti el a kívülállókat.

Felvetődik azonban a kérdés: valóban úgy van-e, amint első pillanatra látszik? A kérdés mindenesetre felmerül az előtt, aki tudni akarja a valóságot.

Az pedig, aki nem akarja tudni, bekötött szemmel megy tovább az életben: „Catholica non leguntur”. Igen, érdemes megjegyezni, hogy az ilyen elítéli az Egyházat tanítótekintélye miatt és a mellett vakon elfogadja, amit az újítók az evangéliumok tartalmáról beszélnek. Úgy fogad el mindent, mint azt azok értelmézik, akik az Egyházat már eleve elítélték; akik az evangéliumokban a katolikus Egyház

halálos ítéletét keresték; akik elvágták az Egyházat gyökerétől; akik az Egyháztól elválasztották a benne fennálló evangéliumokat, Isten közvetlen kinyilatkoztatását; akik az evangéliumokat kiszakították abból a közösségből, amelyben Krisztus tovább él.

A kérdés, hogy talán ők tévedhettek, egyáltalán nem vetődött fel elméjükben.

Hol van „egy tekintélyben való hit”, ha nem náluk? Mégpedig egy emberi tekintélyre támaszkodó hit, amely nem tudja az evangéliumokból bizonyítani alapjait. Nem hivatkozhatnak egyébre, mint saját állítására, hogy Isten hívását követi.

Történetileg biztos, hogy Krisztus szóbelileg hirdette tanítását és megbízta tanítványait az Isten igéjének szóbeli terjesztésével. Sem Krisztus, sem az apostolok nem mondták az embereknek: itt a könyv, amelyben az én tanításom található; olvassátok és építsétek fel vele boldogságokat. Nem is mondhatta, mert ilyen könyv nem volt.

Aki nem hiszi, hogy Krisztus az Isten Fia, amint azt maga Krisztus megköveteli, annak számára ezek a dolgok megint értelmetlenek. De az illet az evangéliumok valódi tartalma sem érdekli. Röviddel ezelőtt valaki Schweitzer Albert felfogását a következő szavakkal jellemezte: Jézust mindattól a vonástól meg akarja fosztani, ami lényegének nem felel meg. És „Jézusban egy egyszerű, de legyőzhetetlen embert állít szemünk elé, aki az istenfiúság titkát hordja magában, a szónak azonban nem a dogmatikai, hanem eredeti értelmében”.

Be kell vallanom, hogy ezek az állítások

egy cseppet sem világosak előttem. Aki elolvasta az evangéliumokat, és ismeri az Egyház tanítását, mást lát maga előtt, mint egy egyszerű és legyőzhetetlen embert, aki a titkát hordozza magában. Hol vannak azok a vonások, melyektől meg kellene fosztani? Én nem látom őket! Az evangéliumi vonások közül egy sem nélkülözhető. — És mit jelent az ellentét az „Isten Fia” eredeti és dogmatikai értelme között? A dogmatikai értelme nem más, mint az evangéliumok valódi tartalma. Miért kell nekünk ezeket pótolni Schweitzer Albert úr önkényes elgondolásával. Ha Schweitzer Albert úr az evangéliumokat más tanítással és beállítással akarja pótolni, ám tegye, de tudnia kellene, hogy az ő Krisztusa nem az Isten Fia. Az ő Krisztusa egészen más. Minden ilyen felfogás abból származik, hogy feladták az evangéliumok Krisztusát. Így hamis fogalmak birtokába jutottak és most jóvátételképen elfogadnak bizonyos megszövegezéseket, melyek látszólag megoldják a kérdést. Olyanokat, mint például ez: „Krisztus Istennek föld felé fordított tekintete”.

Az ilyenfélét lehet szépnek találni — ízlés dolga. De ez más, mint amit az evangéliumok mondanak nekünk. És ezek mindenesetre szebben mondják.

Az evangéliumok csodája az, — s ezt ismétlen mondom — hogy ezer felmerülő kérdésre egyszersmindenkorra megadják a feleletet. A csoda az, hogy minden életkérdésre ugyanazt a feleletet adják ma, mint 19 századdal ezelőtt, és éppoly végérvényesen, mint akkor.

Szomorú félreértés, ha azt mondják: a

16. század hitújítása nem egy pillanatnyi történeti esemény volt, hanem egy az idők végéig tartó átalakulás kezdete. Az evangéliumokat pedig úgy kell kezelni, mint a törvényhozást: az emberiségnek és társadalomnak fejlődéséhez kell azokat folytonosan „idomítani” (hogyan korunk szokásos kifejezésével éljek).

Éppen ez a tévedés, és éppen ezt akarta Krisztus távoltartani. Ez magában is világos. Ismételten ugyanazzal a három megállapítással találkozunk. Először: ha Krisztus megjelent a földön, hogy minden idők minden emberét elvezesse szóbeli tanítással a kereszténység hittételeihez, akkor ennek a tervnek megvalósulása csak a szükséges biztosítékokkal történhetett. Nevezetesen azzal, hogy a tan a századok folyamán ne fajuljon el, hanem mindig változatlan maradjon. Másodszor: az Egyház 15 évszázadon át hamisítatlanul megőrizte a tanítást. Az egész földön elterjedt már, mikor az újítók felléptek és az azóta eltelt 4 században is úgy maradt. Harmadszor: egy egyetlen új, vagy egy egyetlen megjavított tan helyett a katolikus Egyházon kívül a négy évszázadban csak bizonytalanság, villongás, szétesés jelentkezett; csak a hitetlenségbe vezető út készült el.

Ez a három megtámadhatatlan megállapítás elég. Már csak az a feladat marad hátra, hogy megbizonyosodjunk arról, vajjon a tanítótekintről szóló egyházi tanítás igaz-e? Nem szabad különbséget tennünk az evangéliumban olvasható és az Egyházban megvalósult tanítótekintről között. Ezt csak akkor szabadna tennünk, ha kitűnnék, hogy az evangéliumi tanítótekintről az Egyházban történt

megvalósulása nem helyes, vagy nem is lehet az, mert Krisztus megbízásának teljesítése tévedésen alapszik. Ezt azonban még senki sem bizonyította be. Csak azt mondták, hogy majd ők tökéletesebben megvalósítják. De ezt se tette meg még senki sem.

A megalapított szervezet számára egységnek kell lenni a tanban, egységnek a szentségekben, amint azt a tan előírja. A tant és a szentségeket Krisztus hirdette. A tartós egység biztosítékát másoknak kell nyújtaniok, mégpedig abban az értelemben és oly terjedelemben, amilyenben azt Ő maga elrendelte. Az egységnek ezt a biztosítékát nem adhatta meg egy maradandó tekintély alapítása nélkül. Ezért adta Krisztus a szerveket, hogy — amint Szent Pál írja — ne legyünk olyanok, mint a gyermekek, akiket a tanításnak minden szele ide-oda vet.

Mindenekelőtt Krisztus Szent Pétert, a sziklát adta nekünk az Egyház fejéül. Ő kapta meg a mennyország kulcsait és egyedül hozzá intézte Krisztus e szavakat: „legeltesd az én bárányaimat... legeltesd az én juhaimat” (Ján. 21, 16—17) és: „megerősítsd testvéreidet” (Lk. 22, 32). A presbyterek vagy papok fölé előjárókat helyezett. Ez pedig nem más, mint hierarchia, papi kormányzó szervezet, mely azonnal megvalósul az Egyházban.

Ez talán nem volt helyes? Vajjon volt valóban szükség arra a görcsös igyekvésre, hogy a 15 évszázadon át érvényben levő magyarázattól eltérően magyarázzák az evangéliumokat? Tudták-e úgy, vagy még jobban biztosítani a tanegységet más vagy jobb szervezettel?

Az isteni tanítás megőrzésére és hirdetésére hivatott tekintély minden más tekintélytől eltér. A népuralom legelfogultabb hívének is el kell ismernie, hogy itt a tekintélynek felülről kell származnia. Nekünk itt egy oly tekintéllyel van dolgunk, mely előtt a föld leghatalmasabb embereinek is mint keresztényeknek meg kell hódolniok. Papoknak és laikusoknak, világiaknak egyaránt. Ezen a tekintélyen nyugszik Krisztus egész alapítása, amelynek feladata az ő tana tisztaságának és egységének őrzése. Ezt a feladatot pedig éppen a Krisztus által létesített tekintély segítségével teljesíti.

Minden kísérletnek, mely ezt egy más tanítótekintéllyel, egy emberi alkotással akarta pótolni, meg kellett hiúsulnia és meg is hiúsult. Aki ezt a tekintélyt nem ismeri el, sohasem állíthat egy másikat a helyére. Éppígy meg kellett hiúsulnia minden olyan kísérletnek is, mely alulról egy önkormányzati gyülekezetre akarta a tekintélyintézményt építeni.

Krisztus maga adta a tekintélyt apostolainak, hogy törvényeket adjanak ki és parancsoljanak, amikor azt mondta: „Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva” (Ján. 20, 23). És „aki titeket hallgat, engem hallgat és aki titeket megvet, engem vet meg” (Lk. 10, 16). Az apostolok pedig maguk is nyíltan hirdették, — amint az az Újszövetség különböző helyeiből kitűnik — hogy ők Krisztus nevében, isteni rendelés alapján gyakorolják tekintélyüket és lelki hatalmukat: „Amint engem küldött az Atya, én is úgy kül-

delek titeket'' (Ján. 20, 21). Az apostolok ismét átadták másoknak hatalmukat. Ebből a láncból, mely Krisztustól megy Szent Péterhez mint az Egyház fejéhez, a többi apostolhoz, és ezektől ismét másokhoz, nem hiányzik egyetlen láncszem sem. Nem is szabad hiányoznia. Ha az Egyháznak az egysége, a tannak egysége és a tekintélynek egysége az Egyház szervezetében saját maga erejéből megvalósult és századokon át megmaradt, hogyan lehet azt állítani, hogy ez félreértés volt; hogy Krisztusnak szeme előtt olyan Egyház lebegett, amely számtalan egyenetlenkedő és tanítótekintélyt el nem ismerő felekezetből állott.

Az egyházi tanítás annyira következetes, annyira erős és zárt, hogy nehéz megmagyarázni, miként lehetett volna félreismerni az igazságot.

Bár az újítók vallották, hogy az Egyháznak irányítása a már századok óta fennálló tanítótekintély nélkül lehetséges, mégsem gondolták azt, hogy ők maguk, minden tekintély nélkül célt érhetnek.

Természetesen nem! Egy egyház tanítótekintély nélkül éppoly kevésbé képzelhető el, mint egy ország törvények nélkül. Tanítótekintély nélkül lehet ugyan egy meggyőződés, melyben különböző emberek rokonoknak érzik magukat, egy szervezet azonban, egy egyház sohasem lehet ilyen egyesülés.

Tehát egy más, egy népuralmi tanítótekintély után néztek, amelynek tagjai egyrészt egyházi szolgák, kiket az egyház alkalmazott, másrészt előljárók, ezeket maguk a hívők választották. Elsőfokú hatóságuk a leg-

kisebb egység: a gyülekezet, amely lelkészeit is maga választja és a legmagasabb fokú hatóság a választott zsinat.

Igy alakult ki náluk a tanítótekinély és ezen az úton intézik a lelkészek fegyelmi ügyeit is. De annak a gyökérnek a hiánya, amelyből a katolikus tanítótekinély kinőtt, azonnal megbosszulta magát. Az új tanítótekinély a levegőben lógott. Az alapnak a hiánya magával hozta az egység hiányát, az egység hiánya pedig minden eltérő nézet számára egy új egyházat jelentett. Annyi egyház keletkezett, ahány vélemény volt. Geelkerken esete, melyet néhány évvel ezelőtt Hollandiában átéltünk, elevenen szemléltet számtalan más, hasonló történelmi esetet. Az a kérdés vetődött fel ugyanis, vajjon a Paradicsomban a kígyó beszélt-e vagy nem? A legfelső bíróság, a zsinat Geelkerken pásztorral szemben foglalt állást. A vádlottnak nem maradhatott el kérdése: milyen joggal állítják önök, hogy az önök véleménye az igaz, az enyém pedig hamis? Erre nem lehetett más a felelet, mint az utalás az egyházi „szabályzatra”. De egy ilyen „szabályzat” számára hiányzik a krisztusi alap: a levegőben lóg. A következmény pedig: szakadás, ismét egy új egyház vagy gyülekezet. A hitújítás óta mindig csak a szakadások ismétlődnek. A történelem bebizonyította, hogy a katolikus Egyháznak evangéliumi tanítótekinélye nélkül egyház nem maradhat fenn.

Lehet-e ennek a „sokféleség”-nek az ellenére visszaszerzett szabadságra és a szellemi szolgaság eltávolítására hivatkozni? Nem, ellenkezőleg, sokkal rosszabb lett a helyzet.

A lelkész már a gyülekezetben egyházi előjáróknak szellemi uralma alatt áll, akiknek felelős, akik őt bírálják és intik és a zsinatra való hivatkozása csak csöbörből-vödörbe juttatja.

Minden szövegmagyarázó azt állította magáról, hogy véleményét a Szentlélek sugallta. Ez azt jelentette, hogy mindegyikük a maga tévedhetetlenségét hangoztatta. Az egy tévedhetetlen pápa helyén, akit nem ismertek el, ezernyi tévedhetetlen tekintély támadt.

Egészen biztos: egyes egyházi szervezetek az ilyen szolgaságot megszüntették. De olyan mértékben távolodtak el az evangéliumoktól, amilyen mértékben megszüntették a „szolgaságot”. Hiányzott a szolgaság, mert hiányzott a hittan és a hittannal együtt eltűnt a hit is.

És hogy mindennek ellenére kitarthassanak a panaszok mellett, melyeket azokban a nehéz órákban emeltek a katolikus Egyház ellen, tanítótékintélyének jellegét ismételten lelki kényszernek minősítik, melynek semmiféle szabad szellem magát alá nem vetheti. Ha felvetődik a kérdés, hogy miben áll ez az elviselhetetlen kényszer, — melyet ugyan egy értelmes katolikus sem érez — akkor az észszerűen számba vehető felelet mindig csak az: a katolikusnak nem szabad azt kiolvasnia a Szentírásból, amit ő jónak tart. Nem csodálatos, hogy egy katolikus sem érzi ennek a szabadságnak szükségességét? A katolikus hiszi a Szentírás szavát. Csak Krisztus Egyházának szentírásmagyarázatait fogadja el, mert hisz a Krisztus alapította Egyházban. Amit óhajtanának, az hit és hitetlenség egyidőben. Követelik a szabadságot, hogy tetszés

szerint szedhessék szét és illeszthessék össze Krisztus tanítását, ahogy kinek-kinek kedve tartja. Követelik a szabad választást a hit és hitetlenség közt. De Krisztus nem azért engedte magát keresztre feszíteni, hogy az embereknek ilyen szabadságot adjon! Nem azért váltotta meg az emberiséget!

Kizárja-e az Egyház tanítótékintélye — hogy az utolsó ellenvetést is megtárgyaljuk — a szabad kutatást a hittudomány területein? Hogyan tudnak ismételten ilyenfélét állítani tudós emberek, akik tudják, vagy legalább is tudniuk kellene, hogy mit kutattak ki a katolikus hittudósok eddig és mit kutatnak ma is! Nem éppen akkor tevékenykedik-e a tanítótékintély, mikor katolikus tudósoknak szabad kutatása jelentős kérdésekben véleménykülönbséghez vezetett? Állítani akarják talán, hogy hittudományi kérdések alapos kutatását csak nemkatolikusok végzik? Nem éppen ezekben a körökben alakult ki a közmondás: „catholica non leguntur“?

Egyáltalában van-e teológus, aki egyfelől tudja, miképp kell az Egyház szervezetének felépülnie, hogy Krisztus tanítását minden időben sértetlenül megőrizhesse, de másfelől ugyanakkor minden felmerülő kérdésben véget nem érő huzavonát lehetségesnek tart? Vagy van-e valami alapja arra, hogy elfogadja: a katolikus Egyház, akár csak egy vitatott kérdésben is, minden részletre kiterjedő alapos kutatás nélkül döntött?

Az én tapasztalatom a következő: minden nyomorúság, ami a hitújításból származott és amit egy protestáns sem tagadhat, — még ha saját számlájára lelki nyereséggént könyveli

is el — egy hitrendszer utáni eredménytelen kutatás következménye. Egy olyan egyházi hittan utáni kutatásé, amelyben nincs értelmi tekintély, pedig Krisztus ezzel akarta tanítását minden csűrés-csavarástól megóvni. Onámításból ered az a tévedés, hogy egy egyház hittan nélkül és egy hittan megkötöttség nélkül fennállhat.

A főnehézség végül mégis a tévedhetetlenség? A Krisztus által alapított tanítótekinetly lényege szerint tévedhetetlen. Aki elismeri annak krisztusi eredetét, az egyúttal elfogadja tévedhetetlenségét is. Tévedhetetlenség nélkül nem is állhat fenn. Ez a lényege a pápa tévedhetetlenségének. Ő a tanítótekinetly legfőbb képviselője.

A félreértés itt is szívós makacsságra vall. Meg nem értésből mulattak a pápa tévedhetetlenségén. A pápa tévedhetetlensége azonban nem azt jelenti, hogy a pápát magánéletében tökéletesnek kell tekinteni. A pápa is halandó és más emberhez hasonlóan esendő. A pápa az Egyház többi gyermekével együtt gyónik. A tévedhetetlenség nem minden állásfoglalására vonatkozik, hanem csak bizonyos természetű határozott kijelentéseire. Csak hit és erkölcs tekintetében kötelező kijelentéseire, mert ezeket tanítóhivatalának teljes hatalmával közli.¹

¹ A dogmatika szabatosabb megfogalmazásában: a pápa tévedhetetlen akkor, amikor mint legfőbb tanító (ex cathedra) beszél, t. i. mikor minden keresztény kormányzója és tanítójaként legfőbb apostoli tekintélye alapján az egész Egyház számára kötelezően meghatároz valamely hit vagy erkölcs körébe tartozó tanítást. Ehhez isteni segít-

Hogy voltak a pápák között olyanok, — ritka kivételek egy dicső sorban — kiknek egyéni élete telve volt hibával, azt minden katolikus tudja. De az, hogy ezek a pápák a krisztusi hitkincset érintetlenül adták tovább utódaiknak, ez annál erősebb bizonyítéka az alapító állandó, éber segítségének, melyet ő utódainak, az igazság tanítóinak az idők végéig megígért.

A hitújítók tévedésének következményei azért voltak oly félelmetesek, mert az Egyház intézményeire irányuló támadásnak szükségképen elkerülhetetlen következménye volt: Krisztus tanítását és az evangéliumokat úgy kellett magyarázni, hogy véleményeik és nézeteik abban támaszt találjanak. Hozzáfogtak egy végzetes mű kiépítéséhez és szétszakították a kereszténységet.

Ezekután nem volt más lehetőség, csak az, hogy az emberiség üdvét örökre szolgáló isteni hitet valamely emberi bölcséleti szemlélet folyton változó eredményével helyettesítsék.

séget ígért a Megváltó Szent Péternek és utódainak, hogy Egyháza a hit és erkölcs tanításában mindvégig tévedhetetlen legyen (Fordító).

A PAPSÁG

Éppen olyan nélkülözhetetlennek bizonyult a papi intézmény, mint a tanítótekinély. Sokaknak ellenszenves a katolikus Egyház, mert papjai ellenszenvesek. És ellenszenvet éreznek a papokkal szemben, mert sem a papság intézményét, sem pedig munkáját nem ismerik.

A katolikus Egyháznak történetileg megalapozott tanítása szerint az alapító Krisztus maga létesítette a kötelekeket, melyek az Egyház tagjait összekötik.

Tanítása által és azzal egyidejűleg alakult meg az Egyház. Ezek elválaszthatatlanok egymástól. Minden kísérlet, amely azt a gyökérétől elszakítani akarta, megghiúsult. Történetileg Krisztus Egyháza, Krisztus teste: szervezet, melyben ő tovább él. És mert isteni intézmény, nem semmisíthető meg. Ennek a közösségnek főpapja maga Krisztus. Ennek az alapításnak pedig a lényege az, hogy látható testével a földről eltávozott Krisztusnak, az Isten Fiának tanítványa és papjai az Egyházban, az általa örök időre alapított közösségben, az Ő nevében és az Ő megbízásának erejében végrehajtsák a rájuk bízott feladatot. Mivel

tehát Krisztus papsága láthatatlanná vált, egy bizonyos szervezetnek, a látható papságnak kellett ezt a feladatot folytatnia. E nélkül az Egyház nem állhatott fenn, e nélkül a hívők nem élhették a hitéletet az Egyházban. Csak az Ő utódai közölhették velük Isten kegyelmeit, az általa alapított szentségekben.

Ezért bízta meg tanítványait azzal, hogy teljhatalmukat másokra ruházzák. Ezek a közvetítő szervek a papok. Aki azt gondolja, hogy így Isten és az emberek közé ékelődött a pap és ez meghiúsította az Isten és az emberek közti közvetlen érintkezést, az elfelejti, hogy Krisztusnak saját művét bírálja. Elfelejti, hogy Krisztus Egyházának fennállása és a krisztusi tannak változatlanul való megőrzése más képen lehetetlen. Krisztus földi életének és műveinek látható biztosítéka a látható papság. Függetlenül a cselekvő személytől, tisztán szentségi módon nyer ezáltal teste, az Egyház szilárd alakot és belső rendet. Csak ebben a rendben tudja az ember a Krisztustól kapott feladatait megvalósítani.

Ezért a papnak három szentségre van szüksége: a keresztségre, bérmlásra, miként az Egyház minden tagjának, ezenkívül a papszentelésre. Ezáltal kapja az eltörölhetetlen jegyet, amely őt személytelenül és tárgyilag, függetlenül attól, hogy mi ő és mit tesz, Krisztusnak hathatós eszközévé teszi. Krisztus szolgája ő és így Egyházának is szolgája. A szentségi cselekedetek, melyek végzésére a pap hivatva van, benne belső egységbe olvadnak össze. Az Egyház testében a tagok egysége a pápában, püspökökben és főpapokban látható. Az Egyházat Krisztusnak és apos-

tolainak lelki utódai hordozzák. Elsősorban a papságban válik láthatóvá az Egyház külső megjelenési formája. Aki eltávolítja az Egyházból a papokat, hogy azok helyébe más szerveket tegyen, melyek nem Krisztus hatalmából és az Ő felhatalmazottaitól származtatják le magukat, az megsemmisíti az Egyházat és kiszakít Krisztus tanításából egy lényeges részt.

A hívők, az Egyház tagjai, a papokban Krisztus eszközét látják. Részesítik őket mindabban a tiszteletben, melyet az élő és láthatatlan Krisztussal szemben éreznek. Nem képzelhető el olyan hivatal, mely nagyobb jutalmat adhat, de olyan sem, amely nagyobb felelősséget hárít arra, aki azt a hivatalt viseli, mint a papság. Vagy van talán fenségesebb hivatás, mint az, hogy az ember Krisztus eszköze? Csak mélységes hit és az isteni hivatás keltette lelkesedés erősítheti meg a papok akarátát, hogy Istennek egy egész életen át önfeláldozóan szolgáljanak. Az örökkévalóság és az emberek iránt való szeretetben, a nehéz és felelősségteljes hivatalban, amely után azonban annyira vágyódtak. Érthető, hogy az, aki nem ismeri a katolikus Egyházat, és épp ezért nem is értékeli, csak fáradtsággal képzelheti el, hogy egy ember Krisztusnak és Egyházának szolgálatáért vállalja azokat az áldozatokat, melyek a pap vállára nehezednek. Nem tudja megérteni annak a jelentőségét, hogy egy fiatalember elbúcsúzik a világi élettől, magát egész személyiségével Isten szolgálatára szenteli. Minthogy pedig világosan látja, mit akar tenni, vállalja a caelibatust,

a papi nőtlenséget.¹ Csak azért, mert személyét, egész figyelmét, teljes odaadását, akaratát, óhaját hivatása teljesítésének akarja szentelni. Ezt a tényt nem akarja a maga egész jelentőségében belátni, mert akkor kénytelen lenne értékelni és tisztelni a papot, ezt pedig nem akarja. Sokan idegenül állnak szemben az Egyházzal. Távol élnek oly családoktól, amelyekben a katolikus vallást jól ismerik és a szerint élnek. Legfeljebb csak valami keveset látnak a külsőségekből, melyeket azonban nem értenek meg, — hiszen az istentisztelet lényegét és jelentőségét sem ismerik. Sokan papokkal közelebbi kapcsolatba nem jutnak, munkájukat és tapasztalataikat nem ismerik. Ezek mind hajlandók feltenni, hogy a papok mint művelt emberek nagyon jól tudják: minden külsőség csak arra jó, hogy fogva tartsák a műveletleneket, maguk pedig a római jósokhoz hasonlóan egymásközt nevetnek híveik

¹ „Luther visszaadta a papnak a házasságot, de háromnegyed része annak a tiszteletnek, melyre a nép, különösen a női nem képes, azon a hiten alapul, hogy aki ezen a ponton kivétel, az más pontokon is kivételes lesz. Itt van annak a néphitnek, hogy az emberben van valami emberfeletti, a legfinomabb és legékesebb bizonyága. Miután Luther a feleséget megadta a papnak, a gyónást el kellett vennie tőle; ez lélektanilag rendjén volt, de így vége van a keresztény papságnak. Ennek ugyanis legnagyobb jótéteménye mindíg az, hogy szent fül, elapadt forrás és titkoknak sirja”. (Nietzsche, Fröhliche Wissenschaft. Leipzig, 1887. 295. o.)

Krafft-Ebing *Psychopathia Sexualis* című munkájában: „Az emberek finom lélektani ismeretére valló vonás az, hogy a katolikus Egyház papjait szűzi tisztaságra kötelezi”.

jóhiszeműségén. Azt képzelik, hogy a pap csak eszköz az Egyház kezében. Ennek pedig azért van a papra szüksége, hogy céljait mindeképen elérje. Ezeket a célokat azonban ők félreismerik. Az embereket — szerintük — csak a papi túlsúly kényszeríti, hogy olyasmit tegyenek, amit szabadon sohasem tennének. A pap betolakszik a belső életbe és olyan területeken akar befolyáshoz jutni, amelyhez nincs köze. A szabadság szeretete miatt gyűlölik tehát a papot.

Igy történhetik meg még ma is, hogy reverendás papot nyílt utcán megsértenek, és hogy művelt emberek is a pap háta mögött megjegyzéseket tesznek rá. Jézus megjövendőlte apostolainak: „Ha a világ gyűlöl benneteket, tudjátok meg, hogy engem előbb gyűlölt nálatok. Ha a világból valók volnátok, a világ szeretné azt, ami övé; de mivelhogy nem vagytok e világból valók, hanem én választottalak ki titeket a világból, azért gyűlöl benneteket a világ. Emlékezzetek szavaimra, melyeket mondtam nektek: nem nagyobb a szolga az uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak; ha az én beszédemet megtartották, a tiéteket is majd megtartják. De mindezeket az én nevemért fogják cselekedni nektek; mert nem ismerik azt, aki engem küldött” (Ján. 15, 18—21).

Az említett tények itt lelik legteljesebb magyarázatukat. Viszont az üldözött papok ezekből a szavakból merítenek erőt.

Isten Egyházának gondját tehát emberekre, gyarló és bűnös emberekre kellett bízni. Hogy a pápa és a papok is azok, senki sem vonja kétségbe. Éppúgy gyónnak, mint a hívek. Eb-

ből pedig érthető, hogy a papi jelleget meg kell különböztetni a személytől. Ennek a személynek azonban tudatában kell lennie felelősségének, melyet hivatala egyéni életére ró rá, épp azért, mert gyarló ember.

Sajnos, nem értette meg mindig minden pap ezt a súlyos felelősséget. Az úgynevezett hitújításra a papoknak és egyes pápáknak visszaélései adtak alkalmat. Az bizonyos: ha akkor a papságnak magánélete és tudományos felkészültsége olyan lett volna, mint amilyen ma, akkor a hitújítás nem öltött volna akkora arányokat. Végzetes szakadásuk nem sikerült volna. Az Egyházban levő visszaélések helyett ugyanis az Egyház és intézményei ellen fordultak. Ilyesmi más körülmények közt nem történhetett volna meg. Jobb lett volna, ha Nagy Konstantin szelleme vezette volna őket: ha én egy papot vétkezni látnék, császári köpenyemmel eltakarnám, hogy a rosszakaratú nyilvánosság elől elrejtsem.

Vannak még mindig „okos és értelmes” emberek, akik Krisztust nem követik: „Áldalak téged, Atyám! mennynek és földnek Ural hogy elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elől és kijelentetted a kisdedeknek. Úgy van Atyám! mert így tetszett neked” (Lk. 10, 21).

Hogyan történhetett, hogy a hitújítás idejében nemcsak egyes papok elszórtan, hanem sokan oly kevéssé voltak hivatásukkal járó felelősségük tudatában, hogy e miatt az a hatalmas vihar támadhatott?

Hogy ezt megérthessük, az Egyházat a 16. század eleji politikai és társadalmi viszonyok fényénél kell néznünk.

Az egyházi hatóságok hajtották be az egy-

házi adót. A püspököknek kiterjedt világi hatalmuk volt, melynek gyakorlására nem mindig volt meg a megfelelő képességük. A helybeli világi hatalmasságok meg akartak szabadulni lelki uraiktól és parancsolóiktól. A pápa jóváhagyásával történő püspöki kinevezéseknél jobban értékelték a választott engedelmességét, mint a papságra való alkalmasságát és hittudományi ismereteit. Az alsópapság kinevezése is ugyanebben a hibában szenvedett. A társadalmi viszonyok nyomorúságosak voltak. Mikor pedig a hitújítók azt gondolták, hogy a régi Egyház megújítását célzó kísérlet reménytelen, akkor elérkezettnek látták az időt arra, hogy az Egyházat megsemmisítsék.

A harc elsősorban a papok ellen irányult. Őket kellett eltávolítaniok és ezzel az újítók az Egyházat lényegében támadták meg. Ekkor vette kezdetét a ma már négy évszázados papgyűlölet, mely napjainkban a papoktól való elfordulásban él tovább.

Ennek ellenére ismét a papok voltak azok, akik az Egyházat megmentették. Nem az újítók fordultak először a bajok ellen. Az Egyházban magában is voltak már ilyen természetű kísérletek. De minden rosszat nem tudtak kiküszöbölni. A hitújítás fényoldala, mégpedig egyedüli fényoldala az, hogy az Egyházban meglévő erőket megkettőzte. Siettetten a trienti zsinatot, amely az igazi megújításra vállalkozott és azt 18 év alatt végre is hajtotta. Így a papok betöltötték azt a feladatot, melyet Krisztus rájuk rótt: megőrizték Krisztus tanítását.

Luther pedig a támogatás helyett meg-

támadta a zsinat egybehívását. Nem megújító volt, hanem nyugtalan újítató.

Sokáig foglalkoztatott engem az a kérdés, miképen lehetne megmagyarázni, hogy a hit-újítás óta oly sok éles szellem négy évszázadon keresztül tovább dolgozott a hitújítók félreértése alapján, és hogy feltétlenül átengedte magát a félreértésnek. Hogyan lehet az, hogy nem ejtette őket foglyul a katolikus Egyháznak tiszta következetessége és az evangéliumokban megrajzolt világos képe. A hitújítók kirobbanása érthető. Egyházi forradalmuk, tiltakozásuk az uralkodó visszaélések ellen kitört a nélkül, hogy előre számot adtak volna arról, vajjon egy új székesegyház építéséhez szükséges anyagok másutt megtalálhatók-e? Mozgalmukat a politikai és társadalmi forradalom felkarolta, és így a lelkeket ellenállhatatlan erővel ragadta magával. De hogyan történhetett, hogy négy évszázadon át oly sok jelentős ember, oly sok nyugodtan alkotó tudós, ugyanebben az irányban tudott tovább dolgozni a nélkül, hogy ráeszmélt volna tévedésükre? Ennek is vannak okai.

Először is ezt a jelenséget nemcsak a protestantizmusban találjuk meg. A racionalizmus is sok éles szellemet vert bilincsbe a századok folyamán. Ezt pedig még nehezebb megmagyarázni. Könnyen bebizonyítható ugyanis, hogy a racionalizmus, amely a gondolkodást csak az ésszel megismerhető dolgokra korlátozza és elvet minden vallásos hitet, észszerőtlen, oktalan és tudománytalan. És mégis csak rövid ideje, hogy ezt az álláspontot túlhaladtuk. Azt az ócsárlást pedig, hogy a racionalizmus védőinek értelmi színvonala különb a vallásos

hit követőinél, az értelmiség jórésze csak későn és nagyon lassan hagyta abba. A visszako-
kozás mindíg nehezebb!

Ezenfelül a protestantizmus lényege: tiltakozás a katolikus Egyház ellen. Ez a tiltakozás hatalmas hagyományt teremtett. Midőn a törökök előretörtek nyugat felé, akkor keletkezett a jelszó: inkább a török, mint a pápa. Ez a jelszó, bár azoknak a száma, kik ezt vallják, ma már csökken, mégis sokak számára hitvallás maradt, mely a hagyományt élesztette és sok tekintetben erősítette. A politika is érvényesítette befolyását. A tanult emberek, akik abban dolgoztak, egy tiltakozás, egy nemleges hitvallás szolgálatában dolgoztak. A tiltakozásukat pedig nem hagyhatják abba, mert máskülönben megszűnnék a protestantizmus: „elárulnák” azt. Az adott körülmények között a tárgyilagos, alapos kutatás, a komoly akarat, annak a lehetőségnek feltevésére, hogy a tan négy évszázada tévedésen alapszik, — szinte emberfeletti követelmény. Képzeljük el, hogy ezeknek az embereknek a hitújítást tévedésnek kellene tartaniok, és el kellene ismerniök, hogy Luther és követői, kiket eddig a Róma kovácsolta bilincsekbe vert emberiség megszabadítóiként tisztelt, ezeket többé nem tarthatja megszabadítóknak, hiszen tévedtek. Ez alig képzelhető el. Sokkal érthetőbb, hogy a hazatérőt árulónak bélyegzik, legyen az akár teológus, mint Newman, akár laikus, világi hívő.

Ezért nem védik a protestánsok a jobb belátást. Egyáltalán el sem jutnak ahhoz. Hiszen a „jobb belátáshoz” vezető út éppúgy el van zárva előttük, mint a hit útja a racionalista

előtt. Egyszerűen nem férközhetnek hozzá: kívül fekszik gondolkodásukon: az előítélet dolgozik bennük.

És befejezésül: mi maradt meg végül a hitből? Még a hitújítás napjaiban sokan voltak, akik ahhoz csatlakoztak és ezzel együtt a hitből is búcsút vettek. Volt-e a szentírási szövegmagyarázóknak tiszta fogalmuk arról, hogy mi maradt meg hitükből szövegmagyarázatuk után? Mi maradt meg tulajdonképpen kereszténységükből, mikor Krisztust egy hozzájuk teljesen hasonló embernek, egy tehetséges tanítónak tartották, akinek számtalan hallgatója volt? A szentírási szöveg tanulmányozása a mellett igen érdekes maradt, épp olyan érdekes, mint az ókori remekírókkal való foglalkozás, ahol az éleseszű szövegmagyarázókat egyetemi tanársággal jutalmazták.

Az evangéliumok jelentősége azonban más.

Amikor azon csodálkoztam, hogy a bírálógatók éppúgy, mint a bölcseledő modernisták nem vették észre, hogy már nem hisznek, azt írták nekem: nyilvánvalóan ötven, vagy még több év protestáns teológiáját figyelmen kívül hagytam. Az író téved! Mert amennyire csak korlátozott időm engedte, foglalkoztam ezzel a teológiával. És épp ez az: ez a teológia mindig kielégítetlenül hagyott: semmit sem értettem meg belőle. Azt gondoltam, én vagyok ennek az oka. Elismertem, — mert mindig úgy állították be a dolgot — hogy ezeknek az embereknek, akik az emberiséget megváltották a tévedésektől, okosaknak kell lenniök és hogy csak idő kell hozzá, amíg a dogmákat, hittételeket legyőzik és amíg a hittételek helyt adnak a tudomány áldást osztó fényének.

Az ortodox és modern, az ó- és újhitű teológusok összejöveteleinek határozatairól is rendszerint tudomást szereztem. Ezekben egymást és a szóbajöhető „harmadikat” értesítettek tanulmányaik eredményeiről. Ha pedig kifejezéseiket nem értettem meg, igyekeztem azok jelentésébe behatolni.

Annyi odaadással kísértem figyelemmel a tárgyalások anyagát, hogy ismételten átolvas-
tam azokat. De mikor az olvasásnak végére jutottam és számot akartam adni magamnak az olvasottakról, törekvésem hiábavaló volt. Azt gondoltam: nem jól olvastad, szórakozott voltál olvasás közben; és épp azért, mert érdekelt a dolog, hozzáfogtam újból. És mi volt az eredmény? Ez: tudományosnak, számomra nagyon is tudományosnak látszott: semmit sem értettem meg belőle. Az ötven vagy még több év teológiája pedig hétepcsétes könyv maradt számomra. S ezzel meg kellett elégednem. Ugyanígy jártam akkor is, mikor ezeknek a tudós teológusoknak előszavát hallottam.

Szívesen elismerem: ezeknek igazuk van, mikor azt mondják, hogy én laikus vagyok, nem értek hozzá. Igazuk van, mikor kijelentik, hogy bizonyos, évekig tartó előtanulmányokra van szükség ahhoz, hogy az ember ebbe az anyagba behatolhasson és hogy gondolataik titkait megfejthesse. De semmit sem mond nekik az a tény, hogy egy világi hívő, akinek kell, hogy némileg egészséges esze legyen, akinek a gondolkodása, ha ugyan más szak-tudományok területén gyakorolta is magát és csiszolódott ki, akinek pártatlan az érdeklődése, semmit sem ér fel ésszel abból, amit ők mondanak? Hát csak egymás számára beszél-

nek és írnak? És hogyan járnak mások, akiknek nevelése és hivatása nem ad alkalmat a tanulmányozásra?

Igy volt, mígcsak papokkal közelebbi és sokszoros kapcsolatba nem kerültem. Az ő lelki életük is érdekelt engem. Több évtizedes politikai pályafutásom folyamán nem hiába kérdeztem magamtól, hogyan lehet megmagyarázni, hogy a gyakorlati politikai életben a katolikusok oly sok tekintetben együtt gondolkodnak velem. Ez már Deventerben feltűnt nekem nyilvános működésem kezdetén. A katolikusokkal vállvetve harcoltuk meg a harcot a maradiak ellen, akiket ma szabad-elvűeknek neveznek, de nevezhetnők őket a politikától teljesen tartózkodóknak is.

Az a hatalmas haladás, amely az én kinevezésem évétől, 1894-től a társadalmi téren volt észlelhető, ennek a küzdelemnek az eredménye. Egész életemen át sokáig foglalkoztatott a kérdés, mi lehet a mélyebb oka ennek a szellemi közösségnek?

Midőn hivatalosan közelebbi és sokszoros kapcsolatba kerültem a katolikusokkal, világosság támadt lelkemben. Papokkal is ismételten találkoztam. Hivatalos megnyitó ünnepélyeken, évfordulókon és egyébként is találkoztam olyanokkal, akik messze vidékről gyűltek egybe. Ez az érintkezés nagyon tanulságos volt. Így tanulságos volt a papok és világi hittestvéreik magatartásának, továbbá bensőséges, hittel átszőtt érintkezési módjuknak megfigyelése. Ezeknek az előjáróknak a szellemi és tudományos színvonala, melyet az idegenek sokszorosán kisebb értékűnek tartottak, bámulatos volt. Olvasni és figyelni kezd-

tem. Amit pedig olvastam és hallottam, világos és egyszerű volt. És minél jobban ismertem meg tudományos életüket, annál inkább csodáltam az elém táruló új világot. Az nem volt jelentéktelen, nem is egyoldalú, hanem értékes és egyetemes. Ők nem zárkóztak el a más-gondolkodásúak véleménye elől. Az ő könyvtáraikban több protestáns mű van, mint katolikus mű a protestánsokéban. Nyilvános könyvtárainkban rendkívül kevés katolikus tudományos mű található. A katolikus könyveket és előadásokat tudományos módszer és világos gondolatmenet jellemezte. Valamikor épp ez utóbbiak hiánya hagyott kielégítetlenül. Most végre megértettem, amit hallottam és olvastam.

Lépre mentem talán? Behálózott egy lát-szólagos világosság és egyszerűség csak azért, hogy a nehezebben érthető, de tisztább bölcseséget elvessem? Neveltetésem és környezetem minden ilyen lehetőséggel szemben felvértezett. Hogy engem behálóztak? Szó sem lehet róla!

Nagyon is gyakran óvtak a veszélyes és titokzatos befolyásoktól, különösen a jezsuitáktól.

Mikor 1935 májusában megírtam Védelmet, egyik politikai röpiratomat, egy érdekelt író számolni kezdett. Azt írta, hogy az Egyház egy évig tartó előkészületet kíván meg. Így jutott el 1933 decemberéig. Éppen ekkor¹ kezdte meg munkáját a Helyesírás Bizottsága, melynek egyik tagja Van Ginneken tanár volt,

¹ A szerző ekkor közoktatásügyi miniszter volt.

egy veszélyes jezsuita. Biztosan ő hálózott be engem!

Igaz, Van Ginnekennel gyakran tárgyaltam a helyesírásról. Nem értettünk mindig egyet. De a hit dolgairól soha egy szót sem beszéltem vele.

Azokat, akik a mi papjainkkal érintkezésbe lépnek, először is gyermeki és becsületes hitük és lelkük őszintesége ragadja meg. Nincs szükségük arra, hogy megkíséreljenek valamit is elhitetni, hiszen meggyőződésük rendíthetetlen. Másodszor meglepő, ahogyan a más gondolkodásúakról nyilatkoznak nemcsak mások előtt, hogy a botránkoztatást kerüljék, hanem egymásközt is. Rossz szándékot sohasem teteleznek fel. Legföljebb tévedésről beszélnek és ezt is okosan és szeretettel értelmezik. Röviden: itt megtaláljuk a Kempis által napi olvasmányának szánt Krisztus követésének gyakorlati alkalmazását. Sok más gondolkodású, teológus is, példát vehetne tőlük.

Mikor rádöbbsentem arra, hogy a protestánsok makacsul ragaszkodnak gondolatokhoz, amelyeket a tények már régen és végérvényesen megcáfoltak, akkor elöntött a méreg. Hiába akartam továbbra is hinni, hogy ők csak a tiszta igazságot keresik. Mikor ezt egyszer kifejezésre juttattam, egy nagyon tapasztalt pap komolyan figyelmeztetett, hogy semmi esetre sem szabad kételkednem a jószándékban. Hogy a makacs hajthatatlanságot csak egy szinte legyőzhetetlen előítéllettel lehet és kell is magyarázni. Ebből csak igen nehezen bírnak szabadulni. És hogy végre nem szabad elfelejtenem, hogy sok hamis fogalmat megdönthetetlen igazságként hoztak magukkal az

iskolapadokból, mint például: a jezsuita nem más, mint hazug, megvesztegető, méregkeverő, királygyilkos stb.

Fontosnak tartom ezt a megállapítást elsősorban azért, hogy a figyelmet a papnak lelki magatartására irányítsam, és azért is, hogy hangsúlyozzam: a tárgyilagosság hiánya megnehezíti a védők feladatát. Akinek tapasztalata van a pereskedésben, tudja, hogy semmi sem befolyásolja jobban a bíró ítéletét a fél hátrányára, mint az, ha a peres ragaszkodik egy már megcáfolt állításához.

De hát a katolikusok nem igyekeznek-e, a kivülállók feltevése szerint, megnyerni a lelkeket? Dehogynem! Hiszen Krisztus maga parancsolta meg, hogy másokat tanítani kell. Krisztus, a Tanító tanítványaira egy meghatározott feladatot bízott. De a többi „egyházalapító” talán másképp cselekedett? Ez is igaz: akit a kinyilatkoztatott igazság boldogító bizonyossággal tölt el, Krisztus tanításának birtokában szükségesnek tartja, hogy minden hozzá közelállót is részesítsen boldogságában. De hiszen nem is erről van szó, hanem a módról és az eszközökről! Sok írásnak olvasása közben — melyekben hazatérők hazatérésük indítóokairól adnak számot — meglepődve láttam, hogy épp ezt a vádat a tapasztalat ismételten megcáfolja. Csak két esetet szeretnék felemlíteni. Nem kisebb valaki, mint dr. H. A. des Amorie van der Hoeven, a híres ügyvéd — 1867-ben tért haza az Egyházba — a következőkről értesít: egy batáviai papnál, lelki tanácsadójánál, kezdetben oly kevés megértésre talált, hogy azt gondolta, közömbös emberrel áll szemben. Pedig Claessensről,

a hivatásáért lángoló papról volt szó. A svéd dr. Bahr Bergius a stockholmi esperesnek írt hazatérési szándékáról. Hónapokig várt a válaszra. Akkor is csak néhány könyvet ajánlott neki, és arra kérte, hogy elolvasásuk után keresse fel egyszer. Mindíg csak azt ismételte: ne siessen, előbb olvasson. — Természetesen, ami olvasnivalót adnak ilyenkor, az figyelemreméltó, világos és egyszerű. De erről ők nem tehetnek. Ezeknek a papoknak igazuk volt. Nem siettették a hazatéréseket, mert hittek az igazság győzelmében. Tudták azt, hogy az igazságot keresőnek életében az a pillanat a döntő, melyben elhatározza magát, hogy kutat függetlenül attól, milyen eredményre jut majd.

Nemrégén egy derék barátomnak életveszélyes műtét alá kellett vetnie magát. Sajnos, a műtétet nem élte túl. Feleségét arra kérte, hogy néhány régi barátja látogassa meg a kórházban. Köztük voltam én is. Felesége azonban tudomásomra adta, hogy nem szívesen veszi az én látogatásomat. Nem mert árulónak tart engem, hanem azért, mert attól tart, hogy én halála előtt a római katolikus hitre térítem. A meghívást nem is kaptam meg sohasem. A jó asszony egy általánosan elterjedt tévedés áldozata volt. Pedig még csak pap sem vagyok! Az ilyen magatartás az igazságtól való sejtésszerű félelem. Az igazság erejét érzik, de megcáfolni nem tudják. Ezért a legmegbízhatóbb eljárás: a „veszélyes” befolyásoktól való tartózkodás.

Akik ismerik az Egyházat, ismerik a papokat is. És mert ismerik, mélyen tisztelik azt

az önfeláldozást, mellyel a papok magukat fölséges hivatásuknak szentelik.

De hát van-e ok arra a panaszra, hogy a papok feladatuk körén kívüleső ügyekbe is beavatkoznak? Nem beszélek most a gyónásról, arról majd később. Figyelemreméltó azonban, hogy e miatt a vélt áldozatok nem panaszkodnak, hanem inkább olyanok, akiknek van valami a rovásukon és van valami takargatni valójuk. A panasz kívülállóktól jön, olyanoktól, akik nem ismerik az Egyházat. Ennek az állításnak az az oka, hogy a támadók nem értik meg a kereszténység jelentőségét és hatását az életre. Ők nem tudják, hogy a keresztény élet olyan életút és magatartás, mely minden cselekvésben, minden vonatkozásban mindig megnyilvánul és meg is kell nyilvánulnia. A katolikus embernek egy pillanatra sem szabad megfedkeznie arról, hogy Isten mindenütt és mindenkor bennünk és köztünk van. A katolikus munkájának, — bármely társadalmi állásban dolgozzék is, mindig hittől áthatva kell lennie. Minden cselekedetéért felelős. Egyáltalán nem könnyű ezt soha el nem felejtteni! Ha valaki kényelmesen akar élni, az ne legyen katolikus. De a szellem gyakran kutat és kutatás közben gyakran kísértésbe esik. Ezért oly nagyjelentőségű a papnak, Krisztus szolgájának vezetése és segítsége. A pap ugyanis hivatása teljesítése közben rendkívül sok tapasztalatot és emberismeretet szerez. Nincsenek jobb lélek-búvárok a megértő papoknál. Ezek érintkeznek minden népcsoporttal, magas és alacsony társadalmi állásúval egyaránt. Akiknek a papok papi mivoltuk miatt ellenszenvesek,

azok erre nem gondolnak. Miért kell a katolikus papnak tartózkodóbbnak lennie a protestáns lelkésznél? Azért talán, mert a protestáns prédikátor nem reverendában, papi ruhában jelenik meg? A közmondás nem azt mondja, hogy a ruha teszi az embert. Egyszer egy ujságból kivágott képecskét küldtek nekem, gúnyos megjegyzésekkel. Engem ábrázolt, amint P. Huigenssel, az utrechti zeneiskola igazgatójával kezét fogok. Ha ez nem lett volna ferences csuhában, a feladó nem vágta volna ki a képet.

Igen, minden nehézségnek ez az oka: megszokták, hogy ebben a Krisztust helyettesítő papságban jogtalanságot lássanak, annak ellenére, hogy Krisztus maga alapította azt.

Sok forradalmi megmozdulásnak volt már a hibája, hogy a visszaélések kiirtása helyett a tanítás és az intézmények ellen fordult. Ezeknek a hibáknak mindig azonos lett a következménye: kezdték érezni az ok nélkül elhagyott dolgok hiányát. És ez itt annál végzetesebb volt, mert ebben az esetben magának a Mesternek a tanítása ellen vétettek.

A GYÓNÁS

Nemkatolikusok részéről a bűnbánat szentségét éri a legtöbb támadás. Felfogásuk szerint a gyónás miatt szerfölött kényelmes katolikusnak lenni. Ha az ember vétkezett, egyszerűen elmegy a paphoz és az mindent rendbehoz. Sőt a katolikus könnyen esik bűnbe, mert ha vétkezett, megkapja a fölololdozást s nyugodt lelkiismerettel tehet újra mindent, amit csak akar. E miatt mondják a gyónást önmagában is, hatásaiban is erkölcstelennek. Fölhozzák gyakran azt az ellenvetést is, hogy a pap, aki végeredményben szintén közönséges halandó, hogyan foglalkozhat a mi legbensőbb ügyeinkkel. Hogyan nyomulhat be leggyengédebb viszonyainkba, érzelmeinkbe, amelyeket az embernek mégis csak önmagában kellene megőriznie? Honnan van ehhez tulajdonképen joga? Aki vétkezett, csak jobban teszi, ha Isten előtt csendben vallja meg ezt, és Tőle kéri a bocsánatot. Minek állít az Egyház Isten és ember közé még egy másik embert, aki gátolja az Istennel való közvetlen, tiszta érintkezést? Márcsak e miatt sem lennék soha katolikus! Luthernek volt igaza, aki a papokat, az Isten és ember közötti akadályokat félretolta.

Eddig én sem éreztem rokonszenvet a gyónás iránt. De ennek csak az volt az oka, hogy nem ismertem a gyónás lényegét. E pontban is teljes tudatlanságon kaptam rajta magam: előre elítéltem egy intézményt, és tévesen vélekedtem olyan kérdésben, mely leegyenibb lelki életünket érinti.

A bűnbocsánat Krisztus tanításának lényeges eleme. De nem egyedül csak Krisztus tanításának. Amint előtte egyetlen nép sem tudott valamiféle vallás nélkül élni, úgy minden nép ismerte azt a tényt, hogy az emberek nem állnak a jó és rossz határain kívül. — Így átéli a bűntudatot és vele együtt a bánatot. Tapasztalták, hogy ez az érzés az embert nyomja, aggasztja, képtelenné teszi a további életre, vagy legalábbis nagyon nehezzé teszi övéi között az életet. Ezért találtak ki különböző szokásokat, hogy az embereket ettől a nyomasztó gondtól megszabadítsák.

A görögök azt képzelték, hogy a bűnösöket a fúriák üldözik és szétszabdadják. A régi egyiptomiak úgy ábrázolták a bűnöst, hogy a halottakat ítélő bíró előtt áll, aki őt ostorcsapások közepette a kárhozatba hajszolja. A hitregékben mindenütt bosszúálló lelkek üldözik a bűnösöket. S viszont mindenütt szükség-szerűen kialakult az a vélemény, hogy a bánat által ki lehet engesztelni a bosszúálló szellemeket. Így a zsidóknál egy bak fejére hárították a bűnöket, s azt úzték ki a pusztába, hogy ott a bűnösök helyett elpusztuljon. Így jöttek a világra a bűnbakok!

Krisztus, aki szenvedései, — testi, de még inkább lelki szenvedései által meghozta az embereknek az eredeti bűntől való szabadulást

lehetőségét, tanításában megmutatta azt az életet, mely által az embernek Őt, s Benne Atyját, az Istent tisztelnünk kell. Nekünk pedig Krisztus követőinek kell lennünk.

S mi mégis, minden jó tanítás ellenére is, vétkezünk. Midőn Krisztus azt mondta: „Aki közületek bűn nélkül vagyon, az vesse rá először a követ” (Ján. 8, 7), — távozni hagyták a zsidók a házasságtörő asszonyt, s nyugton hagyták a köveket. Isten megbocsát; bocsánatot ad töredelmes bűnvallomás, őszinte bánat, s a vele kapcsolatos erős fogadás után, hogy többé nem vétkezünk. Krisztus, az Isten fia, hivatott volt arra, hogy ítéljen a bűnösök fölött. És meg is tette ezt: „Menj el és többé ne vétkezzél” (Ján. 8, 11).

S teljesen érthető, sőt nem is lehetett volna másképp, hogy mikor Isten az emberiséget a keresztény egyházközösség áldásában akarta részesíteni, a keresztény tanításnak ezt a lényeges vonását az ő egyházközösségébe beépítette.

Krisztus mint Isten Fia, Isten nevében töltötte be a lelki bírói tisztet azok felett, kiket tanításával maga köré gyűjtött. Nem lett volna semmi értelme annak, hogy ezt a tisztet teljesen megsemmisültni engedje. E miatt alapította Krisztus feltámadása napján, ugyanazzal a hatalommal az Isten nevében működő Egyházat, hogy ezt a tisztséget rábízza tanítványaira és azok követőire. Azt mondta ugyanis: „Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak és akiknek megtartjátok, meg vannak tartva” (Ján. 20, 22—23). Ekkor kaptuk azt a lelki, Isten nevében birtokolt hatalmat. Ezt közvetíti az Egyház szolgál

számára. Ekkor kaptuk a gyónást, melyben önmagunk vádolása beismeréssé érik és a pap kimondja Isten nevében a jogos ítéletet.

Az ember mindezt egyszerűen el is melfőzheti. De aki keresztényként történeti ténynek elfogadja, hogy Krisztus mint az Isten Fia tanított, az ezt az egyszerű, következetes, célszerű tanítást nem vetheti el. Éppúgy nem, mint ahogy a papságot sem lehet elvetni. Ezt csak úgy tehetnők meg, ha egy ügyes fogással az észszerű, zárt egészből egyszerűen elemelénk egy részt. Viszont az ilyen kísérletnek nincs semmi értelme. S hogy ez mégis megtörtént, annak csak Luther fentebb vázolt véleménye adja magyarázatát. Ő szerinte a papi rendnek meg kell semmisülnie.

Tanulásnál az előítélet rossz vezető. Okvetlen tévutakra vezet minket. Hogy a gyónásban az ember elé olyan emberi akadály mered, amely az Istennel való szabad érintkezést gátolja, csak olyan valaki róhatja fel, aki a papságnak tulajdonképeni jellegét elveti. Hiszen akkor maguk az apostolok ellen is fel kellene hoznunk ezt az ellenvetést. Krisztus hozzájuk szólt. De ez Krisztus tanításának megbírálása volna, Isten művének bírálgatása. Nehéz megmagyarázni, hogy juthattak hívő keresztények ilyen véleményre, mikor a gyónás szentsége önmagában véve mégis csak tökéletes és világos isteni ajándék.

Van, aki ezt mondja: Én megvallom a bűneimet csöndben, közvetlenül Istennek. Előtte bánkódom. Tőle kérek bocsánatot, Neki ígérek javulást. Ez gyakorlatban olyan elv, melynek végeredményben a keresztény tan elfogadásához kell vezetnie. Ez az, amit ír-

sunk elején forrásnak neveztünk. De aki így indul el, nem kap feleletet. Neki önmagában, saját hitbeli bizonyosságában s Isten bizalmában kell erőt találnia, hogy megtisztultnak tudhassa magát. Aki azonban ballépéseit egy ítélő bíró elé terjeszti, akinek Krisztus adta a hatalmat, azt nehézségei feltárásánál bírāja útmutatásai felvilágosítják. Így arra kényszerül, hogy nehézségei felsorolásában érthető, világos legyen és felelősségét s bűnét teljesen lássa maga előtt. Őszinte bánatának és jóföltételeinek próbát kell kiállaniok. Jótanácsokat kap a jövőre. Sőt, ami a legfontosabb, leterdél egy bíró előtt. Ha pedig szemrehányást tesz önmagának és bűnössége tudatában közel jár a kétségbeeséshez, — a bíró mint Krisztus utódja, figyelmezteti a benne rejlő javakra is. Megerősíti önbizalmát, visszaadja elvesztett életkedvét, s hitet önt beléje, hogy még mindig méltó Isten kegyelmére és bűneinek bocsánatára.

Kérdezzünk csak meg egyszer egy tapasztalt papot a gyóntatószékben szerzett élményei felől, azt fogja felelni, hogy fáradságos munkájában sok örömet talál. Emberek, akik saját szemrehányásaik és önvádjaik alatt roskadoztak, akik az élet számára már-már elveszttek, igen sokszor éppen a gyónástól gyógyultak meg és éledtek lelkiileg újjá. Magukra hagyatva nem találták volna meg ehhez az erőt.

Lehetne azt az ellenvetést tenni, hogy mindenki találhat magának tapasztalt embert, aki kész lelki nehézségeiben segítségére lenni. De ez önmagában véve is kétséges. S kikben találja meg környezetében a szakembereket, a tapasztalt lélekbúvárokat, akik egyenesen arra

hivatottak, hogy neki segítségére legyenek, ha nem a papokban? Kiknek van oly gazdag választéka gyóntatóatyákban, akiket teljes bizalmával ajándékozhat meg, mint a katolikusoknak? Ki tudja — ha szükségét érzi — panaszait egy olyan szakember elé tárni, aki őt nem ismeri, s nem kérdezi, hogy kicsoda? Melyik tanácsadót köt a szigorú gyónási titok? Csak a papot, aki soha még bepillantást sem engedhet másnak abba, amit bárki gyónt neki. Voltak papok, akik a gyónási titok vértanúi lettek. Ki él azok közül, akiket bizalmunkban részesíthetünk olyan nehéz felelősségben, mint a pap, kinek tanácsot, ítéletet az Isten nevében kell mondania? És végül, a legdöntőbb kérdés: ki másnak volna ehhez hatalma, mint kizárólag csak a papnak? Mert Krisztus nemcsak azt mondta: „akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik”, hanem azt is: „akiknek megtartjátok, meg vannak tartva” (Ján. 20, 23).

Egy protestáns lelkész mondotta egyszer nekem: Ha egy hívő rám bízva lelki nehézségeit, nekem lelkiismereti nehézséget okoz a feloldozás megadása. — S ez világos is. Azt feleltem neki: Azért, mert önnek nincs erre hatalma. — De akkor vajjon miért vették el a hitújítók a hívőktől a szentségeket?

Egy panasz azonban még mindig fennáll — mondják nekünk. Nevezetesen az, hogy a pap, bármily magasan áll is, erővel benyomul a leggyengédebb viszonyainkba, melyeknek titkát mégiscsak önmagunkban kellene megőriznünk. A felelet erre az: Az ilyen pap nem fogja föl helyesen feladatát, és nem kívánhat feleletet a kérdéseire. A gyónás: bűnvallomás.

A gyónás anyagát egyedül a gyónó határozza meg. Ezt minden katolikus tudja. De tudja azt is, hogy új bűnt követ el, ha gyónása nem teljes. Aki azt hiszi, hogy valóban elhallgathat néha egy-egy bűnt, vagy csak egyetlen gyónását tervezi is ilyennek, az jobban teszi, ha egyáltalán távolmarad a gyóntatószéktől, mert számára minden feloldozás hatástalan. Ez egyúttal annak is oka, hogy miért küzdenek egyesek a pap kérdései ellen. Az ember szabadságot kíván a bűnözésre a nélkül, hogy a bűnt be kellene vallania. S maga akarja eldönteni, hogy mi bűn s mi nem az. Egy harmadiknak ehhez semmi köze. De köze van hozzá az Istennek, aki nagyon jól tudja, hogy mi ezt csak egy „közvetlen beszélgetésben” vallanók meg Neki, egyébként nem.

Aki mindezt komolyan fontolóra veszi, nehezen fogadhatja el azt a véleményt, mely szerint könnyű katolikusnak lenni, mivel az ember annyi gonoszat tehet, amennyit csak akar, hiszen úgylis bocsánatot nyer érte...

Akár rendszeresen, akár rendszertelenül szokott gyónni valaki, nem a saját élvezete miatt járul a gyónáshoz. A gyónás bizonyosan egyike azoknak az intézményeknek, amelyek miatt nem kényelmes dolog katolikusnak lenni. Sokkal kényelmesebb a számadást egyedül, „közvetlen beszélgetésben” elintézni Istennel a nélkül, hogy az ember terhelve érezné magát egy harmadik beavatottsága miatt. A katolikusok hitélete fegyelmezett, s minden fegyelem, mivel a szabadság korlátozója, terhes. Így joggal kételkedhetünk abban, hogy a másként gondolkodók ellenvetései valóban komolyak-e. Vagy nem rejlik-e azokban in-

kább az a panasz, hogy a gyónás nehéz, terhes valami és szeretnék, ha egy kicsit kényelmesebb volna. — A gyónás egyébként hathatós támasza a bánat őszinteségének és a javulás megígérésének is.

Azután az elégtételt is el kell végezni és ez is nehéz dolog. De mégis: egyetlen más vallomás sem eredményez ilyen diadalmas biztonságot, a bűntől való mentességnek, a megigazulásnak, a fölszabadulásnak a biztonságát. Ez a bűnbánónak önmagát, életkedvét, a társadalomnak pedig egy újjászületett embert ad vissza.

Érthető tehát, hogy neves lélekbúvárok megértették a gyónás szentségének gyógyító hatását. Wagner I. mondja: „Aki gyónás nélkül hal meg, az sem a világgal, sem önmagával nem intézte el dolgát”. Taussig, a katolikus orvos, egy nyilvános nagygyűlésen tette azt a nyilatkozatot, hogy a gyónás több alkalommal betegeinek teljes gyógyulását hozta meg. Még szebben nyilatkozott dr. Boekhoudt Buringh 1917 októberében a „Groene Amsterdamer” hasábjain, midőn a gyónást „egészségügyi követelménynek” nevezte. Ugyancsak így fejezte ki magát dr. Peutz a 's Gravenhage-i kórház vezető főorvosa a „Studien” decemberi számában, 1917-ben.

A gyónással szemben álló előítéletek javarészen onnan származnak, hogy az emberek nem ismerik annak lélektani alapjait, összetevőit. Nem ismerik továbbá a pap lélektanát, szolgálatra kész szeretetét, a nyitott lelkiismeret iránt érzett aggódó tiszteletét. Nem ismerik Isten közelségét átérző tapintatos lelkületét és azt a benső tudatát, hogy ő

is bűnös az Isten előtt. — Történhetnek visszaélések. De ezek miatt nem kárhoztathatjuk magát a gyónás intézményét. A gyónás társadalmi jótétemény, orvosság a lelki egészséges-ség természetes rendjében. A háborgó lélek követi kitörni akaró vágyát, hogy megossza nehézségeit embertársával. Igényli a megszabadító feleletet. A középkorban még a hívők egymásnak is megvallották a bűneiket, ha nem állt rendelkezésükre pap, akinél gyónhattak volna. Minden időben s minden nép-nél ismeretes volt a gyónás valamilyen for-mája.

Ha a hívő protestáns érzi is, hogy a gyónás iránt érzett elvi nehézségei enyhülnek, fenn-marad az ellenvetése a gyónási kötelezett-séggel szemben.

Egyházi előírás, hogy a hívők legalább évenként egyszer áldozzanak. Ha valaki ezt elmulasztja, azt úgy tekintjük, mint aki nem akarja teljesíteni vallási kötelelességeit.

Aki pedig halálos bűnt követett el, a nél-kül, hogy az alól föloldozást nem nyert, nem járulhat az Oltáriszentség vételéhez. Ha mégis megáldozik, újabb halálos bűnt követ el. In-nen van az, hogy a szentáldozási kötelezett-séghez szükségszerűen hozzátartozik a gyó-nási kötelezettség. De ez csak azokra áll, akik halálos bűnnel terhelték meg lelkiismeretü-ket. Minden időre kiterjed ugyanis Krisztus isteni parancsának kötelező ereje, hogy min-den halálos bűnt meg kell gyónnunk. A gyónás időpontját természetesen nem adta meg. A hívők maguktól is rendszeresen gyóntak. Csak amikor lankadás állt elő ezen a téren s a súlyos bűnök kötelező meggyónásának a tu-

data gyengült, akkor írta elő 1215-ben a lateráni zsinat, hogy a gyónások közötti időtartam nem lehet hosszabb egy évnél. A trienti zsinat (1545—1563) megerősítette ezt a parancsot. Így került az egyházi törvénykönyvbe: „Mind den hívő, legyen férfi vagy nő, amint eljut az értelmi megkülönböztető-képesség birtokába, eszének használatára, köteles minden bűnét évenként legalább egyszer őszintén meggyónni”. A „minden bűnét” kifejezésen a halálos és nem a bocsánatos bűnöket kell értenünk.

Ez a gyónási kötelezettség magyarázata. Igaz, alapjában minden kényszer ellentétben áll a gyónás lényegével, — mert azoknak a bűnöknek a bevallása, melyeknek a súlyát magán érzi a hívő, önkéntes. Mégis felmerül itt az a kérdés, hogy tartható-e még jó katolikusnak az, aki nem akarja leróni tartozását elkövetett halálos bűneiért. Meg kell őrizni attól az újabb, súlyosabb büntől, melyet elkövetne, ha halálos bűnnel terhelten járulna a szentáldozáshoz. Ez az évenkénti gyónás kötelezettségének az értelme. Nincs tehát gyónási kötelezettség a bocsánatos bűnökre vonatkozóan.

Nem tudjuk elgondolni, hogy felmerülhet-e még valami alapos nehézség a gyónással szemben. Aki tagadja, hogy a halálos bűn adósság, megtagadja a gyónás szentségi lényegét és e miatt nem lehet jó katolikus. Ezenfelül tagadja az Oltáriszentség lényegét is. Viszont, aki elfogadja a gyónást mint üdvös, keresztyén intézményt, annak nem lehet kétsége az egyházi előírás jogossága felől.

Végül is nem lehetséges az, hogy valaki

Krisztus testének tagja, ugyanakkor pedig tagad lényeges igazságokat és tanításokat. Aki a gyónásnak egy nélkülözhetetlen elemét elveti, elveti magát a gyónást is.¹

¹ Már Plato írja Gorgias című művében (87. f.): „Igen boldogtalanul él az, akinek igazságtalanság terheli a lelkét s attól magát megszabadítani nem tudja, ... mert nem szenved fenytést, nem kap rendreutasítást, sem büntetést... Így élnek azok, akik menekülnek a büntetés elől, benne csak a fájdalmas dolgot látják, de vakok jó hatásaival szemben. Büntetlenül maradni, mikor az ember igazságtalanságot követett el, ez a legnagyobb rossz. Ha valaki helytelenül cselekedett, járuljon önként oda, ahol — amilyen gyorsan csak lehetséges — megítélik. Úgy siessen a bíróhoz, mint a beteg az orvoshoz siet, hogy a betegség bele ne egye magát és így a lelkét is megfertőzze, s gyógyíthatatlanná váljék. Az embernek őszintén vádolnia kell — mindenekelőtt önmagát, de rokonait, barátait is, ha valamelyik vétkezett, és az igazságtalanságot nem szabad elleplezni, hanem napfényre kell hozni, hogy ezáltal bűnhődjék a vétkező és így gyógyulást nyerjen. Ha az ellenség követ el igazságtalanságot, minden eszközzel azon kell lennünk, hogy ne hurcolják a bíró elé, s ne büntessék meg. Ha itt a halálbüntetést érdemelte ki, gondoskodjunk, hogy ne végezzék ki. Ha lehetséges, egyáltalán ne, vagy legalább is minél később, hogy mint gonosz ember, bizonyos mértékben halhatatlan legyen, vagy legalább is sokáig éljen.

A legrosszabb dolog tehát büntetlenül maradni akkor, ha igazságtalanságot követtünk el. Ez ugyanis annyit jelent: igazságtalanságban maradni, örökké lelkiismeretfurdalásban élni. E miatt sietünk a bíróhoz, hogy bűnös lelkünk gyógyulást nyerjen”.

Lammenais szerint a gyónást Isten találta ki „pour empêcher le péché de pourrir au coeur de l'homme” (hogy megakadályozza azt, hogy a bűn rothadássá váljék az emberek szívében).

A KERESZT

A nemkatolikusok nagyrésze módfelett elidegenedett a keresztény tanítástól. Ez kitűnik a katolicizmus külső megjelenési formája, a kereszt iránt tanúsított ellenszenvükből is. Mindenütt a keresztet látjuk, mondják — nemcsak a templomokban, hanem a lakásokban, útszéleken, még a sírokon is. A katolikusok keresztekkel díszítik magukat. Mindíg magukkal hordják. S ha mégcsak ez volna az egész, — de minden alkalommal gépiesen még keresztet is vetnek magukra. S a keresztről rögtön láthatjuk, hogy katolikusokkal van dolgunk.

Valóban, ahol katolikus van, ott a kereszt is ott van. S van ebben valami elvetnivaló? — Igazán csodálatos, hogy még ez is okozhat nehézséget! Mindenütt, ahol valami közös meggyőződés és az összetartozás érzése kialakul, ott egyszersmind igény támad egy külső jelre, egy jelképre is. Ez legnemesebb érzelmeinket állandóan ébrentartja bennünk. Luther követői mai helyzetükből megtanulhatják, milyen terhet vettek magukra, mikor elkezdtek a hajszát a kereszt ellen.

A hívő keresztény sokat gondol a jó Isten-

re, sokszor kell a jó Istenre gondolnia. Mivel Isten Szentlelkével mindig ott van mellette, szükségképen kell Rá gondolnia. Éppúgy, amint lélekzenie kell, amint Krisztus léleklélik az ő Anyaszentegyházában. Aki ezt megteszi, az egyszerre elúzi a kísértést, mely egy pillanatra megszállja szívét. Ha mi Istenre gondolunk, akkor a Fiára gondolunk. S ha a Fiára gondolunk, akkor Megváltónkra gondolunk. S ha Megváltónkra gondolunk, akkor Krisztust látjuk a Golgota keresztyén. A keresztyén, aki a természetfölötti életet éppúgy magában hordozza, mint a természetit, aki ennek a kettőnek az egységéből él, a keresztyéből él. Nem élhet a keresztyén nélkül. Van-e valami természetesebb, logikusabb és következetesebb, mint az, hogy ennek a keresztyének a képét mindig a szeme előtt akarja látni, magával akarja vinni. Minden alkalommal keresztyét vet, amikor erre külön okot talál, s hálás akar lenni, mikor a naponként kért „mindennapi kenyeret” magához veszi, mikor a mindennapi lelki kenyérrel egyesül. Mi természetesebb, mint az, hogy a háziasszony, mielőtt megszegné a kenyeret családjának, előbb a keresztyén jelét rajzolja rá? Van-e kifejezőbb jele a szeretetnek annál a kis keresztyéjénél, melylyel az édesanya jelöli meg aludni térő gyermeke homlokát? Van-e érthetőbb valami, mint az, hogy a földműves, ki kemény munkájára indul, a keresztyén figyelmeztetésére útközben is gondolni kíván arra, hogy Megváltója él, hogy ő e jelben győzni fog, hogy a nehéz földi élet csak elenyészően kicsiny látható része a reá váró örök életnek?

Miért kellene e jelnek eltűnnie? Hiszen a

kereszt minden pillanatban figyelmeztet bennünket arra, hogy másokért, hogy egymásért élünk, mint ő élt érettünk. Ez az a jel, mely minket egységünkre figyelmeztet, melyben mi, az egész világ keresztényei, őt követjük.

Mi rosszat tett az a kereszt, hogy el akarják távolítani, s mi a bűne ma, mikor mindnyájunkat egyesít a Szentföld felé vonuló kereszteshadjáratban?

AZ EGYHÁZ HATALMA

Hazatérésem alkalmával ezt írta egy lelkész: Igen, az, hogy az ember a katolikus hitet, a tanítást a maga szépségében elismeri, az érthető. De hogy ezen intézmény hatalmától, mely magát Egyháznak nevezi, nem riad vissza, — az nehezen fogható fel. Hogy ő szintén katolikussá lenne-e, ha ennek a hatalomnak meg nem értése nem állna útjába, arról nem beszél. De az valóban igaz, hogy nem egy kívülállót elijeszt az Egyház hatalma, a terjeszkedésre és a megnyertek megerősítésére irányuló törekvése.

S mégis! Az Egyház nem lehet más, mint lelki hatalmi intézmény. Elvethetjük az Egyház tökéletes, valós fogalmát. Megelégedhetünk a „láthatatlan egyház” különös fogalmával. De akkor nincs e láthatatlan egyházon kívül más, látható egyház, nincs Krisztus teste. — A katolikus Egyház is ismer láthatatlan Egyházat. De ez a látható Egyház, azaz Krisztus teste nélkül nem gondolható el. A látható Egyház közvetítésével működik a kegyelem az emberi lelkek közösségében. Mindenütt, ahol Isten parancsai szerint élnek, még akkor is, ha a kegyelemről vagy a látható

Egyház létezéséről egyáltalán nincs tudomásuk. Az Egyház lelkéhez ugyanis hozzátartoznak mindazok, akik valóban Krisztus tanítása szerint élnek. Mindaz, aki gyakorlatban úgy él, amint azt Krisztus akarta: egymás iránti szeretetben, önmegtagadásban, erényben, becsületben. Az Egyház lelke mindazok közössége, akik érzik függőségüket egy magasabb hatalomtól, amely őket a jó felé vezeti. Azoké, akik elfogadják, hogy a föld minden baja, nyomorúsága, szenvedése, az emberek minden bűne ellenére is kell lennie — ha számunkra megfoghatatlan módon is — egy jó, egy tökéletes világalomnak. Azoké, akik mindig készek, hogy hálás szívvel vegyék észre azt, ami a legfölségesebb. — Ilyen emberek pedig zsidók is lehetnek. Nem tartjuk szükségesnek, hogy Krisztus tanítását úgy, amint ő azt hirdette, vallják és vállalják. De a tanítás egyedüli, sérthetetlen egész. Olyan épület, melyből egyetlen kis téglá sem hiányozhat. A nemkatolikusoknak erről nincsen tudomásuk. Ők nem ismerik Krisztus tanítását.

Aki előítélet nélkül tanulmányozza a Szentírást, az világosan látja annak az állításnak lehetetlenségét, hogy Krisztus csak láthatatlan Egyházra gondolhatott, mikor tanításában az Egyház alapítását hirdette. Ilyesvalamit csak olyan ember állíthat, aki már előre ragaszkodik ahhoz, hogy a katolikus Egyház nem lehet Krisztus alapítása; aki a szövegeket ennek a beállításnak megfelelően változtatja, sőt, ha azok számára kellemetlenek, értékteleneknek is nyilvánítja.

A Krisztustól alapított Egyház szükségkép lelki hatalmi intézmény.

Nem lehet elítélnünk a katolikus Egyházat csupán azért, mert hatalmi intézmény. Csak azután szabadna elítélnünk, ha már bebizonyítottuk, hogy nem Krisztus Egyháza. De mivel az, s mivel egyedül ő értette meg s alkalmazta helyesen Krisztus tanítását, — mint hatalmi intézmény is Krisztus alapítása.

Kérdezhetjük: miképen lehetne a Krisztustól alapított Egyház más, mint hatalmi intézmény? Az Egyház Krisztus tanításából nőtt ki, és pedig olyan terv szerint, amelyet ő maga adott az Evangéliumban. Küldetése felhívás volt az emberekhez, hogy egybegyűljenek egy közösségbe, amely mostantól kezdve minden időre szól, melynek tervét és célját ő maga adta meg. Az embereknek ez a csoportosulása azonban csak egy látható, szerves közösség lehetett, amelyben a hirdetett tan megmaradt torzítás és félreértés nélkül. Minden tagjának annyira életképesnek kellett lennie, hogy Krisztus és az apostolok céljait megvalósíthassa.

Aki elfogadja, hogy e lelki közösség az emberek üdvére van, az minden további nélkül megérti, hogy egy ilyen közösségnek kimondhatatlan nagy lelki hatalmat kell képviselnie. Krisztus követőinek a hatalmát, azt a hatalmat, melyet ő maga bírt hallgatói tömege fölött. Az ilyen hatalmat nélkülöző Egyháznak nem volna értelme. S aki ezt a hatalmat elveti, az elveti magát az Egyházat. Az valami mást akar, mint Krisztus, nevezetesen egy kötelék nélküli közösséget, melynek — csupán azért, hogy az Egyház szót megmenthesse — a „láthatatlan egyház” nevet adta. De ez Krisztus Egyházától már csak a

nevet örökölte. Természetes, hogy láthatatlan, mivel egyáltalán nem létezik. És aki ilyen egyházat olvas ki Szent Máté evangéliumának 16. fejezetéből, az fecsegésnek nézi az Evangéliumot. Minden olyan kísérlet, hogy Krisztus Egyházát elfogadjuk, de ugyanakkor annak lelki hatalmát elveszük — reménytelen. Hisz akkor elvetjük a katolikus Egyházzal az Evangéliumot is. E miatt reménytelen Luthernek és társainak a kísérlete is, mely arra irányult, hogy az Egyházon kívül, az Egyháztól függetlenül helyreállítsa az Evangéliumot.

Aki az Egyház hatalmától visszariad, az csak földi szervet, földi hatalmat lát benne. Pedig az Egyház nem ez. Az Egyház élő, szerves, lelki közösség. Krisztus akarta, hogy ez legyen. — Vagy talán mást mondott? S ha igen, akkor tessék, mutassák ki, mely pontokban tért el a katolikus Egyház Krisztus elgondolásától.

Az természetes, hogy ahol hatalom van, ott megvan az alkalom a vele való visszaélésre is. És ahol ez az Egyház történetében előfordult, ott az ok a világi és lelki hatalom keveredése volt. Az Egyháznak ezért nagyon kell vigyáznia, hogy a saját helyét őrizze és ezzel elégedjék meg. De a hatalommal való visszaélés még nem ok arra, hogy krisztusi rendelését tagadjuk.

Egyébként napjainkban nagyon idegenül hangzik a panasz az Egyház óriási hatalmára. Vagy talán egyeseknek titkos örömet okoz az Egyház és a pogányság küzdelme és ujjonganak, ha becsukódik a börtönzárka ajtaja az egyházi hatalom egy-egy képviselője mögött?

Luther ezt írta: „Az egész római banda nem

más, mint egy nagy istálló, tele korhely, botrányos szamarakkal, akik nem értik a Szentírást, s fogalmuk sincs, hogy mi az Isten, mi Krisztus, Egyház, püspök, Isten szava, lélek, kereszténység, szentség, feloldozás, jócselekedet. Szerencsére, élek még én, Martinus doktor, én, aki a pápa iskolájában és számáristállójában nőttem föl, és a hittudományok doktora lettem. Mint tanult, jónevű doktort dicsérnek, s méltán, az is vagyok. Így tehát hitelre méltóan tanúskodhatom arról, hogy mily nagy az ő tudományuk a Szentírásban". Ezeknek a „szamaraknak" megérdemelt büntetése pedig abban állna, hogy „nyelvüket, mint istenkáromlóknak, kihúznám a torkokból és bitófára akasztanám őket, hogy sorban függnének, mint a pecsétek a bullákon".

Az utóbbi záradék végrehajtására még nem került sor.

A modern pogányság harca nemcsak a túl-erős katolikus Egyház ellen irányul, hanem minden keresztény közösség ellen. Az ellenség nem a katolikus Egyházra gondol, hanem magára Krisztusra.

Mialatt mi imádkozva kérjük az Istent, hogy legalább a katolikus Egyház tudjon dacolni az ördögi cselvetésekkel erős egysége miatt, addig egy holland lelkész képes azon jajgatni, hogy milyen veszélyes az Egyház hatalma!

Jól tudom, hogy Luther irományait csak korával való összefüggésben szabad néznünk, s hogy az ő sajátos egyéniségét is figyelembe kell vennünk. Azt sem feledem, hogy az akkori idők vitázó felei igen paprikás nyelven beszéltek, s hogy az Egyház ítéleteit a vallási

igazság védelmezése miatt élesen szövegezte meg. De mégis csodálatos, hogy az ősi, régi gondolatok még ma is élnek, mikor már Krisztus Egyháza Luther áldatlan munkája után diadalmasan megerősödött, mikor már az Egyház önmaga végrehajtotta azt, amit Luther csak megígért.

A szeretet temploma, melynek alapjait Isten Krisztus tanításában fektette le, állandóan tovább épül. A vértanúk élén Krisztus áll, számuk egyre növekszik. Tegyük meg mi is minden tőlünk telhetőt, hogy az Egyház hatalmát az ördög cselvetései ellenére megerősítsük.

AVE MARIA

A katolikus Egyháztól való elfordulást a hitújítók kezdték meg. Utódaik folytatták. Az elfordulás különösen egyes tantételek és azok látható megnyilvánulása ellen jelent hadakozást. Ez legélesebben a Mária-tisztelet elleni tiltakozásban jelentkezik. A hitújítók a Mária-tiszteletet buta, bárgyú bálványimádásnak minősítették, amely az Egyházat megmételezte, s amelytől a „tisztá egyháznak” okvetlen mentnek kell lennie. A bálványoknak tehát távoznuk kellett. Ez a törekvés abban az újításban jelentkezett, amelyet a székes-egyházaknak kellett elszenvedniök. A templomok csendes szépsége, ahol mély áhítatba merülve térdeltek a hívek az oltárok előtt, parancsszóra megszűnt. Az oltárt, melyen Krisztus él, és az Oltáriszentséget eltávolították. Az imazsámolyok, képek sem maradhattak. A tömjénillatot kiszellőztették, a gyertyákat, virágokat eltüntették. Az ablakok színes, művészi festményeinek helyét színtelen ablaküveg foglalta el. S mesteremberek jöttek a létrákkal, mésszel, hogy elfehéítsék az élő színeket, fönséges falfestményeket. S ha csak lehetőség nyílt, nem mulasztották el, hogy a

nagyratörő, égfelé mutató belső teret alacsony, négyszögletes gerendatetővel zárják el. Az ívek faragványait, az épület kereszthalakját is csak célszerűségből túrték meg. Krisztus lakóhelye „beszéd- és ének”-teremmé hidegült.

Az ember ezt az ellentétet csak úgy tudja megérteni, ha végiggondolja azt a kétféle szellemet, mely a katolikusoknak és protestánsoknak istenfogalmát áthatja.

A katolikus előtt a végtelen, kimeríthetetlen szeretet és irgalom képe áll, mely mindent áthat. Az Istennek, az Atyának a lelke, Krisztusnak, a Fiúnak a lelke és a Szentlélek, aki által Isten mindig kinyilvánítja magát nekünk. A gyengédségnek barátságos, vidám szelleme. Az Isten nekünk Anyánk és Atyánk egyszerre: a szeretet édesanyja és a szigorúság, a megtorló igazságszolgáltatás atyja. De elsősorban a szeretet édesanyja, aki vezet minket, aki kész az irgalmas megbocsátásra. Ha mi reá hallgatunk és az ő gyengéd kezébe kapaszkodunk, nem engedi, hogy rettegjünk a szigorú igazságszolgáltatástól. A szeretet tart vissza bennünket a bűntől, s nem a büntetés félelme. Ez csak akkor szólal meg bennünk, ha nem akarjuk megérteni a szeretet édes hangjait.

A katolikus szívesen beszél a jó Istennel és bizalommal, mint gyermek az édesanyjával. Isten büntető kezében mindenekelőtt az isteni irgalmasság működését látja, mert Isten a büntetést a bűnt megelőző eszköznek is használja. S állandóan számolhat a megbocsátás lehetőségeivel, ha bűneit bánkódva bevallja.

A protestánsok szintén erősen hisznek Istenben, csak benne az előreelrendelés és az

örök elvetés Istenét látják. Szigorú fölségében szemlélik, mint bölcs, igazságos, rendíthetetlen ítéletet. Elsősorban s inkább az Atyát látják benne, s nem az édesanyát. A félelem, mellyel hozzá közelednek, távoltartja őket attól, hogy legszívesebben a mi jó Istenünknek nevezzék. Ők is ismerik a végtelen krisztusi szeretetet. Számukra is az Ég s Föld királya Krisztus. De telve vannak a büntető isteni igazságszolgáltatás gondolataival.

A katolikus ember nem tudja elválasztani Krisztust az Istenanyától. Attól az Istenanyától, akit a hitújítók száműztek. Az ő alakját az itáliai művészek örökítették meg. Ők isteni ihletre festették és faragták ki kőből vagy fából madonnáikat: a Szűzanya, karján a Gyermekkel, akivel megajándékozta az emberiséget. A katolikus ember térdre kényszerül, amikor érzi, hogy egy igazi művész most Isten közelébe emelte, térdre kényszerül, mert maga is átéli azt, amit Isten a művésznak látni engedett. A katolikusok számára a szépség önmagában mindig Istennek egy megnyilvánulása, melyet nem lehet elválasztani a vallástól.

Igy a Szentlélek vezetése mellett írt evangéliumok szintén költemények, sugalmazással telt művészi alkotások, melyekben az örök igazságok, ma éppúgy, mint akkor, örök időre eszményképek lettek. Csak olvassuk végig egyszer az Úr születésének angyali hírüladását, és utána nézzük meg, hogyan ábrázolták ezt a régi olasz mesterek, — ugyanazt érezzük ki mindkettőből. Hiába kísérelné meg az ember, hogy az evangéliumok gondolatát szebb, kifejezőbb nyelven adja vissza. S ha

látjuk, hogy vetették rá magukat az evangéliumokra a lázasan faricskáló szövegmagyarázók, hogyan gyalázzák, hogyan tépázzák egymást, akkor megundorodunk. Ezekből a fölséges dolgokból elmagyarázzák mindazt, ami isteni. Az isteni műremek lépésről-lépésre elveszti tartalmát. Istentől elszakított irodalmi romhalmazzá mállasztják szét, amelynek a vallás számára csak alárendelt, történeti szerepe van. Mindezt tapasztaljuk és aggódva kérdezzük: mibe kezdtek, mikor Krisztus Egyházának művére pörölyt emeltek?

Nyíltan még sohasem tették fel a kérdést, miképpen lehetne megfejteni a nagy csodát, hogy közvetlen Krisztusnak és tanítványainak, a műveetlen halászoknak tanítására az Egyház világszervezet lett. Nem azzal, hogy a Bibliát terjesztették az egyszerű emberek között, hanem azzal, hogy élőszóval tanítottak. A missziósok még ma is így teljesítik tovább ezt a nagyszerű feladatot, ezt az igazi kulturmunkát. Vallásunknak tanítását, amelyről 19 évszázadon át egész könyvtárakat írtak tele, csak azért, hogy még jobban megvilágosítsák mély értelmét, milliók fogadták el, olyanok, akik a könyvtárakat egyáltalán nem is ismerik.

Igaz az is, hogy Krisztus és apostolai csodákkal bizonyították isteni küldetésüket. Ezrek áldozták föl magukat mint vértanúk. De mi történt azóta, mióta meséknak minősítik a ki nyilatkoztatás tényeit?

Az Egyház titokzatos ereje nem ámitó külsőség-szolgálatban, szertartásosságban rejlik. A titok abba a költői világba burkolózik, amely a szertartásokat sugallja. A követke-

zetes, zárt tanítás nem érhetett volna el csodálatos hatást, ha nem árasztotta volna azt a mélyen átértékelte szépséget, melyet az emberi lélek igényel. A titokzatos vonzóerő, mely után a hitetlenség bilincseibe vert ember újra és újra kiterjeszti fáradt karját, éppen ebben a szépségben van. Mindazok, akik az Egyházat és a hittételeket megtépták, a szép testből kiszívták a vért, s nekik csak csupasz, hideg csontváz maradt.

De térjünk vissza erről az útról! S lépésről-lépésre menjünk tovább. A keresztény ember hisz a Szentháromságban: az Atyaistenben, a Fiúistenben, a Szentlélekistenben. Hiszi, hogy az Istenember a Szentlélektől Szűz Máriában megfogant: „Ime, az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint” (Lk. 1, 38). Miért ne volna tehát Szűz Mária az Isten Anyja? Hogyan is lehetne ez másképp? Vagy hogyan mondhatják azt, hogy Mária ezáltal „átistennült”, mikor mi egyedül Istent, az ember-Mária teremtményét, a teremtetlen Igét imádjuk? S akkor miért nem csendülhet fel az egész világ összes keresztényeinek ajkán a köszönet: „Üdvözlégy Mária, könyörögj értünk, könyörögj velünk egyesülve értünk az Istenhez”?

Vajjon nincs semmi különbség az imádság között, mely egyedül Istenhez, az ő Szentháromságához száll, s a tisztelet között, amely a szenteket illeti? Vagy még mindig azt akarják állítani, hogy a katolikusok élettelen képeikben „bálványaikat” látják?

Sokszor az ember még szeretettjének képéből is erőt merít, kitől távol van, vagy aki eltávozott tőle.

De sokkal mélyebb ennek az értelme. Aki mint Isten szavát hiszi az evangéliumokat, az kénytelen hinni az Egyháznak is, mert az Egyházat tanításával maga Krisztus hívta életre. Aki pedig az Egyháznak ezt az igazolását elfogadja, annak Krisztus adta tanítását is el kell fogadnia.

Vajjon ki tudja ezt jobban? Az az ember talán, aki minden igazolás nélkül azt állította, hogy őt a Szentlélek hatalmazta fel? — Felhatalmazta arra, hogy saját kezével tépje le az Egyházat gyökereiről? Arra, hogy Krisztus tanítása nyomában egy nagy ürességet teremtsen, hogy Krisztus tanításától az evangéliumokat elszakítsa, és azután kipusztítsa belőle az Egyház alapjait? Hogyan is lehetséges, hogy annyi keresztény csatlakozott ehhez a folyamathoz?

Csak egyetlenegy ember volt az — és minden időre csak ez az egyetlenegy marad az, akit Isten kiválasztott, hogy megvalósuljon benne csodálatosan működő erejével akarata. Az az akarata, hogy Ő maga Jézusnak emberi alakjában megjelenjék. És ez az egyetlen ember a Boldogságos Szűz. Nem Isten ő, aki látszatra emberi alakot vett fel, hanem valódi ember, aki az eredeti bűn terhe nélkül született. Szűz Mária kiváltsága, hogy az Isten Fiának édesanyja. Ez magában foglalja az eredeti bűntől való mentességét. Ez nem lehet máskép. Nincs szükségünk szövegekre, hogy ezt bizonyítsuk. Egyszerűen neki kell köszönnünk az Istenember születését. Ő szülte és gondozta a Gyermekeket az emberiség számára, hogy aztán Őt, mint saját áldozati ajándékát adja az emberi nem megváltására.

Nem bálványimádás, ha a keresztény le-
térdel és az angyali üdvözet szavaival kéri,
hogy a Szűzanya támogassa kérését az Atyá-
nál, járjon érte közben Istennél.

„A Te születésed, Isten Anyja, Szent Szűz,
örömet hozott az egész földkerekségre, mert
Belőled tört elő az igazság napja: Krisztus, a
mi Istenünk, aki az átkot megtörve, áldást
hozott, a halált legyőzte és nekünk az örök
életet ajándékozta”!

Ave Maria!

A MÁTÉ-PASSIÓ

Mikor egy protestáns hölgy tudomást szerzett arról, hogy én hazatértem az Anyaszentegyházba, azt mondta nekem: „Megértem, hogy nem maradt nálunk. Hiszen ön annyira szereti a művészetet”!

Igen, a művészet, mely nekünk a tökéletes szépet nyújtja, valóban kedves nekem, de nem e miatt tértem haza.

Huby Joseph a hazatérőket három nagy csoportba sorozza: az elsőben azokat említi, akik valamely látomás, jelenés, hirtelen behatás, vagy egy bizonyos tény elfogadása által jutottak el az igazsághoz. A második csoportot az érzelem vezette. A harmadik pedig megfontolás útján jut ide.

S ha engem is osztályoznának, akkor Huby feltétlen a harmadik, s nem a második csoportba sorozna.

Talán azért, mert nem találok a vallás és művészet között semmi kapcsolatot? Vagy mint hívő embernek, közömbös az, hogy a hit-újítók a szépséget száműzték a vallásból? — Nem, egyáltalán nem!

Isten számtalan jelenségben nyilvánítja ki számunkra kegyelmét s nem utolsó helyen a

szépségben. A tökéletes szeretet és a tökéletes szépség nem választhatók el egymástól. Aki a tiszta szeretetben él, a tiszta szépségben él. A tiszta szépség pedig a gyűlölet ellentéte. Elfordít bennünket mindentől, ami gyűlöletes és rossz. Istenhez irányít, aki a szépséget ajándékozta nekünk, s aki maga a szépség. S a művészet, mely ezt a szépet nyújtja nekünk, maga is isteni. S a művész, aki ezt kinyilvánítja, Isten kezében egy eszköz. Isteni légkörbe emel minket. A tökéletességet meglatztatja és meg is hallatja velünk. És fordítva: sok szépséget csak akkor tudunk megérteni, ha ismerjük Istent.

„Tudom, hogy Megváltóm él”, „Jöjj édes halál, jöjj boldogító nyugalom”.

„Édes Urunk, Jézus, hol késel ily soká”?

Aki hitetlen, még az is szépnek találja ezeket, ha hallja. Megragadja őt. A nélkül, hogy tudná, miért. De aki hívó, az megérti ennek a meghatódottságnak okát: a szépség Istenhez emelte.

Minden évben meghallgatom Bach Máté-passióját, Mengelberg átdolgozásában. Az ő zenekarától, énekkarától, magánénekeseitől, kiket ő tanított be, kikből ő a legszebb teljesítményt csalta ki.

Ebben Jézus énekli tanítványainak: Tudjátok, hogy két nap múlva húsvét lesz és az Emberfia átadatik, hogy megfeszíttessék.

Csend van. Hallható csend. Mint a szentmisében, átváltoztatás idején. Krisztus közöttünk van.

Felcsendül a karének: Édes Jézusunk, mit is vétettél, hogy ily szörnyű ítéletet mondtak

ki Rád? Mi a bűnöd? Minő gonosztett miatt kerültél ide?

Jézus: Vegyétek és egyétek, ez az én testem.

Jézus imádkozott: Atyám, ha nem lehetséges, hogy eltávozzék tőlem a pohár, akkor kiíszom. Legyen meg a Te akaratod.

S azután még nagyobb erővel folytatja a kar: Amit Istenem akar, az történjék mindig, az ő akaratja a legjobb mindenkor. Ő mindig kész segíteni azokat, kik benne erősen bíznak.

Jézust megcsúfolják. Már a töviskoronát is a fejére tették.

A kórus lassan énekli: Ó, vérrel és sebekkel borított fej...

Jézust keresztre feszítik. Panaszosan sír az alt: ah, Golgota, áldatlan Golgota...

S az evangélista folytatja: Jézus újból hangosan kiáltott és kiadta lelkét.

A kórus a legmélyebb meghatódottság hangján könyörög: Ha majd az én távozásom órája üt, ne távozz tőlem, Uram...

S a befejezés: könnyek közt borulunk le, s a sírba kiáltunk Hozzád: pihenj csak csendben, — csak csendesesen pihenj!

De végül is kiragadom magam a szépség e lenyűgöző varázsából.

Szebbet nem is tudok magamnak elképzelni. Ebben a zenében átéljük az Isten kegyelmét. Ez maga a határtalan szépség, mely megjeleníti nekünk a Magasságbelit. E miatt kell a tökéletes összhang!

Egy németnek — porosznak — mondtam egyszer:

— Menjen csak el, s hallgassa meg ezt!

Ilyen szépséget úgysem hallhat a hazájában...

Elment és — csalódottan jött vissza. Mert a Máté-passió „római” volt, Bach pedig protestáns. Meg is jegyezte:

— Nálunk protestáns Máté-passiót adnak elő.

S a különbség a szenvedés titkának művészi megelevenítésében rejlik.

Hogy Bach katolikus vagy protestáns volt-e, számomra az teljesen közömbös. Bár a Nagymiséjét is megírta. Mert ő még birta azt, amit a hitújítók nem tudtak megsemmisíteni. — S Mengelberg megértette ezt.

Köszönetet mondok önnek, Mengelberg. S ha másért nem, legalább Máté-passiója miatt tartsa meg számunkra sokáig az Isten!

MINT A GYERMEK

Lépcsőről-lépcsőre lépkedtek lefelé, eltávolodva a Golgota keresztyétől. — Megtörtént először az Egyháztól, pápától, tanítóhatalomtól, papoktól, szentségektől az elszakadás. Azután Krisztustól, az élő Isten Fiától. Majd jött a közömbösség az evangéliumokkal szemben, végül a hitetlenség. Ez a végzetes út négy lépcsőfoka. Volt, aki egyetlen ugrással ért le, volt, aki több lépcsőt lépett egyszerre, de a többség fokozatosan jött lefelé. Volt ember, aki a lefelé jövetnek minden fokát végigjárta, s majd minden nemzedék egy új lépcsőfokot iktatott közbe.

És a Szentföldről való elszakadás közben vissza-visszasír a panasz:

„Ó, ismerném csak még a kedves ösvényt, mely — Gyermeország — hozzád visszavisz”!

De a gyermekek birodalma a magasságokban van!

Midőn egy alkalommal Jézus tanítványai a mennyek országáról, annak királyságáról beszéltek és nézeteltérésük támadt a kérdésben, hogy ott, különös szolgálataik miatt melyikük előzi majd meg méltóságban a másikat, a

Mester elé terjesztették a kérdést: „ki lesz nagyobb a mennyek országában”? Jézus pedig egy gyermeket szólított magához, közéjük állította és azt mondta: „Bizony mondom nektek, ha meg nem változtok és nem lesztek, mint a kisdedek, nem mentek be a mennyek országába” (Mt. 18, 3).

„Akkor kisdedeket vivének hozzá, hogy tegye rájuk kezeit és imádkozzék. A tanítványok pedig feddék őket. Jézus azonban mondá nekik: Hagyjátok a kisdedeket hozzám jönni és ne tartsátok vissza őket tőlem, mert ilyeneké a mennyek országa. És miután rájuk tette kezeit, elméne onnét” (Mt. 19, 13—15).

Mint a gyermek édesanyja sírjára, úgy teszi le a hívő a virágot az Istenanya képe elé.

Mint a gyermek, de teljes tudattal él a hívő a fénynek, szépségnek, költészetnek a világában.

Mint a gyermek, bízik, hogy Isten neki jót akar. Mint a gyermek, vallja be elkövetett bűneit.

Mint a gyermek, bánkódik és ígér javulást.

Mint a gyermek, fogadja a bűnbocsánatot.

Mint a gyermek, mond köszönetet Krisztusnak, hogy megváltotta.

Mint a gyermek, teszi a jót, miközben várja az örök életet.

A gyermek vidámsága tölti el.

Aki tévúton van, keresse a visszavezető utat, a magasságba vezető utat! Az utat a kereszthez, az édes utat a Gyermekországba. Ott világos van, ott vidám alleluja csendül. Kérjen bebocsátást, mint egy gyermek.

AMIT ISTEN KIVÁN TÓLUNK

A kereszténységet nem lehet az Egyháztól elválasztani. Az Egyház hordja, tartja a kereszténységet. Az Egyház Krisztus teste. Az Egyház a kereszténység élete. Krisztus az ő Egyházában lélekezik, egyedül csak benne. Egész, tökéletes tanítását Krisztus bízta rá, mint élő szervezetre. A kereszténység nem tud élni egység nélkül, nem is létezhet a nélkül, hogy az összes keresztények ne egymásért éljenek, hogy ne ebben a szervezetben élő keresztény közösségért éljenek. Mindnyájan egyek és mindnyájan egyenlők. Egyenlőségük abban nyilvánul meg, hogy egyforma viszonyuk van az egy Atyához. Egyenlőségük a testvériség egy egyetemes családban. Itt nincs osztályharc és nincs faji ellentét. Földöntartózkodásuk rövid ideje alatt mindnyájan egyek és egyenlők, amint egyek és egyenlők a lelkek az örökkévalóságban. Ezért imádkoznak egységükben mindnyájan egymásért. Ezért vannak eleven közösségben azokkal a lelkekkel is, akik már az örökkévalóságban élnek. Ezért imádkoznak valamennyien, mint egy közösség az Atyához, kérve a megboldogultak közbenjárását. Ennek az egységnek a

fogalma felülmúlja a társadalmi szervezetben való együttélést. Az alapja mindig csak ez: egységben élünk egymásért. Ez a gondolat egyúttal az alap, melyre a keresztények meghatározott csoportokat szervezhetnek. Hiszen mindig ugyanaz marad a kötelék, mely a különböző szervezeteket összeköti. Ezek nem kizárólag önmagukért élnek, hanem önmagukért, de az egész keretén belül. És az egész mindig, de mindig a keresztény közösség, amely az Egyházban a pápa fősége alatt él. Így áthatják az osztályszervezetek a hivatásszervezeteket.

Érthető, hogy volt idő, mikor a keresztények kimondták: ebben a szervezetben, melyet emberek s épp most bűnös emberek vezetnek, kerüljenek más vezetők a méltatlank helyére.

De nem lett volna szabad egyenesen a szervezet ellen fordulniok. Ki kellett volna tartaniok e mellett a szervezet mellett, melynek tervét maga Krisztus adta, s melynek első vezetőit ő maga jelölte meg. De e helyett az újitók magához a szervezethez nyúltak. Letépték gyökerét és más gyökeret kezdtek hozzákeresni. Veszni engedték Krisztus és apostolainak szóbeli tanítását és alapítását, a szerves közösséget és kizárólag a leírt tanításban, mint Isten egyedüli művében és szavában keresték az új alapokat. Ami közben volt, azt egyszerűen figyelmen kívül hagyták. Azt gondolták, hogy így majd eltávolíthatják az Egyházat mint Krisztus közösségét, hogy azt egymásik, a szerintük egyedül érvényesnek tekinthető, Krisztus nyomán épített közösséggel pótolják.

E tervnek megvalósítása azonban rosszul sikerült. Rosszul kellett sikerülnie, mert az egyedüli keresztény közösség, Krisztus közössége helyébe egy másikat akartak helyezni. Rosszul kellett sikerülnie, mert az örökké-fennállásnak a biztosítékát, melyet Krisztus maga adott, megsemmisítették. Most már négy évszázaddal jutottunk tovább, és ez a négy évszázad végérvényesen bebizonyította munkájuknak gyümölcstelenségét. Az eredmény egyre távolabb sodorta őket a céltől. Nem nőtt ki belőle más, csak mindinkább növekvő szétmorzsolódás, és egyre mélyebb, önmagát emésztő hitetlenség. Miután egyszer letértek az alapról, a követők között akadtak emberek, kik ezt a munkát mindig következetesen folytatták. Krisztus törvényhozását nem mint szilárd, minden idők számára adott megmásíthatatlan törvényhozást kezelték, hanem úgy, mintha változékony volna, mintha a társadalom fejlődésével alakulnia kellene, mintha állandóan folytatódó hitújítás volna. Mindig következetesen haladtak így előre. Végül is az alkalmazkodásuk eszményképét abban érték el, hogy olyan államok is, melyek keresztény alapokkal büszkélkednek, Krisztust mint Isten követét száműzték.

A hitújítók arra is törekedtek, hogy Krisztus közössége helyébe egy másik közösséget helyezzenek, melynek szintén az egyház nevet adták. Ez nem látható és e miatt nem is egyház és nem is közösség. Egy elvont valami, melyben jámborul élő embereket akarnak összehozni, hogy Krisztus Egyházával legalább ezt a nevet tudják szembeállítani. De minden kísérletük ellenére négy évszázadon

át élő maradt Krisztus teste. És élő marad továbbra is, s növekedni fog, mert Krisztus maga él benne. Mert Isten alkotása.

Isten azt akarja, hogy az emberiség méltónak bizonyuljon az ő kegyelmeire. — Keményen megpróbálja az emberiséget. Krisztus már előre jelezte: utaitokon számtalan ellenséggel találkoztok. Ellenséggel, aki titeket gyűlöl, mivel engem gyűlöl. Ne tartsátok nagyon fontosnak őket, — viseljétek el jókedvűen. Általában sok kíváncsúnak kell eleget tennetek.

És a vértanúk sora a történelemben, kezdve Krisztussal, még ma sem zárult be. Ma is sokan feláldozzák magukat. Számunkra példaképek ők, folytonos megjelenítői annak az időnek, mikor Krisztus felfeszítve függött a keresztfán. Aki Krisztust követni akarja, annak tudnia kell, hogy az emberiség csak az ő testével való egységben talál menedéket a pusztulás elől.

Találunk azonban reményt ígérő, boldog jeleket. Sok hívő protestáns tudatára ébred annak, hogy tőlük a hitújítók sok mindent elraboltak. Ezeknek égetően érzik hiányát. Vagy nem halljuk talán, hogy ma a gyónás visszaállítása után vágyódnak? Nem hozza magával ez a kívánság a papság visszaállítását, akik az Evangélium szavai szerint egyedül rendelkeznek a bűnbocsátó hatalommal? Nem bukkanik-e fel napjainkban újra a protestáns templomokban az oltár, a feszület? S nem tör-e fokozatosan előre az a belátás, hogy a szentségi hitigazságokat nem lehet üres formákkal helyettesíteni?

S még több ilyen boldogító jelet találunk.

Mikor én a protestánsok akadályai középettem a Rómába vezető útra rátaláltam, az volt a véleményem, hogy a protestáns tant az „egyedül a hit üdvözít” tétele miatt is otthagyhattam. S miért? Mert úgy tűnt fel nekem, hogy Luthernek ez a találmánya szoros összeköttetésben áll a katolikusok ellen felhozott „cselekvési szentség” vádjával. Mindkettő pedig már merőben áltudományos kérdéssé gyengült. A „jócselekedeteket” mint Krisztus tanítását, újra és újra, félreérthetetlenül megtaláljuk az evangéliumokban. Akinek ez nehézséget okoz, mivel a jócselekedeteket nem parancsból, egyedül csak az erényesség miatt kívánja végezni, miattam végezheti ebből az indítóokból, — ha az a felfogása, hogy Krisztus tanítását ebben a pontban még tökéletesebbé kell tennie. Ez nem jelentős. Hiszen teljesen tökéletes követője Krisztusnak úgysem létezik.

Egyetlen hívő protestáns sem tagadhatja azonban, hogy nekünk Isten akarata szerint jócselekedeteket is kell végeznünk. Ma már túl vannak azon, hogy minden hívő protestáns abból a tanításból éljen, melyet az 1618—1619-i dordrechti zsinat egyedül helyesnek nyilvánított. Viszont a katolikusok a maguk közös tanításuk szerint élnek. Igaz, egy katolikus sem állítja, hogy ez neki tökéletesen sikerül. A hitben való szilárdság elsajátítására azonban nem használják föl Luther intelmeit. Nagyon is kevés értelmet tulajdonítanak annak az embernek, aki elvetette a keresztény tökéletesség három nagy eszközét: az örök tisztaságot, az önkéntes szegénységet és a tökéletes engedelmességet.

„Im Schatten von Morgen” című, gondola-

tokban gazdag munkájában Huizinga tanár¹ megkísérelti a kórmeghatározást s a következő eredményre jut: „Az egyetemes emberi műveltség fejlődésében is megvan a megtérés lehetősége. Vagy felismeri, vagy újból megtalálja azokat az örök értékeket, melyeket a fejlődés és átalakulás közben útfélre állított. Ezek nélkül az értékek nélkül nem lehet alkotni”.

„Vagy újból megtalálja”. Nem érdekes, hogy őt, a kórmeghatározót, annyi szép és értékes gondolata nem vitte a gyógyulás útjára? Ez annál érdekesebb, mert épp azokat tartja boldogoknak, akik Krisztust ismerik? A régi görögök minden szép gondolata, minden, ami „igaz az iszlámban s mélysége Keletnek” — és ezen nincs semmi csodálnivaló, megtalálható az ő tanításában. Az bizonyos, hogy egy egyetemes műveltség alapjai nem nyugodhatnak azokon a szerveken, melyeket Huizinga felsorol. De erre nincs is szükség, mert az alapok már le vannak rakva. Nemcsak lehetséges, hanem biztos, hogy „egy eljövendő időpontban a latin, germán, angol és szláv vallások találkoznak és összemorzsolódnak a kereszténység sziklapadján” — amennyiben nem azon magán találják meg a támaszukat. Ez az a talaj, melyre Krisztus építette művét. — Amire nekünk szükségünk van, az a „belső megvilágosítás, mely az egyes embereket meggyőzi”. Az Egyház nem „előírással és kényszerrel” segít erre, — mert ezek magától Krisztustól jönnek — hanem azáltal, hogy tag-

¹ Dr. Huizinga I., történelem tanár a leideni egyetemen.

jait Krisztussal, Isten Fiával hozza kapcsolatba, azáltal, hogy tanítását, mely Krisztus tanítása, élményszerűen állítja elénk.

Ha Huizingát olvassuk, úgy tűnik fel nekünk, mintha őt a Krisztus Követésének szerzője ihlette volna. De Kempis Tamás „római” volt. Huizinga tudja ezt jól, s azért írja: a megoldást csak az tudja megadni, aki nekünk magáról ezeket mondta: „Én vagyok az út, az igazság és az élet”.

Masaryk Tamás, a csehszlovák köztársaság volt elnöke, 85 éves korában vonult vissza a közélettől. Tíz évvel előbb az egyik legjelentősebb katolikus lap szerkesztőjével folytatott beszélgetést. Ebben elmondja, hogy 75 éves korában tanulmányozni kezdte a katolicizmust. És végső megállapítása: „Elismerem, hogy a protestantizmus egyetemes fejlődése a katolicizmusba torkollik. Nyíltan állítom, mert erre a meggyőződésre jutottam mostani tanulmányaim során”.

„Leszámolni Rómával”, ez volt valamikor a jelszava, de ez a leszámolás őt elismerésre készítette: „a történeti fejlődés a katolicizmusnak ad igazat” (De Maasbode, 1935 december 15-én).

Ez a végső megállapítása napjaink egyik neves bölcseleljének és államférfiának.

Talán közömbösen azt mondjuk róla is: nem értjük meg, de meghallgatjuk, — s azután nem törődünk vele? Vagy követjük a 75 éves Masaryk példáját és felütjük a becsukott könyvet, mint ő?

Még nincs késő, de a helyzet már sürgető.

Miért ne követnők mi, mi mindnyájan együtt Krisztust? Amit a derűlten látó Huizinga

ga keres, az már megvan: a fájdalom embereinek kedves képe, aki a keresztfán utolsó szavával megváltásunkra pecsétet ütött: „Beteljesedett”.

Mindezeket a jelenségeket örömmel üdvözljük. Jelei annak, hogy a mi időnk is, az új vértanúk kora is meghallotta a keresztről felénk sóhajtó szavakat: „Ezért feszítettek engem keresztre? Ez a megváltás, melyet Nektek hoztam”?

Utött az utolsó óra. A megváltás utáni vágy már ellenállhatatlan.

És itt nem hiányozhat egyikünk ereje sem, ha mégoly kicsinyre értékeljük is azt. Itt nem engedheti át helyét egyikünk sem a másinak. Itt mindegyikünkhöz szól a kiáltás, még a legigénytelenebbekhez is. S nincs ember, aki legalább egyetlen embertársában ne tudná gyengíteni azokat az előítéleteket, melyeket nekünk le kell győznünk.

Csak így tesszük meg azt, amit Isten kíván tőlünk.

TARTALOM

Elüljáróban	5
A szerző előszava a magyar kiadáshoz	7
Előítéletek	13
A forrásnál .	26
Minden időre	33
Ész és hit	38
Az Egyház . . .	49
A tanítótekinély .	63
A papság	75
A gyónás	93
A kereszt	104
Az Egyház hatalma .	107
Ave Maria . . .	113
A Máté-passió .	120
Mint a gyermek	124
Amit Isten kíván tőlünk	126

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Hazatérők vallomásai

Chesterton: Igazságot! — Chesterton: The resurrection of Rome. — Huysmans: Úton. — Kologriwof: Das Wort des Lebens. — Manning: A Szentszék függetlensége. — Papini: Krisztus története. — Roykó: Katolikus lettem. — Ruville: Vissza az Egyházhoz! — Stoddard: Vissza Krisztushoz! — Verkadé: Istenkeresés. — Szent Ágoston: Vallomások könyve.

Néhány könyv a katolicizmusról

Adam: A katolicizmus lényege. — Balmes: Protestantizmus és katolicizmus. — Bangha: Jézus istenségének bizonyítékai. — Bangha: A katolikus Egyház krisztusi eredete. — Bangha: Világnézeti válaszok. — Bangha: Világhódító kereszténység. — Bilkei: Debrecentől Pannónhalmáig. — Bilkei: Kalauz a katolikus vallásba visszatérőknek. — Cathrein: A katolikus világnézet. — Hahnekamp: Magyar konvertiták. — Kempis: Krisztus követése. — Klemm: Kereszténység vagy

faji vallás? — *Lamping*: Menschen die zur Kirche kamen. — *Lippay*: A pápaság. — *Lippay*: A protestantizmus. — *Mauriac*: Jézus élete. — *Mihelics*: Modern katolikus fejek. — *Prohászka*: A diadalmas világnézet. — *Prohászka*: Modern katolicizmus. — *Prohászka*: Elmélkedések az evangéliumról. — *Schütz*: Dogmatika. — *Schütz*: Isten a történelemben. — *Schütz*: Krisztus. — *Szabó Vendel*: Az Egyház tévedhetetlenségének tárgyköre. — *Szabó Vendel*: Katolicizmus. — *Szántay-Szémán*: Az únionizmus. — *Szántay-Szémán*: Hogy mindnyájan egyek legyünk. — *Tóth Tihamér*: Hiszek Jézus Krisztusban. — *Tóth Tihamér*: Hiszek az Egyházban. — *Tower*: Katolikus hitvallás.

Füzetsorozatok

Hit és világnézet Világosság felé

Folyóiratok

Katolikus Missziók	Magyar Kultúra
Katolikus Szemle	Schönere Zukunft
Keleti Egyház	Vigilia

BIRÁLATOK:

„Nagylelkű, igazságos ember beszél itt, aki tapasztalatból tudja, hogy mi szükséges az emberi szellem és élet rendezettségéhez" (Seele, Regensburg, 7/1938.).

Marchant Hendrik Pieter „Hollandia kultuszminisztere és vezető egyénisége volt, midőn megtalálta az Egyházba vezető utat. Hazatérése nagy feltűnést keltett. Ebben a könyvében döntő lépésének belső igazolását adja. Örömmel olvasuk megvesztegethetetlen, világos, észszerű, néha kissé gúnyos, de sohasem sértő fejtegetéseit. Amit már hittudományi munkákból tudunk az Egyházról, azt ő egészen mély, egyéni átéléséből adja. Mindaz, amit mond, világos, átgondolt, helytálló" (Chrysologus. Paderborn I. 1939.).

„Világiak és tépelődő lelkek számára különösen megrázó könyv. Valóban: rendkívüli embernek rendkívüli önvallo-mása" (Innerlichkeit, Abtei Clerf, Luxemburg, 1938 június).
